

T.C
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

NORMALİZASYON KAVRAMI BAĞLAMINDA ESRRAR KULLANIMINDA ÜLKE
POLİTİKALARI; KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖNÜL ERDAL DAĞİSTANLI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA GÜNDÜZ

ANKARA, 2019

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 02 / .07/ 2019

Öğrencinin Adı, Soyadı : Gönül ERDAL DAĞISTANLI

Öğrencinin Numarası : 21610244

Anabilim Dalı : SOSYOLOJİ

Programı : YÜKSEK LİSANS

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı : PROF.DR.MUSTAFA GÜNDÜZ

Tez Başlığı : NORMALİZASYON KAVRAMI BAĞLAMINDA ESRAR KULLANIMINDA ÜLKE POLİTİKALARI;
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam **.88.** sayfalık kısmına ilişkin, 02 / .07. / 2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından **..Turnitin...** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % **....5....**'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

Onay

... / 07 / 2019

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad,
Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ

KABUL VE ONAY SAYFASI

GÖNÜL ERDAL DAĞISTANLI tarafından hazırlanan NORMALİZASYON KAVRAMI BAĞLAMINDA ESRAR KULLANIMINDA ÜLKE POLİTİKALARI; KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

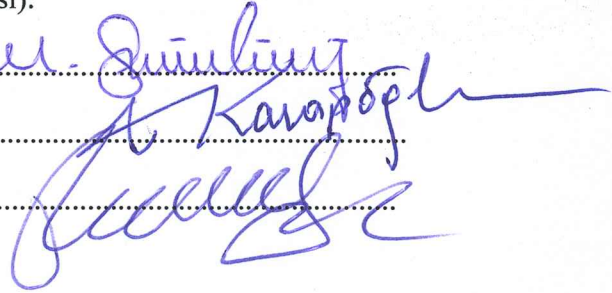
Kabul Tarihi: 02/07/2019

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve imzası):

Jüri Üyesi :..Prof.Dr. Mustafa GÜNDÜZ.....

Jüri Üyesi:..Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU.....

Jüri Üyesi:..Prof. Dr. Ramazan YELKEN.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2019

Prof. Dr. İpek KALEMCİ TÜZÜN

Enstitü Müdür

ÖNSÖZ

Esrar Kullanımı biyopsikososyal bir sorundur. Son yıllarda esrar kullanımının artması, bulunurluğunun ve erişimin kolaylaşması ve esrar kullanmayan toplum kesimlerinde esrar kullanımına ilişkin daha hoş ve kabullenici bir yaklaşımın olması nedeniyle bu çalışmamda sosyolojik kuramlardan yararlanılarak esrar kullanımının normalizasyonu (Coleman, 1992;Parker,1998) bağlamında ülke politikaları ele alınmıştır. Esrar kullanımı, sigara ve alkol dışında uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığının öncül maddesi olması, kullanım yaşının gençlerde yüksek olması, zararlarına ilişkin bilginin az oluşu, riskli davranışlara örnek teşkil etmesine bağlı olarak 'risk toplumu', 'anomi', ve 'yabancılaşma' kavramları ile esrarın normalizasyonu kavramlarını birlikte ele almayı gerektirmektedir.

Bu çalışmamdaki yol göstericiliği konusunda Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU'na, vermiş olduğu dersler ve akademik desteği ile yanımda olan Yrd. Doç.Dr. Çiçek COŞKUN'a, Doç.Dr. Türkan FIRINCI ORMAN'a, sosyolojik bilimsel desteği ile tez yazımını kolaylaştıran, Prof.Dr. Mustafa GÜNDÜZ hocama, tez yazım süresinde kaybettiğim sevgili anneme, yıllardır yoğun çalışma tempoma tepki göstermeden yanımda olan sevgili eşim Mustafa Kemal DAĞISTANLI'ya, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Esrar kullanımı ve bağımlılığı tüm dünyada ortak bir sorun haline gelmiştir. Gün geçtikçe ulaşımın kolaylaşması ve kullanım yaşının düşmesi esrar kullanımının toplumların üzerinde çalışılması gereken bir problem olduğunu göstermektedir. Her toplumun uyguladığı stratejilerde farklı bakış açılarına yer verilmektedir. Bu bağlamda uygulanan yasalar, toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Esrar kullanım ve bağımlılık süreçlerinin, normalizasyon kavramı bağlamında incelenmesi bu durumun önemini daha çok gözler önüne sermektedir.

Dünyada esrar kullanımının serbest, yarı serbest ve yasak olduğu ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerde uygulanan sosyal politikalar esrar kullanımı ve bağımlılık oranlarında farklılıkların oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu farklılıklara, yasalardaki belirsizlikler ve yasaların kimi ülkelerde pratiğe dökülürken kimi ülkelerde uygulanamaması sebep olarak gösterilebilmektedir. Yasaların uygulanmayışı veya uygulanamayışı esrar kullanımının normalizasyonuna katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada dünyada giderek artan esrar kullanımının sosyolojik kavramlar olan işlevselcilik, çatışma, sembolik etkileşimcilik kavramları bağlamında ele alınması amaçlanmıştır. Bu bağlamda normalizasyon kavramı ayrıntılı olarak ele alınmış ve bu kavramlar esrar kullanımının yaygınlaşması bağlamında değerlendirilmiştir. Esrar kullanımının serbest olduğu Hollanda ve Kanada, yarı serbest olduğu Birleşik Krallık(İngiltere) ve yasak olduğu Türkiye, çalışma içinde özel olarak değerlendirilen üç ülkedir. Bu ülkelerde esrar kullanımının yasal statüsünün (yasak olup olmaması) esrar kullanımının normalizasyonu ve esrar kullanımına götüren süreçlerini nasıl etkilediği ele alınan bir diğer konudur. Son olarak, esrar kullanımının normalizasyon süreçlerinin olası sonuçları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: normalizasyon, risk, esrar, esrar kullanımının normalizasyonu

ABSTRACT

Cannabis use and addiction have become a common problem all over the world. The increasing useage, the ease of transportation and the decrease in the usage have become the major problems of the societies. The laws applied in this context differ from society to society. Each society has different perspectives in its strategies. The fact that cannabis use and addiction processes are examined under the concepts of formalization more clearly reveals the importance of this situation.

There are countries where substance use is free, semi-free and prohibited. Therefore, drug use and dependence rates vary in each country. These differences, uncertainties in laws and laws in some countries in some countries can not be applied as a reason for not being applied. The degeneration of laws indirectly contributes to the normalization of cannabis use.

In this study, it is aimed to discuss the use of cannabis, which has become very widespread in the world, in the context of the sociological cōncepts of functionalism theory, conflict theory and symbolic interactionism theory. In this context, the concept of normalization been discussed in detail and these concept are evaluated in the context of the spread of cannabis use. Netherlands and Canada where the cannabis use is nonrestricted, the United Kingdom where the cannabis use is half-restricted, and Turkey where the cannabis use is restricted are the three countries elaborated in this study. The role of the legal status of cannabis use in these countries (whether restricted or not) on the normalization of cannabis use and the processes that lead to the cannabis use are another issues that are examined in this study. Lastly, the possible consequences of normalization of cannabis use and are discussed.

Keywords: normalization, risk, cannabis, normalization cannabis use

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET	IVIV
ABSTRACT	IVIV
TABLolar LİSTESİ	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IV
KISALTMALAR	IVIV
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN TASARIMI.....	3
1.1 Araştırmanı Problemi.....	3
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.5 Araştırmanın Yöntemi	4
BÖLÜM 2: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1 İşlevselci Kuram	5
2.2 Anomi Kavramı	7
2.3 Çatışma Kuramı	10
2.4 Yabancılaşma.....	13
2.5 Sembolik Etkileşimcilik.....	16
2.6 Risk toplumu.....	19
2.7 Normalizasyon Kavramı	23
BÖLÜM 3: ESRAR VE KULLANIMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	36
3.1 Dünyada Madde Kullanımı İstatistikleri.....	37
3.2 Esrar ile ilgili yapılmış çalışmalar	42
3.3 Esrar Kullanımı ve Sosyal Değişim.....	46
3.4 Esrar Kullanımında Bireysel ve Psiko-Davranışsal Faktörler	50
3.5 Esrar Kullanımında Sosyokültürel Faktörler	51
3.6 Esrar Kullanımı Bozuklukları.....	52
3.7 Sentetik Kannabinoidler.....	58
3.8 Bağımlılık Döngüsü	59

3.9 Madde Bağımlılığı Sebepleri	60
BÖLÜM 4: ESRAR KULLANIMINDA HOLLANDA, KANADA, İNGİLTERE, TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ	60
4.1 Esrar Kullanımı Yasak Olmayan Ülkeler Hollanda ve Kanada Örneği;	61
4.2 Esrar Kullanımı Yarı Yasak Ülkeler; İngiltere Örneği	66
4.3 Madde Kullanımı Yasak Ülkeler; Türkiye örneği	70
4.4 Hollanda, Britanya ve Türkiye Örneklerinin Karşılaştırılması.....	77
BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER	78
KAYNAKÇA	89

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Madde kullanımı ile ilgili bozukluklar

Tablo 2: Kullanımı yaygın olan maddeler

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dünya genelinde madde kullanım oranları

Şekil 2: Dünya genelinde madde kullanım oranları

Şekil 3: Dünya’da kadınlarda ve erkeklerde madde kullanımı

Şekil 4: Dünya’da madde kullanımından kaynaklı ölüm oranları

Şekil 5: 1980–2050 yılları arası, 15-24 yaş arası ve 50 yaş ve üstü yaştaki nüfusun oranı

Şekil 6: Farklı yaş gruplarında farklı maddelerin kullanım oranları

Şekil 7: Hollanda’da madde kullanımı

Şekil 8: Dünya’da ve Hollanda’da madde kullanım oranlarının karşılaştırması

Şekil 9: İngilterede madde kullanımı

Şekil 10: Dünya’da ve İngiltere’de madde kullanım oranlarının karşılaştırması

Şekil 11: Türkiye’de madde kullanımı

Şekil 12: Dünya’da ve Türkiye madde kullanım oranlarının karşılaştırması

Şekil 13: Türkiye’de madde kullanımının yaşa göre yaygınlığı

KISALTMALAR

AMATEM:	Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi
Diğ. :	Diğeri
DS:	Denetimli Serbestlik
ESPAD:	Avrupa Gençlerde Madde Kullanımı Değerlendirme Projesi
EVS:	Avrupa Gönüllü Hizmeti
FDA:	Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi
GHB:	Gamma Hidroksi Bürat
GHB:	Gama-Hidroksibütrat
HIV:	İnsan İmmün Yetmezlik Virüsü
İLO :	Uluslararası Çalışma Örgütü
LSD:	Liserjik asit dietilamid
MDMA:	N- metilamfetamin (ekstazi)
NMDA:	Depresyon ve N-Metil D-Aspartik Asit
NPS:	Net Promoter Score
NSP:	Nöro-Sosyo Pedagoji
ÖRN:	Örneğin
PDT:	Problem Davranış Teorisi
TV:	Televizyon
WHO	Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü
WRD:	Dünya

GİRİŞ

Esrar kullanımı yaygın bir toplumsal sorundur. Bu sorun, dünyanın her yerinde varlığını sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler'in 2016 Dünya Madde Kullanımı Raporu'na göre, 15 ile 64 yaşları arasındaki 20 insandan birinin en az bir kere madde kullandığı belirtilmektedir. Bu oran, Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere'nin nüfusunun toplamına eşittir. Bununla birlikte, 29 milyondan fazla insanın madde kullanım sorunu yaşadığı, bunlardan yaklaşık 12 milyonunun damar yoluyla madde aldığı, bunların da %14'ünün HIV taşıyıcısı olduğu tahmin edilmektedir. Esrar kullanımı, küresel seviyede en yüksek oranda görülen madde kullanım türüdür (WDR, 2016). Esrar kullanımı biyolojik, psikolojik ve sosyal açılarından bir halk sağlığı sorunudur ve Türkiye dahil birçok ülkede yaygın kullanımı nedeniyle üzerinde derinlemesine araştırma yapılması gereken bir konudur.

Bazı toplumlar ya da toplumun bir bölümü esrar ve madde kullanımına tamamen karşı bir tavır sergilenirken, bazı toplum ya da toplumunun bir bölümünde esrar ve madde kullanımı kültürel ve hayatsal bir gereklilik olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda yasal olarak ülkeler arasında farklı uygulamalar söz konusudur. Ancak küresel bakış açısı ile bugünü değerlendirecek olursak; madde kullanımı, bireyin kendini köleleştirdiği bir durum olarak tanımlanabilir. Bu yüzden yasalar ne kadar farklı olursa olsun, ortak amaç bireyin bu kölelikten kurtulmasını sağlamaktır. Çağımızın en önemli sorunu haline gelen esrar ve madde kullanımı ve sonucunda bağımlılığı, dünya üzerindeki tüm toplumları etkisi altına almakta ve devletlerin ortak bir paydada önlem ve politikaların öncelik verdiği bir konu haline gelmektedir. Bu yüzden bu konuda yapılacak her türlü çalışma gün geçtikçe daha da büyüyen bu soruna ışık tutacaktır.

Toplumların, esrar kullanımına bu denli sarılma nedeni ise bireylerin kendilerini tam anlamıyla toplumun bir parçası olarak hissetmemesi veya sosyal ya da bireysel sıkıntılarını unutmak için esrarı çare olarak görmesidir. Bilhassa esrarın bu kadar yaygın olarak kullanılmaya başlaması, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçiş sürecinde gerçekleşen köklü değişimlere dayandırılabilir. Geleneksel toplumlarda,

insanlar kendi işinin patronudur ve yapılanma iş paylaşımı yaparak geçinmek şeklindedir. Homojen olan toplumun bu yapısında birlik ve bütünlük de çok fazla görülmektedir. Sanayileşme ile birlikte bu yapı çözülmeye başlamıştır. Şehirlere kurulan fabrikalar sayesinde farklı iş alanları oluşmuştur. Böylece yaşam şehre kayarak heterojen bir toplum oluşmuştur. İnsanlar kendi patronu olmak yerine sistemin işçisi olur duruma gelmiştir. Uzun çalışma saatleri, buna karşılık az ücret ve tek alanda uzmanlaşmanın arttığı yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Bunun sonucunda ise insanlar kendilerine, çevrelerine ve işlerine yabancılaşmaya başlamıştır. Bu noktada insanlarda, tatminsizlik duygusu oluşur. Bu tatminsizlik hayattan zevk alamamaya sebep olur ve aynı anda toplumsal normlara aykırı (kural dışı) hareketler de baş gösterir. Bunlardan biri de esrar kullanımınıdır. Esrar, toplumlar tarafından kabul görmeyen ama bireylerin kendini iyi hissetme noktasında bulunduğu bir limandır.

Zamanla bazı ülkeler esrar kullanımını toplumsal normlara aykırı kullanımını toplumsal normlara aykırı görmek yerine normalleştirmiştir. Nasıl ki hayat ilerleme ve değişim içindeyse kurallar da aynı şekilde değişim içerisindedir. Zamanında aykırı görülen olaylar zaman ilerledikçe normalleştirilebilir. Bu noktada esrar kullanımının normalizasyonu, ülkelerin kendi toplumsal normlarına göre oluşturdukları siyasal sistem ve kurallar neticesinde değişim göstermektedir.

BÖLÜM 1: ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Bu bölümde araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

1.1 Araştırmanın Problemi

Esrar kullanımındaki artış, bireysel ve çevresel nedenlere bağlı olabilmektedir. Ancak hiçbir soruna bağlı olmadan da yasadışı olarak çılgınca eğlenmek için ('rave stage') kullanımı söz konusudur. Eğlence dünyasında başlayan kullanım neticesinde "sapkın" (deviant) davranışlara sebep olmayabilir. Yine eğitimin terk edilmesi, şiddet davranışlarına yönelme, suçlarda artış vs. gibi sonuçlara da neden olmayabilir. Bazı ülkelerde toplumsal yapılarına göre esrar kullanımının normalizasyonunda farklılıklar vardır. Bu oluşan farklılıkların nedenine bakıldığı gibi bunun sonucunda esrar kullanımındaki normalizasyon kavramı araştırmanın temel problemini oluşturur.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, aşağıdaki sorulara yanıtlar arandı;

- a) Esrar kullanımının normalizasyonu ne demektir? Sosyolojik olarak anomi, yabancılaşma ve risk toplumu ile ilişkisi nasıl kurulabilir?
- b) Ülkeler arasındaki farklı politikaların dayanağı nedir?
- c) Uyuşturucu madde kullanım politikalarının esrar kullanımı üzerindeki etkileri nedir?
- d) Esrar kullanımı Türkiye'de nasıl azaltılabilir ve ne gibi öneriler geliştirilebilir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, toplumsal bir sorun olan ve giderek artan esrar kullanımının normalizasyon bağlamında değerlendirilerek, ulaşımın serbest olduğu Hollanda, kullanımının yarı serbest olduğu İngiltere ve kullanımının yasak olduğu Türkiye'deki sonuçların karşılaştırılarak, Türkiye gibi yasaklayıcı ülkelerin politikalarını yeniden gözden geçirilmesine hizmet edecektir.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

-Bu çalışmada, Türkiye'de esrar kullanımının yasak olması nedeniyle, anket uygulaması ile alan çalışması yapılamamıştır.

-Konuyla ilgili literatürün yeterli olmaması nedeniyle ampirik verilere ulaşılamamıştır.

-Çalışmada esrar kullanımının yasak olduğu Türkiye, kıyaslandığı Hollanda örneği, esrar kullanımının serbest olması nedeniyle; İngiltere örneği ise esrar kullanımının yarı serbest olduğu ülkelere örnek olması nedeniyle seçilmiştir. Tüm dünya ülkeleri değerlendirilememiştir.

-Çalışmada zaman zaman ABD gibi diğer ülkelerden de bahsedilmekle birlikte, seçilmiş olan ülkelerin Türkiye'ye olan coğrafi yakınlığı da önemsenmiştir.

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma temelde literatür taramasına dayanmaktadır. Ancak taramanın mümkün olduğunca sistematik olarak yapılmasına çalışılmıştır. (McCall ve Connor 2010)'a göre, sistematik taramalar, sıradan literatür taramalarından özellikle belirli sorulara yanıt arama amaçlı olarak yapıldığı için ayrılmaktadır. Öte yandan tez çalışmalarında tablo ve şekiller aracılığıyla taranan bilgilerin sunulmasını mümkün kıldığı için de tercih edilmektedir. Bilindiği üzere bir çalışmanın makale olarak yayınlanması sistematik taramaya dayanan araştırmalarda daha yüksektir. Tüm bu avantajlar göz önünde bulundurularak esrar gibi tüm dünyada en yaygın kullanılan yasadışı madde hakkında araştırma soruları

doğrultusunda sistematik tarama yapılmıştır. Esrar tüm dünyada en yaygın kullanılan yasadışı maddedir. Uyuşturucu Maddeler içinde yer aldığı için diğer uyuşturucu maddelerle birlikte değerlendirilmiştir. Dünyadaki uyuşturucu madde kullanım istatistiklerinden yararlanılmıştır.

BÖLÜM 2: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde önce tezin konu ve problemleriyle ilgili olan sosyolojik kuramlar daha sonrada bazı önemli olduğu kabul edilen kavramlar ele alındı. Bunlar sırasıyla İşlevselcilik, Çatışmacılık ve Sembolik Etkileşimciliktir. Kavramlar ise anomi ve yabancılaşma başta olmak üzere normalizasyon, problem ve risk davranışdır.

2.1 İşlevselci Kuram

İşlevselcilik, sosyal bilimlerde ve sosyokültürel disiplinlerde bireysel ihtiyaçları sağlayabilmek adına çabalar ararken ortaya çıkmış, toplumsal yapıyı kurumsal ve kuramsal olarak açıklayan bir paradigmadır. İşlevselcilik, merkezine toplum ve yapı kavramlarını almıştır. İşlevselciler toplumun istikrarının devamı için bir bütünlüğün olması gerektiğini söylemektedirler. Neticede toplumda bireyler kolektif bir birlik sağlayabilmek için kendisine rolleri layıkıyla yerine getirerek sosyalize olmaktadır. Bu da toplum içerisinde bireylerin kalıplaşmış bir davranış biçimi oluşturarak iletişimin bir düzen içerisinde olmasına ve bir bütünlük arz etmesine neden olmaktadır. Aile, ekonomi, politika gibi toplumsal kurumlar sosyal yapının oluşum etkenleridir. Örneğin aile kurmuna bakıldığında hane içerisindeki bireylerin ilişkileri ve onlara yüklenen roller birer işlev olarak nitelendirilmektedir. İşlevsel kuram birçok kavram çerçevesinde temellendirilmektedir. İlk olarak toplum, düzeni sağlayabilmek için dengeyi ön plana alan sistem olarak görülür. İkincisi toplum, neslin devamlılığına verdiği önem gibi bireyler arasında gerekli olduğu düşünülen işlevlerde vardır. Üçüncüsü ise, kurumlar, işlev sundukları sürece varlıklarını devam ettirirler. Böylece işlevler, insan vücudu gibidir. Yaşamsal fonksiyonların devamı için organların uyumlu çalışması gerekir. İşlevsel sistem, toplumda ki düzeni sağlama noktasında bir organizma gibi çalışır (Henslin, 2001).

İşlevselcilik, sosyolojiden önce başka bilim dallarının literatüründe de yer almıştır. Özellikle biyolojide önemli yere sahip olan işlevselcilik, çözümlene yöntemi ile sosyolojinin içerisine de girmiştir. İşlevselcilik kuramının ana noktası ise toplumsal yapının, gelenek, görenek, adet, sosyal hayat ve rollerin dikkate alınması gerektiğidir. Bu düşünce hareket noktasını oluşturmuştur. İşlevselci kuramın öncüleri ise Comte, Spencer ve Durkheim'dır. "Comte toplumu biyolojik bir organizmaya benzetmişse de bu konu üzerinde fazla durmamıştır" (Çınar, 2007). Durkheim ise Comte'den etkilenerek işlevselciliğe yeni anlamlar katarak sağlam bir zemin oluşturmuştur. Toplumda gerçekleşecek herhangi bir aksaklık durumuna karşı toplum tedbir alır. Durkheim, işlevselcilik düşüncesiyle birçok düşünürde de yol göstermiştir. İşlevselci kuram zamanla Malinowski ve Radcliffe-Brown gibi birçok düşünürlerin katkılarıyla gelişerek önüne yapısalcı adını alarak yapısal işlevselcilik olarak anılmıştır. Daha sonraları Robert K. Merton ve Talcott Parsons'un çalışmaları önemli rol oynamıştır (Çınar, 2007).

Durkheim'a göre işlevin amacı toplumun varlığını koruyarak aksaklıkları en aza indirmektir (Çınar, 2007). Toplumlar, içlerinde buldukları kurum, sınıf ve grupların devamlılık sergileyen ilişki bağlarından oluşur. Bu tanıma göre toplum düzen ve bir bütünlük içerisinde olduğu görülmektedir. Toplum bütünlüğü sağlayabilmek için her daim denge ve düzen içerisinde olması gerektiği düşüncesine sahiptir. Çünkü zaman ilerledikçe yaşam tarzı, teknoloji toplumsal ve bireysel statülerde değişmektedir. Bunun neticesinde toplumu bir arada tutacak bir bütünlüğe ihtiyaç olduğu gibi patolojik bir vaka ile karşılaşmayı da engelleyecektir (Avcıoğlu, 2013).

Durkheim, anomi kavramını mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş esnasında, ortaya çıkan problemler neticesinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Anominin ortaya çıkışı geçmişte çözümlenmemiş ve gün geçtikçe üzerine başka problemlerin eklenmesiyle bir noktadan sonra ortaya çıkan bir patlama anıdır. Merton'a göre anomi araçlar ile amaçların kesişmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Merton, anominin ortaya çıkmasına neden olan durumu açıklarken sadece geçiş dönemi sıkıntılarının değil toplum içindeki kültürel baskıların da neden olabileceği düşüncesindedir. Hedefler ve araçlar arasındaki çözümlene bunun sonucunda oluşan gerilim ister istemez kültürlerce belirlenmiş

hedeflere ulaşma noktasında bireylerin kurumlara karşı inancını yok ederek anominin oluşmasına neden olmuştur. Merton'a göre toplum anomiyeye adapte olma aşamasında kendi oluşturduğu tipolojilerini oluşturur. Bunlar kendi içinde kategorize ederek dört parçaya ayırmıştır.

a) Yenilikçilik (hedeflere bağlı kalması)

b) Geri çekilme(uyuşturucuda olduğu gibi amaçlar ile araçları reddetme ya da kendini geri çekme)

c) Şekilcilik (köle ve bürokratlarda olduğu gibi meşru araçlara bağlı kalması kendi başlarına bir amaca dönüşmesidir)

d) Başkaldırma(siyasette olduğu gibi amaçları da araçları da reddedip onların yerine yenisinin gelmesi) üzerinden anomi kavramını incelemektedir (Can, 2004).

2.2 Anomi Kavramı

Durkheim'in, düşüncelerini ve yazdığı eserler kapitalist sistemin filizlendiği sosyal sıkıntıların ortaya çıktığı dönemi içerir (toplumsal adalet, kentsel sorunlar, şiddet, suç, sömürülme, yoksulluk). İşçi sınıfının tehlike arz edişi ve sosyal gerginliklerin, olduğu toplumda birlik ve dayanışma değerleriyle uyum sağlanacağı düşüncesi bürokratik ve egemen sınıflar üzerinde hakimdir (Ünsaldı ve Geçgin, 2014). Bunun neticesinde Durkheim göre üst seviye bir emek sarfedilerek toplumu bir arada tutacak bütünleşmeye odaklanılmalıdır. Durkheim'in kavramlarında yer alan potoloji, *anomi* gibi kavramlar toplumun sıkıntılarını dile getirmek için oluşturulmuştur. Oluşturduğu *dayanışma kavramı* ile toplumda oluşacak sıkıntılara karşı bütünlük ve uyum sağlanarak aksaklıkları bertaraf etmek amaçlanmıştır. Yani Durkheim'in sosyolojisinde potolojik çatışma unsurlarından olabildiğince arıtmak amaçlanmıştır. Bunu gerçekleştirirken ortak değer ve kültürlerin nesillere aktarılmasında okulun önemli bir mekan olduğuna vurgu yapılmaktadır (Ünsaldı ve Geçgin, 2014).

Durkheim, toplumsal gerçekliğin ne olduğunu anlamaya çalıştığı gibi biyolojik, fiziksel veyahut psikolojik gerçekliğin farklılığını da göstermeye çalışmıştır. Psikolojik

gerçekliğe ise ayrı bir önem vermiştir. Çünkü toplum bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla insanları etkilemede ruhsal güçlerin olduğunu varsaymaktadır. Bundan dolayı sosyoloji psikolojiye indirgenebilmektedir. Durkheim, toplumsal yaşamı psikolojik bir vaka olarak görmektedir. Toplumsal olayları, bireylerin arasında duygu, düşünce, egemenlik, özgecilik ve bencillik gibi gerçekleşen oluşumlar olarak nitelendirmektedir. Lakin toplumun ruhsal gerçekliğini anlayabilmek için psikoloji yetersiz kalmaktadır. Çünkü her toplumun kendine has özellikleri olduğu gibi tek bir etkene bağlamakta doğru olmaz. Bu nedenle toplumsal gerçekliği psikoloji üzerinden incelerken toplumsal baskı etkeni de unutulmamalıdır (Freyer, 2012). Durkheim bunun ile ilgili şunu kasetmektedir.

Her bir toplumsal düzen, içinde yaşayan bireylerin karşısına, onların dışında, tamamıyla bağımsız bir varlık olarak bulunan bir nesnel varlık haline çıkar. Bu durum her toplumsal düzenin içerisinde ki bireylerin değişimine bakmadan, bu değişme sürelerini aşarak devam etmesiyle kendisini belirtmiş ve göstermiş oluyor. O yaşlı nesillerin ayrılması ve yerlerine gençlerin ve yenilerin geçmesine rağmen yapısını koruyor (Freyer, 2012: 132).

Topluma bakıldığında sosyal yaşantının her alanında bir değişim mevcuttur. Lakin buna rağmen kurumlar varlıklarını devam ettirebilmek için direnmektedir. Her birey bu toplumsal oluşumun içerisine girmektedir. Belli bir kurumsal düzen mevcuttur ve bireyler buna ayak uydurma zorunluluğu dayatılmaktadır (Freyer, 2012).

Durkheim, toplumda görünenin değil görünenin arka planını inceleyerek *anomi* kavramını geliştirmiştir. *Anomi kavramı* daha çok sanayileşmeden sonra gelişen kentlerde görülmektedir. Toplum, bağımsız bir parça işlerliği gibi görünse de ekonomi aile gibi kurumları bir arada tutacak olan şey değerler sistemidir. Yani kolektif bir bilinç sahip toplusal klavuzdur. Durkheim'a göre insan arzularının sınırı yoktur. Toplumdaki düzeni sağlayabilmek için ahlaki değerlere ihtiyaç vardır. Bundan dolayı toplum ve bireyler arasında arzuları ile toplumsal kurallar her daim bir çatışma içerisinde olacaktır. Toplumun oluşturduğu normların temel değerler üzerinde çatışma yaşaması *anomi* olarak tanımlanmaktadır (Slattery, 2015). Başka bir deyişle, sanayileşme ile birlikte gelen sınıflar arası çatışma, adaletsizlik ve tatminsizlik duygusu toplumun normal işleyişine bir çentik atarak sonucunda patolojik durumlar baş göstermiştir. Bu sıkıntılı evre Durkheim'ın organik ve mekanik dayanışma üzerine yaptığı tartışmada *anomi* kavramı ile tanımlanmıştır (Swingewood, 2010).

Anomi normsuzluk olarak da adlandırılmaktadır. Toplumun içerisinde var olan kurallar bütünü sekteye uğrayarak sosyal kontrollerin zayıfladığı, siyasal ve ahlaki kuralların ortadan kalktığına kendini gösterir. Özellikle sanayi ve kent toplumlarında varlığı bariz görünmektedir. Çünkü geleneksel homojen olan toplum yapısı artık heterojen karmaşık bir şekil alır ve kişilerin tatminsizlik duygusu kuralsız olmasını sağlamaktadır (Slattery, 2015).

Durkheim anominin çözümünde;

- a) Bireylerin toplum içerisinde uyum ve bütünlünü sağlayabilecek kolektif bir birliktelik içinde olması gerektiğini
- b) Bireylerin zamanla neler arzuladıkları hakkında yeni uzlaşmalar oluşturabilmeleri gerekliliğini savunmuştur (Slattery, 2015).

Durkheim, normal olanın toplumun kurallar bütününe sirayet etmiş olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu yüzden toplumun ahlaki kuralları ve normal sayılan davranış kalıpları toplumları bir arada tutmaktadır. Zamanla değişen yaşam standartları neticesinde sosyal normlar ve değerler değişim içerisine girerek anomi ile sonuçlanabilir. Neticede normal ve patolojik olan durumlarda ortaya çıkmaktadır. Normal olarak kabul edilen toplumun bütünlüğüne uygun davranış kalıpları iken patolojik durum ise topyekün kabul edilen davranışların dışına çıkma durumudur. Patolojik durumun anominin karşılığı olduğunda söyleyebiliriz. Anomi bir topluma ya da kişiye bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Esrar kullanımı anomi kavramına örnek verilebilir. Aile ve çevresiyle bütünleşmemiş bireyler kendilerini tatmin edebilmek için esrar kullanabilmektedirler.

Bireyler, yaşantılarını toplumsal normlara göre yaşarlar. Ne zaman ki toplumsal normlarda sapmalar meydana gelir (hırsızlık, savaş, esrar kullanımı, alkol tüketimi gibi) o an anomi kavramı ortaya çıkar. Esrar kullanımı anomik bir olay olarak görülse de bazı ülke ve toplumlara göre değişim göstermektedir. Örn. Hollanda ve Britanya’da esrar kullanımı anomik bir olay olarak karşılanması gerekirken normal olarak karşılanmaktadır. 1983’ten 1991’e kadar 16-19 yaşları arasındaki gençlerin esrar kullanımı normal olarak algılanmıştır. Çünkü toplum esrar kullanımını içselleştirerek patolojik olan durumu normal bir durum

olarak benimsemiştir. Özellikle Hollanda, Kanada gibi ülkeler için esrar kullanımı normalleşmiştir. Türkiye de ise esrar kullanımını normalizasyon içerisinde yerleştirilmediği gibi toplumun normlarına aykırı olacağı düşüncesinden hukuksal yaptırımı vardır.

2.3 Çatışma Kuramı

Çatışma kuramının temeli Kral Marx'ın "ekonomi politiği ve sosyal felsefesine dayanmaktadır" (Aydınalp, 2010: 190) . Marx'ın düşüncesine göre toplumsal örgütlenme mülkiyet ve üretim ilişkisi çerçevesinde kendini var etmiştir. Alt yapının üst yapıyı etkilediğini savunan Marx burada yapıyı ekonomi olarak almaktadır. Siyasal, sosyal ve zihinsel alt yapının temelinde maddi kaynak vardır. Üretim ilişkileri, sermaye sonucu oluşan mülkiyetin belirlediği örgütlerde sınıflar arasındaki çatışmada görülmektedir. Geçmişten günümüze kadar bütün sınıflar arasında bir çatışma vardır. Marx bunu

a) Aynı sınıf içerisinde yer alan bireylerde dayanışma oluşur.

b) Toplumda en önemli kurum ekonomidir.

c) Birbirinden farklı iki sınıf çıkarları doğrultusunda her daim çatışma içeresine girmektedir şeklinde yorumlamaktadır (Aydınalp, 2010: 190).

1950'lerden itibaren toplumsal bütünleşmeye vurgu yaparak sosyal çatışmayı patoloji olarak gören işlevselcilik ve yapısal işlevselciliğe bir tepki olarak Marx'ın toplumsal felsefesinin "çatışma kuramı" adı altında yeniden sistemleştirildiği görülmektedir. İnsan toplulukları arasındaki menfaat/değer/hedef çatışmalarını es geçtiği ya da gereken önemi vermediği ve toplumsal değişme sürecini yeterli ölçüde açıklayamadığı gerekçesiyle, özellikle, George Simmel Lewis, Coser (1913-2003), Ralf Dahrendorf (1929-2009), Pierre Bourdieu (1930-2002) gibi kuramcıların işlevselciliğe savaş açarak çatışma sürecini yeniden öne çıkardıkları görülmektedir (akt.Aydınalp, 2010: 190).

Çağdaş sosyolog Dahrendorf, Marxçı kuramı benimsemiş olan bir bilim adamıdır. Çatışmacı kuramı kendi fikirleri çerçevesinde Marxçı anlayışın içerisine sentezlemeye çalışmıştır. Ama onun çatışma kuramı Marxçı gelenek yerine yapısal işlevselci gelenek görüntüsünü almıştır (Ritzer ve Stepnisky, 2014). Sonuç olarak yapısal işlevselcilik de çatışmada aynı paradigmaya mensupturlar (Ritzer ve Stepnisky, 2014).

Genel olarak, kişinin psikolojik ve sosyal engellemeye maruz kalmasıyla düşünce ve duygularında çatışma ortaya çıkar ve bu davranışlarına yansır. Bu çatışma birbirinden farklı isteklerin ve beraberinde gelen doyumsuzluğun karşıtlar içinde mücadelesidir. Uzlaşmanın karşısında her daim rekabet vardır. Ve değişimin ana etkeni olan çatışma süreci, sosyolojinin ve sosyal hayatın temel hareketliliği olmaktadır. Çatışma süreci fiili ve sözlü olarak üç ön kabule dayanmaktadır;

- a) Kişiler çıkarları doğrultusunda hareket eder.
- b) Güç tahakküm edenin elindedir.
- c) Bireyler, toplumun değerlerini ve kimliklerini tayin etmekten öte başka toplumların kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları araç olmuştur (Aydınalp, 2010: 189-190).

Bir diğer çatışma kuramcısı olan Simmel, sınıflar arasında çatışmaya neden olan ilişkiye odaklanmıştır. Birlik içinde olan toplumlar ile tam tersi ayrılmış toplumlar arasında keskin bir ayrım yapılamadığını söyleyen Simmel, toplumların birbiriyle ezeli düşmanlığına değindiği gibi dostluklarına da değinmiştir. Birbiriyle çatışmayan, dostluk kuran kişiler aynı gruba mensup bütünleşmiş kişilerdir. Klasik çatışmacılar, çatışmayı daima oluş ve durum şeklinde nitelendirmişlerdir. Simmel ise onlardan farklı olarak sevgi ve nefreti içerisinde barındığına değinmiştir. Toplumda oluşan bütünlük ve ayrım çatışmayı belirleyen etkenlerdir. Bu düşüncesiyle Simmel, önemli ekol olan Chicago Okulunu da etkilemiştir (Aydınalp, 2010: 191).

Bourdieu çatışmayı tanımlarken, çatışmanın sadece maddi nedenlere bağlı olmadığına değinmektedir. Sınıf yerine *alan* kavramını dile getirmiştir. Bourdieu'ya göre güç ve kuvvet bir sistem oluşturarak toplumda çatışan özerk alanlar yaratır. Sermaye ve üretim ilişkileri tek başına toplumsal dinamiği oluşturmamaktadır. Yanında kültürel sermayeye de değinen Bourdieu kültürel sermayenin sınıf ayrıcalıklarının devamını resmileştirdiğinden bahsetmektedir. Kısacası Bourdieu'ya göre çatışma, toplumsal yapılanmanın altında değerlerin adaletsiz paylaşımından kaynaklanan sıkıntıların ekonomik, kültürel, siyasal birçok kuruma etki ederek sınıflar arasında ezeli rekabeti getirmektedir (Aydınalp, 2010: 192).

Çatışma kuramcıları da işlevselcilerin yolundan giderek kurumlar ve toplumsal yapıların incelenmesine yönelmişlerdir. İşlevselcilere göre toplum durağandır ya da hareketli olsa dahi bir denge halinde durmaktadır. Dahrendorf ve çatışmacı kuramı benimseyen bilim insanlarına göre toplumda hareketlilik mevcuttur. İşlevselcilik kuramı ve çatışma kuramı karşılaştırıldığında işlevselcilikte, toplum içinde denge kurularak bir bütünlük sağlanır. Bu da beraberinde istikrarı ve kararlılığı getirir. Çatışmada ise toplumda sınıflar nedeniyle bir bütünlük sağlamak zordur ve her daim çatışma ve çözülme içerisinde olan gruplara rastlanmaktadır. İşlevselciler toplumun normlarının bütünlüğünü ahlaki değerlere bağlamaktadırlar. Çatışma kuramcıları göre toplumun içinde hangi düzen olursa olsun bir hiyerarşi katmanı olduğu kabul ederek üst katmandakiler tarafından alt katmana baskı uygulandığı görüşü hakimdir. Böylece işlevselciler değerlerin yarattığı uyumdan bahsederken çatışmacılar ise toplumdaki düzeni sağlayabilmenin iktidar ile olacağı görüşündedirler (Ritzer & Stepnisky, 2014). Dahrendorf, toplumu madalyonun iki yüzü gibi görür; biri çatışma diğeri uzlaşmadır (Ritzer ve Stepnisky, 2014).

Çağdaş sosyologlardan Coser çatışmayı patolojik bir vaka olarak görmektedir. Ona göre çatışmanın olumlu yönleride olabilir. Coser kuramını klasik sosyologlara ve Simmel'e dayandırmaktadır. Çatışma, zaman, mekan ve döneme göre değişiklik gösterebilmektedir. Coser, Simmel'in çalışmalarını inceleyerek kuramını geliştirmiştir (Poloma, 2011).

Çağdaş sosyologlara göre çatışma, toplumsal yapının düzenini ve birleşimi korumaya çalışan bir araçtır. Gruplar arası sınırların çizilmesine etki etmektedir. Böylece grubun kimliğini de oluşturmaktadır. Çatışma grubunun iç kavramlarından birisi emniyet supabıdır. Olası gerginliklere karşı ara form olarak birinin ya da birilerinin etkisiyle gerginlik bastırılır. Emniyet supabı pozitif işlev gibi görünse de bir takım sıkıntıları da beraberinde getirir. Çünkü ya yapısal değişiklikleri sağlamak amacıyla oluşmuş ya da asıl sorun neticeye ulaştırılamamıştır. Çatışma, toplumlar arasındaki sınıfın ve sınırın belirlenmesidir. Yer aldıkları grup sayesinde de kendilerine yeni kimlikler oluşturmaktadır. Çatışmanın uzlaşma sonucu mu yoksa çözülme sonucu mu oluşacağı grup, ortam ve zaman ile ilgilidir (Poloma, 2011). Sanayileşme ile birlikte toplumlarda sermaye sahibi ve sermaye sahibi olmayan (işçi sınıf) ayrımı yeni bir kimlik kazanmış olmakla birlikte yeni

tahakküm oluşumlarını da beraberinde getirmiştir. Heterojen bir toplum yapısı farklı sınıflar ve çıkar çatışmalarının yanında kişi kendi benliğinin bulma söylemleri, bunalımlar, gruplar arası çatışma ve çözülme gibi nedenlerden dolayı esrar kullanımının artması örnek verilebilir.

Çatışmacılara göre uzlaşmanın olmadığı durumlarda bireylerin toplumsal bütünleşme sağlayamadığından dolayı esrar kullanımına yönelimlerinin olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar, birbirleriyle tam anlamıyla bütünleşme sağlayamamaları sonucu çatışma meydana gelmektedir. Kültürel açıdan bakıldığında, toplum içerisinde var olan sınıflar arası bir çatışma görülür. Üst sınıf yani üst kültür tarafından hor görülen bir alt sınıf vardır. Bunun neticesinde altı sınıfı, bütünleşme ve sosyalizasyon bağlamında oluşan sıkıntıları unutmak ya da bastırmak amacıyla esrar kullanımına yönelmektedir. Zamanla alt kültür içindeki çatışma, yerini DJ'nin yönlendirdiği hareketli ve çılgınca eğlenme arayışına bırakmış ve ortaya çıkardığı 'rave dans', ana gençlik kültürünün parçası olmakla birlikte esrar kullanımının yeri ve kullanım amacının değişmesine neden olmuştur.

2.4 Yabancılaşma

Marx, insan ve emek arasındaki ilişkinin doğal olduğunu kabul etse de kapitalist sistemden dolayı engele uğradığını düşünmüştür. Engele uğrayan bu doğal ilişkiye de *yabancılaşma* demiştir. Marx, kapitalizmde ki bireylerin emeğiyle, ilişki şeklini çözümlenmiştir. Kapitalizmde emek, amaç olmaktan ziyade bireylerin yeteneklerini araç olarak kullanmaktadır. Bireyler kendilerine ait hissetmediği bir emekle karşılaştığında insan doğasına yabancılaşır. Marx'ın, yabancılaşma kavramını kullanmadaki amacı kapitalist üretimin yıkıcı etkisini anlatmaktır. Kapitalist sistem, üretim araçlarına sahipken işçiler ise emeklerini kapitalist sisteme satandır (Ritzer ve Stepnisky, 2014). Marx için kapitalizm sadece adaletsizliği içerisinde barındıran bir sistem olmadığı gibi ahlak dışı ve emeğin sömürüldüğü, işçinin kendisine yabancılaştığı sistemdir (Slattery, 2015).

Emeğin bu yabancılaşmasını yaratan nedir? İlk olarak, iş işçi için dışsal bir unsurdur, yoksa onun doğasının bir parçası değil; sonuç olarak, kişi işinde kendini ifade etmez, aksine yadsır, kendini mutlu değil bedbaht hisseder, fiziksel ve zihinsel enerjisini özgürce geliştiremez, aksine fiziksel olarak

tükenmiş ve zihinsel olarak gerilemiştir. Bu yüzden, işçi kendisini sadece boş zamanlarında yuvasında hissederken, işte yuvasından uzak hisseder. Onun için iş artık gönüllü olarak yapılan bir eylem değil, dayatılan bir görevdir. O bir ihtiyacın doyurulması olmayıp, sadece başka ihtiyaçları karşılama aracıdır. İşin yabancılaşmış karakteri, açıkça, hiçbir fiziksel veya başka bir zorlama olmadığında ondan sanki salgın hastalıklı gibi uzak durulmasında gözlenir. Son olarak, işin işçi için yabancılaşmış karakteri, onun işinin bir başkasının yaptığı işten farklı olmamasında, onun işinde kendini kendine ait biri olarak değil, aksine bir başkasına ait biri olarak hissetmesinde gözlenir (Slattery, 2015: 126).

Marx'a göre insanı hayvanlardan ayıran şey zihin, bilinç ve çevresini kontrol edebilmedir. Bu güç insanların, bir bütün halinde doğayı yönetebilir kılmasını sağlar. Ancak bireylerin işbirliğinde sınırların çizilmesi ya da engellenmesi durumunda yabancılaşma ortaya çıkacaktır (Slattery, 2015).

Yabancılaşma, dört temel tanım üzerinden anlatılabilir.

- a) Kapitalist sistemde işçiler, *üretici etkinliklerine yabancılaşırlar*. Sermaye sahibinin elindeki ekonomik güçten dolayı işçiler onun arzu ve isteklerine göre şekillenir. Yaptıkları ürüne kendi fikirlerini katmadan istenileni üretmesi üretici etkinliğine yabancılaşmayı getirmektedir
- b) Kapitalist toplumda işçiler, sadece üretici etkinliklerine yabancılaşmaz. Ürettiği nesneye yani *ürüne yabancılaşırlar*. Yabancılaşmış emeğin neticesinde özel mülkiyet oluşmuştur. Kapitalist sistem karını ve gücünü arttırmak için ürünü satar. Eğer çalışan ürettiği ürünü almak isterse diğer insanlar gibi para karşılığı alabilmektedir
- c) Kapitalist toplumda işçiler, *iş arkadaşlarına yabancılaşırlar*. Marx'ın varsayımı bireyler, hayatta kalmalarını sağlayabilecek şeyleri doğadan işbirliği ile temin etmektedirler. Kapitalist sistem ise çıkarları doğrultusunda aynı ortamda çalışan bireyleri birbirine yabancı kılarak uyumu bozmuştur. Sermaye sahipleri bireyler arasındaki işbirliğini engellemek amacıyla ortaya atılan fikir ise hangi işçi en fazla ürün üretirse ödül verileceği olmuştur. Böylece bireyler arasında rekabet ve üretimi hızlandırmaya çalışılmıştır
- d) Kapitalist toplumda işçiler, kendi *insani potansiyellerine yabancılaşırlar*. Kapitalist sistem tarafından işçiler robot gibi görülmeye başlandıkça insani yapılarından da

uzaklaşmışlardır. Gülmeyi, selamlaşmayı unutan işçiler ayarlanmış bir saate benzer. Her saat başı ne yapacakları planlanmıştır. Bu da insani potansiyellerinin ortadan kalkmasına neden olmaktadır (Slattery, 2015).

Kapitalist sistem, standart insan profili oluşturarak kendisine hizmet eden işçi sınıfı yaratmıştır. Marx'ın tanımından yola çıkarak örnek verilecek olunursa: Ağır şartlarda çalışarak hayatını devam ettiren işçiler kendisine, çevresine ve emeğine yabancılaşır. Bu nedenden dolayı mutluluğu farklı yollarda aramaktadırlar. Yalnızlıklarını unutmak için kullandıkları esrar bunlardan biri olmakla beraber bir nebze de olsa tatminlik duygusu yaşatmaktadır.

Bağımlılıklar, ki daha öncesindeki evre olan uyuşturucu madde kullanımı Emile Durkheim'a göre 'toplumsal bütünlüğe aykırı eylem ' (anomi) olarak değerlendirdiği sapma davranışlarındandır. Toplumsal sapmanın türlerinden olan yabancılaşma, postmodern toplumun karakteristik sapma hareketidir. Marx'a göre yabancılaşma kapitalist düzende emeğin metalaşmasının bir sonucudur. Birey işbölümünün aşırı gelişmesi sonucu ürettiği nesnelere meta haline getirmiş ve ürettiği nesnelere ile rol değiştirmiştir. Bu metalaşma ve rol değişimi insan doğasına aykırılık sonucunda yabancılaşmayı beraberinde getirir. Melvin Seeman'a göre ise yabancılaşma bireyin toplumda kendini kabul ettirememesi sonucu güçsüzleşmesi ve amacına ulaşamayan bireyin eylemlerinde 'anlamsızlık yaşaması' ve sonucunda yabancılaşma ile ilişkilendirilmektedir. Yabancılaşma sonucu birey amaçlarına ulaşmak için toplum tarafından onaylanmayan yollara sapsapmakta, kuralsız eylemlere yönelmektedir. Aynı şekilde birey içinde bulunduğu toplum değerlerini yetersiz görerek de yabancılaşabilmektedir. Kendisine gerçek doyum aramakta, bulamayınca da öz yabancılaşma yaşamaktadır. Yabancılaşmayı Marx'ın düşündüğü gibi sadece sınıflı toplum, metafetişizm ile açıklamak çok doğru değildir. Çağdaş sosyolog Melvin Seeman, Marx'ın görüşlerini geliştirerek, insanın güçsüzlüğü, anlamsızlığı, kuralsızlığı, soyutlanması ve öz yabancılaşmasının toplumun ona dayattığı değerlerden kaynaklandığını söylemektedir. Toplumun değişen ve gelişen yapısı sapma eğilimlerinde, türlerinde ve kaynaklarında farklılığa neden olmaktadır (akt.Yıldız, 18.07.2019 <https://sosyometri.com/m-emin-yildiz/>)

2.5 Sembolik Etkileşimcilik

Senbolik etkileşimcilik 1920'lerde Amerikada kendini geliştiren bir kuramdır. Chicago üniversitesinin önemli araştırma konularından olduğundan dolayı Chicago Ekoli diye anılmaktadır. Senbolik etkileşimciliğin asıl kurucusu Herbert Blumer'dir. "Blumer hem etkileşimci geleneğin, hem de onun kurucu babası olan ve topluma etkileşimci bakışın temelini atan Mead'ın yetkili bir sözcüsüdür." Senbolik etkileşimde esas olan, birey grup ilişkisinin yetersiz oluşudur. Burada önemli olan birey yada grubun varlığı değil kişiler arasındaki etkileşimdir. Bundan dolayı biyolojik, kültürel sosyal ve psikolojik etkile önem arz etmektedir (Gündüz, 2000).

Geleneksel sosyoloji toplumsal yapının davranışsal biçimini belirme değil lakin etkileme şeklini anlamaya çalışmıştır. Parsons ve Dukheim toplumu özgür, kendine mensup bağımsız varlık olarak alırken, Marksizim ise sınıf mücadelesinin toplum içindeki iniş çıkışlarını ele almıştır. Sembolik etkileşimcilik ise bireylerin günlük hayatlarında nasıl yaşadıklarına, içlerinde düzen ve anlamın nasıl oluştuğuna dikkat çekmektedir. Sembolik etkileşimciler, kendine münhasır olan içerden analiz etme yöntemini tercih etmişlerdir. İnsanlar davranış şekilleri çerçevesi ölçüsündedir. Bundan dolayı Mead'e göre bireylerin davranışı içgüdüler ya da dış etkenler tarafından belirlenmez. Aksine bireyler kendi benliklerinin bilincinde olan, farklı amaçların peşinden gidebilen ve herşeyden önemlisi başarıyla iletişime geçebilecek yeteneğe sahip bireylerdir. Toplumsal düzeni sağlamakta tek başına iletişim yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle yanına ortak bir beklenti ve bütünlüğün oluşturulması gerekmektedir. Örneğin; Bireylerin esrar kullanımı gibi kötü alışkanlık kazanması buna örnek verilebilir (Slattery, 2015).

Bazı sembolik etkileşimci düşünürler kuram ile ilgili temel ilkeler ortaya koymak istemişlerdir. Şöyle ki; (Ritzer ve Stepnisky, 2014).

- a) İnsanları hayvanlardan ayıran düşünme kapasitesidir.
- b) Düşünme, toplumsal iletişim sonucunda şekillenir.
- c) Bireyler toplumsal etkileşim sayesinde insana münhasır olan düşünme kapasitesini uygulama olanağını ve kendilerine sağlanan anlamları öğrenirler.

- d) Anlam ve semboller kişilerin birbiriyle olan ilişkilerindeki etkileşimin sürmesine yarar.
- e) İnsanlar durumu yorumlarken semboller ve anlamlardan yararlanır
- f) Toplumlara ve sınıfları iç içe geçmiş eylem kalıpları oluşturur Sembolik etkileşimciler sadece toplum ile ilgilenmemişlerdir. Kendi içlerinde önem arz eden konulardan biri olan etkileşim ile de ilgilenmişlerdir. Etkileşim düşüncüyü geliştirdiği gibi ifade edilebilen bir süreçte oluşturur. Toplumsallaşmada etkileşimin tek noktası değil birçok noktası işin içine girmektedir. Jest ve mimikler sembolik etkileşimin zihinsel bir süreç olduğunu göstermektedir.

Sembolik etkileşimcilik, psikolojik ve makro düzeyde sosyolojik incelemeye tamamen karşıdır. Kendine özgü benimsediği yaklaşım, eylemlerin zihinsel faaliyetleri gibi etkileşimleri konu almaktadır. Sembolik etkileşim kuramı George Herbert Mead'ın kuramıdır. Mead, bilinç, benlik ve zihin yapısını jestler kullanarak kendine özgü semboller geliştiren kişinin kodlar üreterek etkileşim sürecine girdiğini söylemektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2014).

Sembolik etkileşim yaklaşımı içindeki düşünürler soyutlanmış grup zihniyeti yerine bireyde sosyal benliğin gelişimine odaklanmışlardır. Sembolik etkileşime göre iletişimin olmazsa olması dil ve sembollerdir. Toplumda zorlayıcı gruplar ya da normlar'ın yerine bireyin sosyalizasyonu dil ve sembollere katkı yaparak gelişimini sağlamıştır. Sembolik etkileşimciler bireyler arasındaki ilişkileri anlamlandırmak için kavramlar oluşturmuşlardır. Bunlar; benlik, ayna-benlik, ferdi ben -sosyal ben, rol oynama, başkasının rolünü alma, durum tanımı ve genelleştirilmiş başkası olmak üzere yedi adettir (Gündüz, 2000).

a) Benlik: Bireye çevresindeki olgu ve olayları ayırtma imkanı sunmaktadır. Her bireyin kendine ait bir kimliği vardır. Bu yüzden herkes kendi hayatını elde ettiği kimliğe göre şekillendirmektedir. Bununla birlikte toplumla bir bütünlük sağlar. Sosyologlar için benlik sosyalleşme demektir.

b) Ayna- Benlik: Başkalarının bireye karşı tutumunun yansıması olarak adlandırılmaktadır. Günlük yaşantımızda karşılaştığımız insanlardan etkilenme yaşarız. Örneğin sevilme, azarlanma, hatalara sürüklenme gibi. Bütün bunlar bireylerin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır.

c) Ferdi Ben ve Sosyal Ben: Ferdi ben, kişinin başkalarının tutumuna gösterdiği tepkidir. Sosyal ben ise ferdi benin varsayıldığı tutumlardan oluşur. Başka fertlerin tutumu sosyal benini oluşturur. Kısacası bireyler çevresindekilerin yüklediği karakterleri elde etmelidir.

d) Rol Oynama: Sosyologlar genellikle sosyal benlik (me) yönünü rol oynayan kısım olarak nitelendirmişlerdir. Burada kastedilmek istenen rol bir robot manasında değildir. Çünkü ferdi benlik (I) görmezden gelinemez. Esrar kullanan bir kişinin esrar kullanımını hoş karşılamayan bir grup içinde, esrarın zararları hakkında bilgi vermesi örneğinde olduğu gibi.

e) Başkasının Rolünü Alma: Birey kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun gibi görmeyi amaçlama olayına başkasının rolünü alma denmektedir. Mead bunu bireylerin bilinçsizce yaptığını söylemektedir.

f) Durum Tanımı: Sosyal durum bazı şekil çerçevesinde tanımlanmalıdır. Şeyler olarak adlandırılanlar genel anlamda görüldükleri gibidir. Çünkü katılımda bulunanlar onların ne olduğunu ortak bir kararla tanımlamışlardır. Örneğin esrar kullanımının normal olduğu bir ortamda esrarın zararlarından bahsetmek ortama ve kurallara aykırıdır. Lakin esrar kullanımının kabul görmediği ortamlarda esrar kullanımının zararlarından bahsetmek kabul edilebilir. Durum şartlara, konuma ve yüklenen normlara göre değişmektedir.

g) Genelleştirilmiş Başkası: Mead'ın teorisinde benliği "önemli başkası" ve "genelleştirilmiş başkası" olarak bölümlendirir. Mead benliği olgu olarak görür. İnsanlar başkalarının kendisi hakkındaki düşüncesini önemseydiğinden dolayı "genelleştirilmiş başkası" adını almaktadır.

2.6 Risk Toplumu

Risk toplumu ilk olarak sosyolog *Ulrich Beck* ve daha sonra *Anthony Giddens* tarafından 21.Yüzyıl toplumunu açıklarken kullanılan bir kavramdır (Canpolat, 2012).

Risk kavramı aslında coğrafi keşiflerle birlikte kullanılmaya başlayan bir kavramdır. O dönemlerde risk kavramı mekan anlamı içeriyordu. Günümüze gelindiğinde ise risk, *zaman* anlamını da içermiştir. Bankacılık, döviz kuru gibi ekonomik konular için *risk yönetimi sistemi* oluşturulmuştur. Bugün ise risk kavramı ile ilgili yönelimlerden biri de *insan* faktörünün anlamlandırılması, gerçekleşmesi ve algılanışındaki konumudur. Bilginin suiistimal edilmesi, teknoloji korsanlığı veya kültürel/bireysel terörizm gibi olaylar riskin insan boyutuna örnek verilebilir. Gelecekte bireyselleşmenin daha da yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal olaylara *zaman* ve *mekan* da dahil olacaktır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003).

Ulrich Beck için risk post-modern toplumun tanımlayıcı özelliğidir. Bizler bir risk toplumunda yaşıyoruz. Beck riski “modernleşmenin yol açtığı ve yarattığı tehlikeler ve güvensizliklerle sistematik bir ilişki içinde olmak “ biçiminde tanımlar (Slattery, 2015: 454).

Beck, modern toplumu risk çerçevesinde tanımlar ve risklerin oluşum nedenini birey ürünü ve küresel olgular olduğu fikrinden yola çıkarak modern toplumu sanayi öncesi ve sanayi sonrası olarak ayırır. Sanayi öncesi toplumlarda, riskler sel, çığ, veba, kıtlık vb. gibi toplumların müdahale edemediği doğa olaylarıdır. Sanayi sonrası toplumlarda ise insanlar seller için setler kurarak, hastalıklar için ilaçlar yaparak doğayı kontrol eder hale gelmiştir. Ancak bu çözümler beraberinde tehlikeyi de getirmiştir. Örn. hastalığı tedavi etmek için kullanılan ilaçlar, bireyler tarafından beyinlerini uyuşturmak için tercih edilmeye başlanmıştır. Aslında post modern insanoğlu doğanın kontrolünü sağlayarak evrenin düzenini riske sokmuştur. İnsanlar, silah üretimi, atomu parçalama, uzaya füze yollama gibi gelişmeler neticesinde güç elde etmekle birlikte riski de beraberinde getirmiştir. Çağ geliştikçe böyle gelişimler daha da artacaktır. Fakat bireyler kendi başlarına soyutlanmış ve tek kalmaktadır. Bunun sonucunda da toplumsal sıkıntılar yerini bireysel sıkıntılara bırakmıştır (Slattery, 2015).

Risk toplumunda yaşamın her alanında riskle karşılaşmak mümkündür. Fakat bu durum, toplumların gelişmişlik ve kültürel yapılarına göre farklı biçimde anlaşılmaktadır. Gelişmiş toplumlar, riski iktisat alanında görürken, gelişmekte olan toplumlar riskten uzak durmak için kendi kabuklarına çekilirler. Böylece ayrışımın yıkım gücü, küreselleşme sürecini önleyemeyişi karşısında tek başına bir risktir. Teknoloji ve bilginin toplumu değiştirmesiyle yeni riskler ortaya çıktığı gibi “fırsat” ve “yenilik” üretme konusunda da zemin oluşturmuştur. Risk toplumunda bireyler, bilgi ve teknoloji üretirken kendi bilinçlerinin de farkındadırlar. Bu bilinç riskin varlığını görmelerini ve değerlendirmelerini de sağlar. “*Bu da, bilgi ve risk arasındaki karşılıklı etkileşimin varlığını açıklamaktadır. Her ikisi de birbirinin hem nedeni hem de sonucudur*” (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003).

Post- modern toplumda birey soyutlanmış, aciz ve yalnız kalmaktadır. Toplumsal sıkıntılar bireysel sıkıntılar olarak ortaya çıkar ve kolektif problemler değil bireysel problemler ön plandadır. Beck, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi dönüştürmüştür; Toplumsal olarak gerçekleşen yeni sosyalizasyon süreçleri gençleri geleceğin risklerine hazırlamaktadır. *Sınıf- temelli* toplumlarda amaç mutluluğu sağlamak iken, *risk toplumunda* hedef hayatta kalabilmektir. Bu çağda bireyler özgür görüntünün aksine maddi, ruhsal ve psikolojik olarak daha çaresizdir (Slattery, 2015).

Günümüzü açık ve fırsat içeren toplumlarında geleceği belirleyecek olan şey, bireysel karar alma, yaşam tarzıyla kişisel alışkanlıklar ve kişisel adalet ile ilgili karar almaktır; Örneğin sigara ve uyuşturucu kullanma ile ilgili karar, kanser veya HIV'nin yayılmasını arttıracak veya ortadan kaldıracak cinsel alışkanlıklarla ilgili kararlar ve kişisel ilişkilerle ilgili kararlar (Slattery, 2015: 456).

Anthony Giddens'a göre, bilgiyle harmanlanmış toplumsal yapı, doğanın ya da geleneklerin durağanlığından kaynaklanan “*doğal-dışsal riskler*” ile toplumun içerisinde bireyin kendi eliyle yarattığı “*yapay riskler*” temelinde güçlenmesidir. Doğal riskler, afetler, salgınlar gibi dış faktörlerin etkisidir. Yapay riskler ise, bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle toplumsal dönüşümün ortaya getirdiği risklerdir. Nükleer, küresel ısınma,

televizyon, internet ve daha fazlası... Görüldüğü üzere yapay riskler, doğal risklere göre daha fazladır, dolayısıyla toplumsal risk de daha fazladır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003).

Giddens modernliğin bir risk kültürü olduğunu söylerken belirli alanların ve yaşam biçimlerinin genel riskliliği azaltırken aynı zamanda önceki dönemlerde büyük ölçüde ve tamamen bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye soktuğu söylemektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 556).

Ergenlik dönemi uyuşturucu kullanımına başlamanın en fazla olduğu dönemdir. Jessor, problemleri davranışlar tezinde, ergenin problemleri davranış sergilemesini engelleyen sebeplerinin başında en önemlilerinin eğitime devam ediyor olmak ve ergeni motive edecek inançların olmasını göstermiştir. Benlik gelişimini tamamlayabilmiş, ebeveyn ilişkilerini sağlıklı bir platformda devam ettiren gençler de riskli davranışları daha az göstermektedirler. Ergenlerde esrar kullanımı gibi risk davranışlarını da içinde barındıran problemleri davranışlar (PDT), çoğunlukla ergenin akran gruplarının güvenini kazanma ve akran gruplarına kabullenilmek içindir. Bu davranışların bir başka nedeni ise ergenin aileden uzaklaşarak özgürlüğünü ilan etmesidir. Yine stresle baş etme ve baskıdan kurtulma yöntemi olarak da riskli davranışlar sergilenebilmektedir (Jessor, 1977).

Jessor'a göre problemleri davranışlar ergenin kendini geliştirecek konulara yönelemeyip, kendinden beklenen sosyal rolleri yerine getirememesine sebebiyet verir. Duyguları sağlıklı bir şekilde ifade edilemez olur, başka insanların duygularının algılanışı da bozulur (Jessor,1991).

Risk, modern hayatın bir parçasıdır. Modern yaşam risk üstüne düşünebilme ve değerlendirebilme açısından kişisel kararlar alabilen bir sosyal sınıf oluşturmaktadır. Toplumsal sınıf ile risk arasında direk bağlantı olmasa da risk ve mülkiyet arasında ters orantılı bir ilişki vardır. Yoksulların risk karşısındaki sıkıntılarına karşın, üst statüdekiler riskten "*özgürlük satın alabilmektedirler*". Risk kavramının anlamını bilerek ve bireyleri bilinçlendirerek bir düşünce oluşturulmalıdır (Slattery, 2015).

Problem Davranış Teorisin (PDT)'de kişilik, algılanan çevre ve davranış olmak üzere üç ayrı sistem bulunmakta ve pek çok davranışın kişi-çevre etkileşimi sonucunda oluştuğuna inanılmaktadır.

PDT'ye göre problem davranışlar, sigara içme, alkol kullanma, diğer uyuşturucu maddelerin kullanılması, erken yaşta cinsel ilişkiye girme ve anti-sosyal davranışlar olarak sınıflandırılmıştır. Yine PDT'ye göre risk faktörleri problem davranışlarla ilgilenme olasılığı arttıran faktörler olarak tanımlanmaktadır. Psiko-sosyal risk faktörleri ve ortaya çıkan davranışlar problemlili davranışlar şeklinde olmaktadır. Psiko-sosyal risk faktörleri Kişilik Sistemi ve Algılanan Çevre Sistemi olmak üzere iki sistem içerisinde değerlendirilmektedir. PDT'ye göre Kişilik Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri depresif duygu durumu, yabancılaşma duygusu, günlük yaşamda algılanan stres, okulu bırakma düşüncesi, risk alma eğilimi, alkol kullanma nedenleri'dir. Problem davranışlarla ilgili rol modelleri, maddelere ulaşılabilirlik, çetelere ulaşılabilirlik, yaşanan çevrenin özellikleri ve arkadaş baskısı ise Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleridir.

Koruyucu faktörler ise problem davranışlara karşı kişisel ve sosyal kontrol sağlanması ve algılanan sosyal desteğin yeterli olması gibi problem davranışlarla ilgilenme olasılığını azaltan faktörler olarak belirtilmektedir (Jessor, 1987). Koruyucu faktörler aynı zamanda ergenlerin problem davranışlarının açıklanmasında etkili olan risk faktörleri üzerinde de dolaylı bir etkiye sahiptir. Koruyucu faktörlerin etkisi azaldığı zaman risk faktörlerinin arttığı ve problem davranışların daha fazla sergilendiği görülmektedir (Jessor, 1987).

Problem Davranış Teorisi'ne göre risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin etkileşimi oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu etkileşim risk faktörlerinin birden fazla yol ile azaltılabileceğini göstermektedir. İlk olarak doğrudan risk faktörlerinin iyileştirilmesi yoluna gidilirken ikinci olarak dolaylı bir yaklaşım olmakla birlikte koruyucu faktörler güçlendirilerek risk faktörleri azaltılabilmektedir (Jessor ve Diğ. 1998a).

Jessor ve arkadaşlarının (1977) yılında lise öğrencileriyle yaptıkları boylamsal çalışmalarında arkadaşların ve ailelerinin değerlerinin uyuşmadığını algılayan ve problem davranışların arkadaşlar tarafından onaylandığını belirten ergenlerin problem davranışlarla daha fazla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada da ebeveynleri ile arkadaşlarının benzer değerlere sahip olmadığını belirten ergenlerin genel olarak problem davranışları sergileme sıklığının biraz daha fazla olduğu görülmektedir (Jessor, 1977).

2.7 Normalizasyon Kavramı

‘Normalizasyon kavramı’ ilk olarak 1950’de Danimarka’da öğrenme güçlüğü çeken bireylerde ‘normal’ yaşam koşullarının oluşturulması amacıyla gündeme gelmiştir (Parker ve Aldridge, 2002). Kavram daha sonra, dezavantajlı gruplara ve özellikle engelli bireylere verilecek hizmetler konusunda etkili olmuştur (Emerson, 1992). Kavramın etimolojik kökeninde, norm kavramı; bir toplumda ortak ve sıklıkla yapılan yasaya uygun durumlar olarak ifade edilmektedir. Normal olanın ise, bu normlara uygunluk gösteren durum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bir tanım yapmak gerekirse temel olarak normalizasyon, yaftalanmış (stigmatize edilmiş) ve sapma gösteren bireylerin ve onların davranışlarının, hayatın ritminden rutinine, ekonomisinden çevresel standartlarına, her alana sirayet eden normalizasyonu anlamında kullanılan bir terimdir (Nirje, 1980).

Howard Parker ve meslektaşları “normalizasyon kavramı”nın gelişiminde önemli bir role sahiptir. Esrar kullanımının, işlenen suçlarla ilgili sapkın davranışların bir işareti olmadığını, ancak seçim ve tüketim özgürlüğü nedeniyle, gençlik kültürünün merkezi bir parçası olduğunu ve bunun sorunlu bir durum olmadığını aksine rekreasyonel (eğlence amaçlı) hale getirdiğini savunmuşlardır. Birkaç yıl içinde, esrar ve benzeri hafif uyuşturucuları denemeyen gençlerin azınlık olacağını ve bu nedenle 'sapkın' olacağını öngörmüşlerdir. Ayrıca, postmodern İngiltere'nin, küreselleşmenin ve tüketime esrar kullanımının artmasını etkileyen bir sorun oluşturduğunu, gençlerin bu sayede daha uzun süren bir çocukluğun ardından daha özgürce tüketime yöneldiklerini iddia etmektedirler. Daha uzun bir çocukluk, gençlerin özgürce tüketime yönelmelerini sağlamaktadır (Parker, 1995).

Parker, ‘mantıklı’ eğlence amaçlı uyuşturucu kullanımını ölçmek için normalizasyon kavramını kullanmıştır. Bu uyuşturucular arasında esrar, amfetaminler, LSD ve NMDA (ekstazi) yer almaktadır. Duyarlı uyuşturucu kullanımı, bu uyuşturucuların bir defa kullanılmasını içerir. Bağımlılık nedeniyle günlük olarak sürekli kullanımını içermemektedir. Uyuşturucu kullanımının, 1960'lardan 1970'lere Mods ve Hippiler gibi dev alt kültürlerden çılgınca dans etmenin gerçekleştiği 1980'lerde ana gençlik kültürüyle başladığını ileri sürmektedirler. Bu dans kültürü, çekici yeni bir uyuşturucu olan ekstazi'yi tanıtan gençlerin, rekreasyonel bir boş zaman arayışı içinde oldukları için normalleştirdiklerini düşünmektedirler (Parker, 2002).

Normalizasyon kavramı, çoğunluğu sapkın olmadığından veya suça karışmadığı için rekreasyonel uyuşturucuları alan gençler hakkındaki damgalanmayı engellemek amacıyla geliştirilmiştir. Uyuşturucu kullanımındaki eğilimler zamanla değişiklik göstermiştir. Kokain ve eroin gibi sert uyuşturucu bağımlılıkların yerini modern gençlik kültürü tarafından boş zaman etkinlikleri olarak kullanılan alkol, esrar ve ekstazi gibi bağımlılıklar almıştır. Esrar kullanımı bireyi etkileyerek, suç davranışını kışkırtmasına rağmen, eroinin yapabileceği gibi suç işlemeye yönlendiren bir yaşam tarzı yaratmamaktadır. Örneğin, A sınıfı uyuşturucu bağımlıları (ağır bağımlılar için kullanılan bir tabir) bağımlı oldukları maddeyi temin edebilmek için hırsızlık, yaralama vs suç davranışlarını gerçekleştirebilmektedirler. Yine de genç bir birey, ekstazi veya esrarı eğlence amaçlı kullandığında, bu durum ceza almasına neden olmamaktadır. Yine, benzer şekilde alkol tüketimi, toplumda olumsuzluklara sebep olmasına rağmen tüketimin “normal” olduğu iddia edilebilmektedir. Alkol sosyal bir aktivitedir, ancak bazı bireylerde bağımlılık yapabilmektedir. Alkol de herhangi bir uyuşturucu maddenin kötüye kullanılmasında olduğu gibi birçok sağlık sorununa ve aile üyeleri üzerinde de olumsuz etkilere neden olmaktadır. (Parker, 1998).

Parker, postmodernizmin gençlerin esrar maddesini serbestçe tüketmelerine olanak sağladığını ve ortaya çıkan değişimin esrar ve diğer uyuşturucu kullanımını arttırdığı görüşündedir (Parker, 1998). Mott ve Mirrlees-Black, 1983'ten 1991'e kadar 16-19 yaşları arasındaki gençlerin esrar kullanan kişi sayısının ikiye katlandığını tespit etmişlerdir,

Gençlerin uyuşturucu kullanmasının yanlış veya ahlaksız olmadığı düşünölmeye başlanmış, bu da gençlerin sosyal davranışlarını etkilemiş ve esrar kullanımını da arttırmıştır. Bununla birlikte, tüm gençler tarafından esrar ve daha hafif olarak değerlendirilen benzeri uyuşturucu kullanımı, 'normal' olarak görölmeye başlanmıştır (Mott ve Mirrlees-Black (1993)).

Hunt ve Stevens, İngiliz hükümetinin ve İngiliz medyasının, uyuşturucu normalizasyonunu önlemek amacıyla yeni düzenlemeler yaptığını bir disiplin oluşturmak ve oluşacak bağımlılıkları önlemek amacıyla bazı politikalar uyguladığını öne sürmektedir. Örneğin, bazı okullarda gençlerin kullanımını önlemek amacıyla uyuşturucu testi yapılmaktadır (Hunt ve Stevens, 2004).

Yasadışı esrar kullanımı sıklıkla gençlerin kültür yapılarıyla ilişkilendirilmektedir (Robson, 1994). Robson, esrar kullanmak veya denemek için en çok görölen yaş aralığının 18-24 olduğunu belirtmektedir. Sebep olarak da, ergenlerin, yaşamlarının pek çok alanında yaşadıkları olumsuzluklara isyan olarak denediklerini öne sürmektedir. Colemanın psikoanalitik teorisinde, gençlerin esrar kullanımında üç ana sebep olduğunu ifade etmektedir. Bunlar; ergenlik, her durumdan etkilenme ve ailevi ilişkilerden kaynaklı durumlardır. Coleman ergenlik dönemindeki değişimleri, gençlerin içinde buldukları alt kültürler ve eğilimlerinin ve cinsellik deneyimlerinin esrar deneme davranışına yönelmelerinde etkili olduğunu söylemektedir. Normalizasyon kavramı, gençlerin esrar ve diğer uyuşturuculara, geniş kullanım alanı olması nedeniyle veya çevrelerindeki kişiler aracılığıyla erişim sağladıklarını göstermektedir (Coleman, 1992: 13).

İngiltere’de yasadışı esrar kullanımı normalliği ve aşırı kullanımı hakkındaki iddiaların abartıldığı görölmektedir. Aslında yasadışı uyuşturucuların her zaman için temel bir sorun olduğu bilinmektedir. Fakat toplumun sınıai veya modern gelişiminden dolayı, radikal veya hızlı bir değişim geçirmediği iddia edilmektedir. Yasadışı uyuşturucular toplum içinde her zaman mevcut olmuştur. Ancak zaman içinde uyuşturucular, 1970’lerde hippilerde olduğu gibi farklı alt kültürler ve eğilimlere uyacak şekilde değişmiştir.

Shiner ve Newburn, normalizasyon kavramının, yasadışı uyuşturucu kullanımının yaşam boyu ölçülmesine odaklanılması gerektiğini iddia etmektedir. Esrar kullanımı, birkaç hafta veya birkaç ay gibi daha kısa zaman dilimlerinde ölçüldüğünde, yasadışı uyuşturucu kullanım sonuçlarında çarpıcı bir düşüş olduğunu gözlemlemişler, uzun süreli çalışmada suç davranışın arttığını iddia etmektedirler (Shiner ve Newburn 1997). Ayrıca, normalizasyon kavramını yasadışı uyuşturucu kullanan gençlerin sayısında bir artış olmasına rağmen eleştirmektedir. Gençlerin, muhafazakar normlar ve uyuşturucu hakkındaki değerler nedeniyle normal gördükleri anlamına gelmediğini söylemektedirler. Hala bazı çevreler yasadışı esrar kullanımının yanlış veya kötü olduğu fikrindedirler. Kısa bir zaman zarfında uyuşturucu kullanmayan gençlerin azınlıkta olacağını ve bu nedenle de “sapkın” alt kültürlerin olacağını düşünmektedir. Ancak, Shiner ve Newburn'ün Parker ve arkadaşlarının çalışmalarını değerlendirdiğini hatırlamak gerekmektedir. Parker, 1998'deki çalışmasında, gençlerin her uyuşturucu maddeyi farklı gördüklerini ve yasadışı uyuşturucu kullanma kararlarının “karmaşık” olduğunu kabul etmektedir (Shiner ve Newburn 1997).

Ayrıca, gençlik grupları ve toplum içinde sorunlar gösteren alt kültürlerle aşırı tepki veren medya ‘ahlaki panik’ yaratarak da yasadışı madde kullanımını normalize olmasına hizmet etmektedir (Parker ve Diğ. 1995). *Ahlaki panik* terimi ilk olarak Stanley tarafından 1960'lı yıllarda Mods ve Rockers arasındaki kan davasıyla ilgili aşırı abartılı raporlar nedeniyle kullanmıştır. Bazı sosyologlar, toplumun bir kısmının halk şeytanlarının (medya tarafından önerildiği gibi), toplum ve toplum düzeni için bir tehdit haline geldiğini düşündüklerinde ahlaki paniklerin ortaya çıktığını öne sürmektedir. (Goode ve Ben-Yehuda 1994). Cohen, ahlaki paniklerin gençlerin eylemleriyle ilgili konulara odaklanma eğiliminde olduğunu belirtmektedir (Cohen 1973). Ahlaki panikler nedeniyle konu medyatik olarak işlenirken aslında bir taraftan da normalleşmeye hizmet etmektedir. Bu durum aynı zamanda, medyanın gençlik kültüründe yüksek oranda abartarak kullandığını söylediği ekstazi, amfetaminler ve LSD gibi 'dans uyuşturucuları' için de geçerlidir. Toplumsal deneyim kazanma ihtiyacı içinde olan gençlerin, aileden sonra akran grupları ve toplumsal iletişim araçlarıyla sosyalleştiği günümüzde, bu araçlar vasıtasıyla sunulan 'normal' kavramı eğlence amaçlı yasadışı esrar kullanımını da kapsayabilmektedir.

Parker, yasadışı uyuşturucuların - özellikle esrar, nitratlar ve amfetaminler ve eşdeğerde ekstazi kullanımının “normalize” hale geldiğini savunduğu teorik bir çerçeve geliştirmiştir. Bu uyuşturucuların rekreasyonel kullanımının, bazı gençler için boş zamanlarını ve zevklerini sürdürmelerini sağlamak için yaşamın sıradan bir özelliği olduğunu savunmuştur. Ayrıca, esrar ve bu uyuşturucuların kullanımının, popülasyonda birçok uyuşturucu kullanmayan kişi tarafından sosyal ve kültürel olarak kabul edildiğini ve giderek de bu kabülün daha da genişleyeceğini savunmaktadır (Parker ve Diğ. 1995).

Parker, beş yıl boyunca yaklaşık 800 İngiliz ergenden oluşan bir kohort çalışmasında uyuşturucu tutumlarını ve tüketim modellerini takip etmiştir ve yasadışı uyuşturucu kullanımının gençlik kültürünün sınırlardan merkeze geçtiğini öne sürmüştür. Onun iddiaları aşağıdaki kanıtlara dayanmaktadır;

- Bazı yasadışı uyuşturucuların bulunabilirliğinde ve erişilebilirliğinde bir artış,
- Uyuşturucu “denemesi” oranlarında bir artış,
- Bazı yasadışı uyuşturucuların düzenli kullanımının arttırılması,
- Yüksek düzeyde uyuşturucu bilgisi düzeyi,
- Gelecekte uyuşturucu kullanma konusunda ki niyetleri,
- Bazı yasadışı uyuşturucu kullanımının kültürel uyumu örneğin uyuşturucu kullanmayan kullanıcılar arasında, popüler kültürde ve politikadaki yaklaşımlar (Parker ve Diğ. 1998).

Normalizasyon kavramı, gençlik ve uyuşturucu çalışmaları literatüründe ortaya çıkan en önemli teorik gelişmelerden biridir, çünkü daha önce geliştirilen psikolojik ve kriminolojik teorilerden farklıdır. İngiltere’de o dönemde yaşanan rekreasyonel esrar ve uyuşturucu kullanımındaki önemli artış; farklı cinsiyet, sınıf ve etnik kökene sahip gençler arasında açıklanmaya çalışılmıştır. Normalizasyon kavramının, postmodern genç bireylerin işe nasıl başladıklarını ve aile sahibi olmayı geciktirme de dahil olmak üzere, yaşamlarını ebeveynlerinden farklı bir şekilde nasıl yaşadıklarını açıklayan bir sosyolojik literatür mevcuttur. Normalizasyon kavramının gelişmesinden yirmi yıl kadar sonra, giderek artan bir literatür, esrar ve bazı uyuşturucuların, rekreasyonel kullanımının gerçekten de gençler

arasında normalize edilip edilmediği tartışmaya başlamış, özellikle normalizasyonun farklılaştırılmış doğası ve bunun gerçekleşip gerçekleşmediği ve devam edip etmeyeceği konusunda araştırma yapılması gerekliliğinde fikir birliği oluşmuştur Normalizasyon kavramı, İngiltere'deki araştırmacılar tarafından, Avrupa, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'nin diğer bölgelerinde de araştırılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları normalizasyon kavramını veya en azından unsurlarını desteklemiştir.

Normalizasyon kavramını esrar kullanımı bağlamında ele alan yazarlar, madde kullanımını atipik, suça eğilimli ve davranış bozukluğu gösteren genç insan davranışı olarak kısıtlı bir çerçevede ele almasından dolayı özellikle psikolojik yaklaşımları fazlaca eleştirmişlerdir ve yeni bir çerçeve sunmak amacıyla da normalizasyon teorisini madde kullanımı bağlamında ele almışlardır (Shiner, 2013). Parker ve arkadaşları, esrar kullanımına ilişkin yeni bir perspektif geliştirmişlerdir. Bu perspektif, yasa dışı madde kullanımının genç insanlar arasında artık normalleştiğini öne sürmektedir. Araştırmacılar, bu savlarını desteklemek için İngiltere'de oldukça geniş kapsamlı araştırmalar yürütmüşlerdir (Aldridge ve Diğ., 1999; Measham ve Diğ., 1994, 1998 ve 2001; Parker ve Diğ., 1995, 1998, 2002; Williams ve Parker, 2001). Örneğin geniş kapsamlı boylamsal bir çalışmada araştırmaya katılan gençlerin %80'inin daha henüz 16 yaşındayken esrar ve ekstazi gibi esrarı kullanma teklifi aldığını belirtmektedirler. Öyle ki, Parker ve arkadaşları, 1995 yılını takiben birkaç yıl içersinde esrar ve ekstazi gibi madde kullanmayanların azınlıkta kalacağını ve bu maddelerin kullanımı gençler arasında norm haline geleceğinden, esrar kullanmayanların azınlık, hatta gruptan sapmış (deviant) olarak yaftalanacağını belirtmişlerdir (Aldridge ve Diğ. 1999). Ancak daha sonra daha dikkatli ve yeniden gözden geçirdikleri açıklamalarıyla esrar kullanımını gençler arasında 'normal' olmasına indirgenerek açıklamak gibi bir şeyin hem indirgemeci hem de gerçek durumu görmezden gelen bir açıklama olacağını, onların daha ziyade yasa dışı ve sapkın olarak görülen bir davranışın gençlik kültürünün merkezine doğru nasıl kaydığını tarif etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Yani, "tüm gençler yasadışı madde kullanıcısı olacaktır" şeklinde bir öngöründen ziyade yasadışı ve marjinal olan bir madde olan esrara ulaşımın bu denli normalleşmiş olmasına işaret etmişlerdir (Aldridge, 1995, s. 26).

İlk başta ekstazi kullanımı artışının normalizasyonuna dikkat çeken yazarlar, esrar kullanımının geniş bir yelpazeye sahip ve çok sayıda maddeyi içerdiğini, özellikle ‘dans’ maddelerinin kullanım oranının oldukça yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Measham ve Diğ.,1994). 80’lerin sonu itibariyle de, eğlence amaçlı esrar kullanımının artışıyla, esrar kullanımının alt kültürel statüsünün değişerek ana akım genç kültürünün bir normu haline geldiğini söylemişlerdir. Bir süre sonra, bakış açılarının, yalnızca esrar, nitratlar ve amfetaminler üzerine olmasından ötürü, eğlence amaçlı esrar kullanımı kavrayışlarını, *eğlence amaçlı akıllıca (rasyonel) madde kullanımı* olarak çevirmişlerdir (Parker ve Diğ., 2008). Araştırmacılara göre, eğlence amaçlı esrar kullanıcıları, özellikle esrar ve marijuana kullananlar kınanmaktan ziyade göz yumulma tepkisiyle karşılaşmaktadır (Measham ve Diğ., 1998; Parker ve Diğ., 1998). Bu da aslında, eğlence amaçlı esrar kullanımının normalleştiği teorisini destekleyen bir kültürel kabul örneğidir.

Esrar kullanımını normalizasyon kavramı bağlamında ele alan yazarlara göre, esrar kullanımının normalize olması bazı şartlara bağlıdır Parker ve arkadaşları esrar kullanımı normalizasyonunu göstergelerini belirlemiştir. Bunlar; (Parker ve Diğ., 2002).

- a)Toplumda yasadışı maddelerin artan erişim ve kullanılabilirlik oranı
- b)Esrar kullanım yaygınlığındaki artış
- c)Hem kullanıcı olanlar hem de kullanıcı olmayanlar arasında, esrar kullanımına yönelik tolerans gösterme eğilimi
- d)Esrar kullanımından yoksun olanlar arasındaki gelecekte esrar kullanımına başlama beklentisi
- e)Gençlere hitaben yapılan film, TV ve müzik gibi araçlardaki kültürel kabul
- f)Esrar kullanımının önünü açan liberal politikalar

Bu göstergeler, esrar kullanımının normalize olması sürecine işaret etmektedir. Bunların karşılıklı etkileşimi, normalizasyon tezinin uluslararası literatürde incelenmesini beraberinde getirmiştir ve ‘Normalizasyonun çerçeve çalışması’, olarak adlandırılan literatür, çoğu genç ve genç yetişkinler için günlük yaşamın bir parçası ve ana akım kültür olarak kabul edilen esrara odaklanan çalışmalarda özellikle yararlı olmuştur (Erickson, 2015).

Gençlerin esrar kullanımının ele alınması, gençlerin eğlence amaçlı uyuşturucularla rutin olarak angaje olmalarını ve bunları bulundurmalarını anlamak için sosyolojik bir çerçeve geliştirmek suretiyle radikal bir şekilde değişime uğramıştır. 'Normalizasyon Kavramı' (Measham ve Parker, 1994), 1990'larda toplumda eğlence amaçlı uyuşturucu kullanımının popüler gençlik kültüründe "normalleştiği"ni ileri sürmektedir (Parker ve Measham, 1998, s. 153) gençlerin esrar ve madde kullanımının, 'akran baskısına' karşı bilinmeyen bir yanıt olmaktan ziyade bir dizi 'tüketimle ilgili rasyonel karar' şeklinde kavramlaştırılması gerektiğini söylemektedir. Yasadışı esrar kullanımının tüketimle ilgili olması ve bu şekilde anlaşılması, gençler üzerinde yapılan kültürel çalışmalarda uyuşturucu tüketimin gençlerin kimlik oluşumunun ana kaynağı ve yeri olduğu yönünde bir eğilim oluşmasını sağlamıştır. (Bennett, 1999; Miles, 2000). Uyuşturucu kullanımı ve gençlik kültürel pratiğiyle ilgili olan bu sosyolojik bakıştaki değişim İngiltere'de, bir dizi yasal ve yasadışı maddenin tüketiminin, gençlik kültürel kimliklerinin yaratılması ve yeniden oluşturulmasında bir unsur olarak ele alınmaya başlamasını sağlamıştır. (Duff, 2003, s. 443).

Normalizasyon, gerçekte anormalliğin (sapkınlığın) belli unsurlarının (-ki hoş görülemeyecek düzeyde, artık kontrol edilemeyen ve bir zaman sonra yaşam tarzının ve boş vaktin normal bir parçası olarak benimsenen) normalleştirilebildiği bir kavramdır. Normalize olmuş unsurlar, hayatın sıradan parçası haline gelen ve öncesinde marjinal olmalarından ötürü dışlama tepkisi alan şeylerin, artık o tepkileri almayarak toplumca kabul edilebilir unsurlar haline dönüşen unsurlardır (Emerson, 1992).

Anormal kişi veya grupların kimlikleri ve davranışları, artarak alışılmış hale geldikçe ve muhtemelen değer kazandıkça; günlük yaşamın birçok alanında yer almaktadır (Parker, 2005). Parker, Aldridge ve Measham tarafından geliştirilen normalizasyon kavramı, yalnızca yasa dışı uyuşturucu kullanan gençlerin artan eğilimlerini değil, aynı zamanda basit bir şekilde gençlerin daha fazla uyuşturucu bağımlısı olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır (Shildrick, 2002). Parker ve meslektaşlarına göre uyuşturucu kullanımı, kültüre uzak ve yabancı olmaktan ziyade, gençlerin yaşamlarının bir parçası olarak kabul edilmektedir (Parker, 2005).

Parker, normalizasyon kavramını, ergenlikten yetişkinliğe geçişte gençliğin değişimini nasıl anlamamız gerektiği bağlamında ele almaktadır (akt., Duff, 2012). Modern toplumda önceki nesiller, iş hayatı, evlilik ve anne-babalık gibi yetişkinlik unsurları daha erken yaşta deneyimlerken, modern toplumlarda bu deneyimlerin yaşanma yaşının yirmili yaşlardan sonrasına uzaması nedeniyle süreç daha uzun ve karmaşık hale gelmektedir (Duff, 2012).

Jeffrey Arnett, ilk kez 2000 yılında American Psychologist dergisinde yayınladığı bir makalesinde, geç ergenlik ve erken yetişkinliği kapsayan bir dönemden bahsetmiştir. Bu dönem, ergenlik ve yetişkinlik arasındaki yaşamın bir aşamasıdır. 18 ile 25 yaşlar arası farklı bir dönemi kapsamaktadır (Arnett 2000). Arnett, bu döneme "rolsüz rol (roleless role)" adını vermiştir. Arnett bu kavramı öncelikle gelişmiş ülkelerde yaşayan insanları tanımlarken kullanmaktadır, ancak aynı zamanda dünyanın diğer kentsel bölgelerindeki varlıklı ailelerdeki gençler tarafından da deneyimlendiği bilinmektedir (Galambos ve Diğ., 2007).

Bu terim, çocuğu olmayan, kendi evinde yaşamayan veya tamamen bağımsız olmak için yeterli gelire sahip olmayan genç yetişkinleri tanımlamaktadır (Arnett 2000). Arnett, ergenlik çağının, ergenlerin daha bağımsız hale geldiği ve çeşitli yaşam olanaklarını keşfettiği bir dönem olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda bu gelişim döneminin ergenlikten ve genç erişkinlikten izole bir süreç olduğunu da savunmaktadır. Beliren yetişkinlik yeni bir demografiktir, tartışmalı bir şekilde değişmektedir ve bazı araştırmacılar ile birlikte, yirmili yaşların "kimlik keşfi, kararsızlık, kendine odaklanma ve ait hissetme" mücadelesi ile geçtiğini belirtmektedir (Arnett, 2000). Bu "rolsüz rol (roleless role)" döneminde, yetişkinlik sürecindeki gençler çok çeşitli aktiviteler yapabilen ancak herhangi bir "rol şartı" ile kısıtlanmayan bireylerdir. Bu bağlamda, özellikle esrar olmak üzere yasadışı madde kullanımı, bu gelişme sürecinde yaşamın başkaca sıradan ve önemsiz bir tarafı olarak görülmektedir. Bu uzayan değişim sürecinde kişinin diğer riskli davranışlarını da yaşayabilme durumunun olduğunu belirtmektedir tanımlamaktadır (Arnett 2005).

Parker, madde kullanımının normalizasyonunu açıklarken kriminolojik ve sosyolojik açıklamalardan keskin bir biçimde ayrışmaktadır. Kriminolojik araştırmalar, esrar ve diğer madde kullanımı ile suç davranışı arasında bulunduğu ilişkiye dayanarak, esrar ve madde kullanımının suçu doğurduğuna ilişkin teorileri öne sürmektedir. Bir diğer teorik alan olan alt kültür yaklaşımı ise belli alt kültürlerin madde kullanımına ve madde bağımlılığına olanak sağladığı ve kolaylaştırıcı olduğunu iddia etmektedir. Hakim kültür ve alt kültürler, maddelerin popülaritesini etkilemektedir. Yenilikler, tarihsel olaylar ve bireysel seçimler alt kültürlerin zaman içinde ortaya çıkmasına ve değişmesine neden olabilmektedir (Golub ve Dunlap, 2005).

Normalizasyon kavramını geliştiren araştırmacılar ise bu görüşlerden ayrılmaktadır. İlk olarak, Normalizasyon kavramı madde kullanımının alt kültürel özelliklerle bağlantısını kabul etmemektedir. Özellikle 1990'larda yapılan kültürel çalışmalar, daha öncekilerden farklı olarak esrar kullanımını bir alt kültür davranışı olarak ele almayıp yeni tüketim örüntülerinin olduğunu ve artık alt kültür gençlerinin bile tek bir bütün olarak ele alınamayacağını ve eğlence amaçlı esrar kullanımının küçük bir azınlıktan ziyade artık bir çoğunluk aktivitesi haline geldiğini söylemektedir (Redhead, 1993). Normalizasyon, daha önceden 'sapkın' olarak görülen şeyin ana akıma dahil olma sürecini ele aldığından, alt kültür açıklamalarıyla uyumsuzluk içerdiğine işaret edilmektedir. Madde kullanımına ilişkin erken sosyolojik açıklamalar, normalizasyonu sınırlandırılmış bazı durumlarda toplumsal aktörler arasındaki pazarlığa dayandırırken, Parker, normalizasyon sürecini makro-sosyal güçlerin bir ürünü olarak ele almaktadır. Bu makro-sosyal güçler örnek olarak ekonomik şartların kötülüğu, işsizlik, barınma ve evsizlik, yetersiz eğitim olanakları olarak sayılmaktadır (Dunlap ve Johnson, 1992).

Yetişkinlik ve sosyal değişimi içine alan bu perspektif, esrar ve madde kullanımının aynı zamanda post-modern açıklamasını da yapmaktadır. Normalizasyon kavramının post-modernist özelliği yasa dışı madde kullanımının değişen doğasıyla ilgili araştırmacıların kullandığı kavramlarla alakalıdır. Normalizasyon kavramını post-modernite ile ilişkilendirmekte ve endüstrileşme sonrası toplumdaki yeniden şekillenmeye dikkat çekilmektedir (Parker ve Diğer,1995). Giddens, post-moderniteyi ahlaki otoritelerin kırılması, küreselleşmenin artışı, üretimden ziyade tüketime yapılan vurgu ve toplumsal

cinsiyet ilişkilerinin yeniden şekillenmesi olarak tanımlamaktadır. Postmodernite, kurumlarda yarattığı değişikliklerle sosyal ve politik sonuçlarla ve yeniliklerle, küresel olarak ancak özellikle de 1950'lerden bu yana Batıda etkisini gösteren yaklaşımdır (Giddens, 1990). Parker, post-moderniyeyi, otoritenin parçalanması ve bilginin metalaştırılması da dahil olmak üzere, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında ortaya çıkan özelliklerin sonucu olan çağdaş kültür, ekonomi ve toplum yönlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu yeniden şekillenmeyle beraber, yasadışı maddelerin üretilmesi, paketlenmesi ve dağıtılması daha kolay bir hal almıştır. normalizasyonun bu yüzden post-modernite ile birlikte ilerlediğini iddia etmektedir (Parker, 1998).

Coomber' e göre normalizasyonun beraberinde getirdiği bir süreç olarak; esrar kullanımını yanında esrar tedarik etmenin de görece olarak normalleştiğini savunan görüşler de mevcuttur. Normalizasyon kavramının yalnızca esrar kullanımını konusunda bir normalizasyonu işaret etmesi olarak düşünülmemesi gerektiğini, normalizasyonu maddeyi tedarik etme (sosyal arz) konusunda da ele almak gerektiğini söylemektedirler. Sosyal arzın farklı çeşitleri olduğunu belirterek, yabancı olmayanlara esrar satın alma, arkadaş toplantılarına esrar ile gelme ya da diğer arkadaşlar için esrar zulalama gibi eylemlerin eskiye oranla normalleştiğini öne sürmektedirler. İnsanlar için arkadaşlarına eğlence amaçlı esrar temin etmesi (satın alması) daha kabul edilebilir bir hal almış ve eskiye oranla daha az tepki gösterilen bir durum olmaya başlamıştır (Coomber ve Diğ.. 2016).

Normalizasyon” ve “eğlence amaçlı uyuşturucu kullanımı” kavramları göz önüne alındığında, öncelikle bu terimlerin ne anlama geldiğini doğru bir şekilde tanımlamak çok önemlidir. Çoğunlukla bu iki kavramın tarihsel olarak da neleri tanımladıkları ve hangi sosyal ortamlarda doğru bir şekilde kullanılabileceklerini de tanımlanmalıdır. Tarihsel olarak normalizasyon ve eğlence amaçlı uyuşturucu kullanımı kavramlarının toplumda ne derece benimsendiği ve birbirleriyle ne ölçüde korele oldukları üzerinde de odaklanılmalıdır. (Parker ve Diğ., 1998).

Howard Becker'in “etiketleme kuramında” sapkınlığı belirli suçlu ya da anti-sosyal tiplerin içsel bir niteliği, aksine kötü bir aile geçmişi, çevre veya yanlış sosyalleşmenin bir

sonucu olarak değil, sapkınlığın “toplumsal etiketler” sonucu oluştuğunu söylemektedir. Ona göre sapkınlık diye bir şey yoktur. Sapkın bir davranış biçimi sadece başkaları öyle tanımladığı için sapkın hale gelir. Diğerlerinin onaylamadığı, anti-sosyal, normal dışı veya suçlu olarak etiketlenen davranışlar içinde bulunduğumuz sosyal ortam ile ilişkilidir. Örn. Eğlence ortamında çılgınca dans etmek için kullanılan esrar bir cenaze töreninde aynı amaçla kullanıldığında sapkın bir davranış olarak ele alınmaktadır. Becke ’e göre ilk önce kamusal etiketleme işlemi başlar sonrasında bu resmi etiketler uygulandıkları andan itibaren egemen etiket haline gelir. Toplum bu yorumlara göre davranır ve artık o kişiyle ilişki kurmayacakları şekilde soyutlar ve reddeder. Daha sonrasında bireylerin kendilerini algılama biçimleri ve benlik algıları etkilenir. Artık bu sapkın etiketine göre yaşayarak sapkın bir yaşam biçimini benimseyerek tepki verirler. Bu tür bireyler çoğu kez normal toplumdaki uzaklaşır veya sapkın alt kültürleri içerisindeki desteğini arayarak ve onlar arasında statü kazanmaya çalışarak yer altına çekilebilir. Ancak etiketlenme kuramı, toplumsal tepkinin nasıl gösterildiğini tutum ve basmakalıp yargıların edinildiğini yeterince açıklayamaz. Etiketleme kuramı sapmanın bir azınlık etkinliği değil, gerçekte çok yaygın bir durum olduğunun farkedilmesini sağlamıştır. Birçok farklı alanda sosyal politikaları etkilemeye yardımcı olmuş, toplum eylemlerinin sapkın davranışlara ne kadar katkıda buldukları konularında yeniden düşünmeye zorlamıştır (Slaterry, 2015).

Savaş sonrası onlarca yıl boyunca, "altmışlı yıllardaki" hız "modları, yetmişli yıllardaki hippileri, 1980'lerde yeni bir eroin kullanıcıları dalgasına kadar" ‘hızlandırıcı modlar’ vardır Hepsi de geçici bir uyuşturucu alma şekli olarak düşünüldüğü halde, popülasyonların azınlık gruplarında bulunan ve neredeyse her zaman sapkın olarak adlandırıldıkları bilinmektedir. Ancak, doksanlı yıllarda, geçen on yıllara özgü olmayan büyük oranlarda toplumsal bir değişiklik meydana gelmiştir. Doksanlar, sadece azınlık gruplarından çok daha geniş gruplar arasında esrar kullanımında hızlı bir artış görülmüştür. Aslında, esrar kullanımındaki çarpıcı artış “sıradan” ve “geleneksel” kabul edilmektedir (Parker ve Diğ., 1998).

“Normalizasyon kavramı” olarak bilinen teoremin gelişiminde en önemli egemenlik Howard Parker ve meslektaşlarının'dır. Parker, yasadışı esrar kullanımı ile sapkın davranış arasındaki bağlantının artık suça ilişkin olmadığını öne sürmektedir. Bunun yerine, temelde

seçimlerin özgürlüklerden ve tüketim alışkanlıklarından kaynaklandığını ve İngiltere'deki temel gençlik kültürünün bir parçası haline geldiğini iddia etmektedirler. Bu, esrar kullanımının artık problemlili değil, aynı zamanda eğlence amaçlı olduğu fikrini uyandırmaktadır. Buradaki temel argüman, küreselleşmenin, esrar ve diğer uyuşturucu maddelere olan talep, erişilebilirlik ve satış kolaylığı nedeniyle daha fazla kullanılabilir hale gelmesi nedeniyle olmasıdır. Böylece, eğlence amaçlı esrar tüketiminin özgürlüğü kaçınılmaz bir şekilde başlamaktadır (Parker ve Diğ., 2002).

Normalizasyon teorisinde 'mantıklı' rekreasyonel uyuşturucu kullanımı tabirini de kullanılmıştır. Mantıklı rekreasyon alanı olarak kabul edilen spesifik uyuşturucular kastedilmektedir. Bu maddeler hafif olarak tanımlanan esrar, ekstazi, amfetaminler veya LSD dir. 'Mantıklı' uyuşturucu kullanımını, az miktarda kullanımı ve düzenli olarak günlük kullanmayı içermediğini ifade ederek tanımlamaktadır. Bu tanım gereği, bağımlılık olarak nitelenmemektedir Ayrıca, herhangi bir rekreasyonel amaçlı kullanımın da bir kombinasyon içermemesini (tek olarak esrar, ekstazi veya LSD kullanılması) kastedilmektedir (Parker, 1998).

Parker'ın araştırmalarına dahil ettiği uyuşturucular Esrar, Ektazi, Amfetaminler ve LSD'dir. Bu uyuşturucuların hangilerinin en yaygın olduğunu, kullanıcıların hangi uyuşturucuları denediklerini, ardından nedenlerini ve başka uyuşturucuları deneyip denemediklerini tespit etmek için eğlence dünyasında gözlemler yapmışlardır. Daha önce değinildiği gibi, araştırmalarında altmışlı, yetmişli ve seksenli yıllardan itibaren uyuşturucu kullanımının değişen doğası ve bunların klişelerden nasıl farklılaştığını göstermişlerdir Artık kalıplaşmış esrar kullanıcısı artık sapkın bir altkültürün parçası değildir. Bunun yerine, zamanla dinlenen müzik tarzının değişimiyle birlikte, bir DJ'nin yönlendirdiği hareketli ve çılgınca eğlenme arayışının ortaya çıkardığı 'rave dans' ana gençlik kültürünün bir parçası olmuştur. Gençlerin parti deneyimlerine yoğun bir şekilde katılmaya ve çılgınca eğlenmeye teşvik eden müzik kültürü de toplum genelinde normalleşmiştir (Forsyth ve Diğ., 1997).

Tüketim davranışının doğası, ekstazi gibi birçok "heyecan verici" ve "tecrübe artırıcı" uyuşturucuları kullanma girişimine yol açmıştır. Bilindiği gibi, doksanlardan beri devam eden uyuşturucu kullanımı kültürü sadece gençler arasında değildir. Pham ve

Puzantian, İngilizlerin, doksanlı yıllardan hâlâ eşi benzeri olmayan bir tüketim dönemi olarak bahsederken, uyuşturucu kullanımını ise bir “gelişim” yaratan herhangi bir deneyim olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Pham ve Puzantian, 2001).

Muncie 1999'da, uyuşturucu kullanımındaki eğilimlerin, kokain ve eroin gibi uyuşturucu bağımlılığından modern gençlerin, alkol, esrar ve ekstaziyi içeren daha yavaş uyuşturucu bağımlılarına değiştiği tespit etmiştir. Bu maddeler suç davranışına yol açsalar bile, eroin bağımlılığında olduğu gibi suç işlemeye yönelik bir yaşam tarzı oluşturmadığını söylemektedir. (Inciardi, 1979). Bir örnek olarak, eroin, kokain gibi ağır uyuşturucu kullanan kişiler, bu maddeleri temin etmek için hırsızlık gibi suç davranışlarını gösterebilmektedir (Parker ve Newcombe, 1987). Bununla birlikte, eğlence amaçlı ekstazi veya esrar gibi hafif uyuşturucuları kullanıldığında, suç işleme davranışı pek görülmemektedir. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Danışma Konseyi'nin başkanı olan Profesör David Nutt, 2009 yılında yayınladığı makalesinde Ekstazi, LSD ve esrar gibi yasadışı uyuşturucuların, alkol ve tütün gibi halka açık yasal olarak satılan ürünlere kıyasla insan sağlığına daha az zararlı olduğunu ifade etmiştir (David Nutt, 2009).

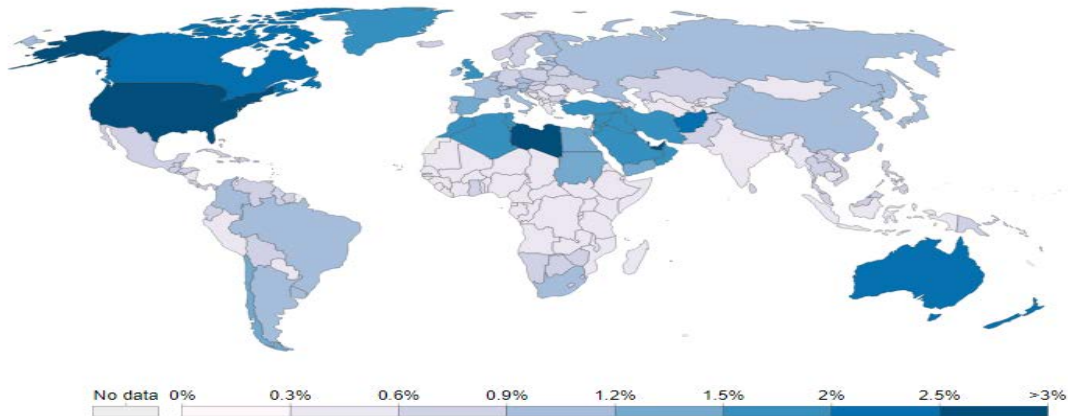
Normalizasyon, “toplumsal davranış ve kültürel perspektiflerdeki değişimlerin” bir göstergesi haline gelmiştir. Parker, gençlerin kültüründe, esrar kullanmanın yanlış veya ahlaksız olmadığını düşündüklerini söylemektedir. Bu durum gençlerin sosyal davranışlarına da yansımaktadır. Bununla birlikte, tüm gençlerin esrar kullanımını 'normal' olarak gördüğünü varsaymanın aşırı genelleştirme olacağı da söylenebilmektedir. (Parker, 1998). Coleman, sosyolojik teorisinde gençlik kültürünün alt kültürler ve eğilimler veya cinsellikler gibi farklı deneyimler sırasında uyuşturucu maddeleri deneyimlediğini söylemektedir (Barton 2003).

BÖLÜM 3 ESRAR VE KULLANIMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu bölümde ilk önce madde kullanımı istatistikleri ile esrar konusunda daha önce yapılmış çalışmalar ele alınmıştır. Esrar kullanımını ve sosyal değişimi içerisinde barındırmaktadır.

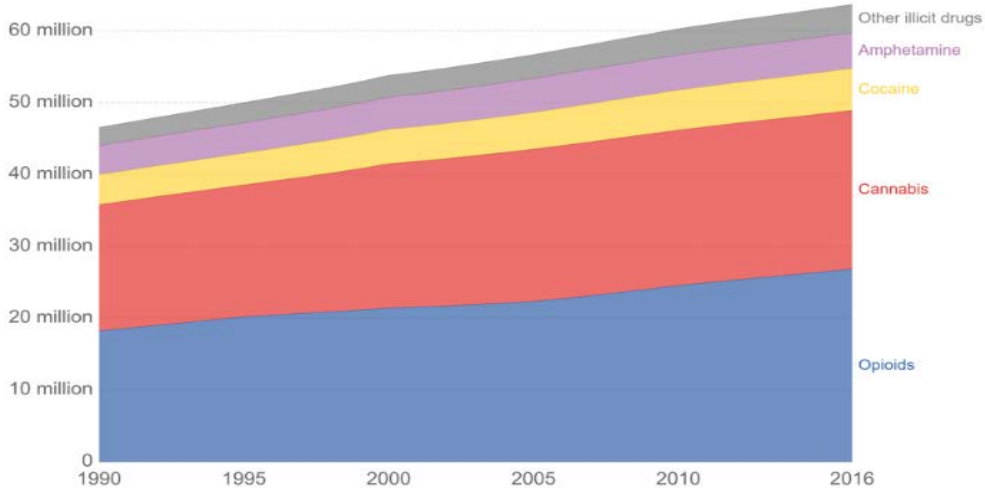
3.1 Dünyada Madde Kullanımı İstatistikleri

Dünyada 2017 yılında, nüfusun yaklaşık yüzde 0,9'unun madde kullandığı (alkol hariç) tahmin edilmektedir. Dünya genelinde yaygınlık eğilimleri aşağıdaki **Şekil 1** da gösterilmiştir. Ülke düzeyinde, bu yaygınlık yüzde 0,4 ile 3,5 arasında değişmektedir. En yüksek prevalans, 2017'de 30 kişiden 1'inin uyuşturucu kullanım bağımlısı olduğu ülke Amerika Birleşik Devletleri'ne aittir. Küresel olarak, madde eğilimleri yaşa göre azaldığında, yirmili yaşlardaki yetişkinlerin madde kullanım bozukluğu yaşamaları muhtemel olup; 20-29 yaş grubundakilerin yüzde 2'sinden fazlası (50 kişide 1 kişi) madde kullanım bozukluğu yaşamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, yirmili yaşlarının başında yetişkinlerin yüzde 8-9'u 2017'de madde kullanım bozukluğu yaşarken; bu yaklaşık 11 kişide 1 kişiye tekamül etmektedir. Küresel olarak yaklaşık 71 milyon insanın 2017'de madde kullanım bozukluğu yaşadığı tahmin edilmektedir. En yüksek paylaşım deneyimi olan opioid bağımlılığı; esrar bağımlılığının yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Aşağıdaki **Şekil 3**, madde kullanım bozukluğu olan kadınların payına karşı erkeklerin payınının farklı olduğu görülmektedir. Her ülkede erkeklerin kadınlardan daha fazla madde bağımlısı olma ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir. Opioid bağımlılığı; esrar bağımlılığının yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Aşağıdaki **Şekil 3**'de, madde kullanım bozukluğu olan kadınların payına karşı erkeklerin payınının farklı olduğu görülmektedir. Her ülkede erkeklerin kadınlardan daha fazla madde bağımlısı olma ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir.

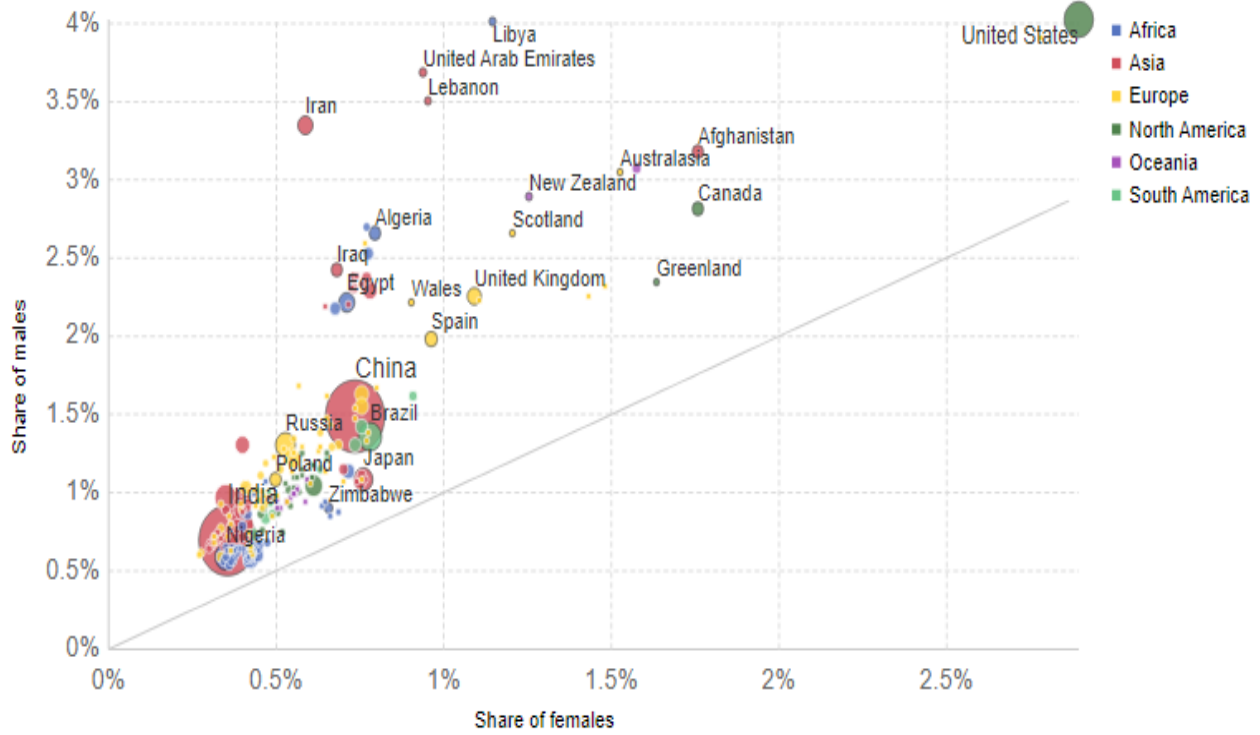
Şekil 1: Dünya genelinde madde kullanım oranları

Şekil 2’de görüldüğü gibi 2017 yılındaki madde kullanımı oranları, önceki yıllar içerisinde en az 1 ay boyunca madde kullanan bireyler, Uluslararası Hastalıklar Sınıflandırması tarafından üç veya daha fazla göstergenin varlığında tanımlanmaktadır. Madde bağımlılığı, tüm yasadışı maddeleri içermektedir (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

Şekil 2: Dünya genelinde madde kullanım oranları (**Cannabis: esrar**, Other drugs: diğer uyuşturucu maddeler, **Opioid: eroin**).

Yukarıdaki Şekil 2’de görüldüğü gibi, 1990 yılında dünya genelinde 46,5 milyon insan madde bağımlısı olarak görülürken, 2016 yılında bu sayı 63,7 milyona ulaşmıştır. Dünya nüfusu 1990 yılında, 5 milyar 288 milyonu bulurken, 2016 yılında dünya nüfusu 7 milyar 444 milyon kişiye ulaşmıştır. Dünya nüfusuna oranlama yapıldığında 1990’da madde bağımlısı oranı 0,0088, 2016’da bu oran 0,0085’e doğru azalma göstermiştir. Her geçen gün nüfusun artmasıyla birlikte, madde bağımlılığı sayısal olarak artış gösterirken, oransal olarak da düşüş görülmektedir. Yıllara göre, trend olan maddelerin kullanım oranları ve farklılıkları değişiklik göstermektedir (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

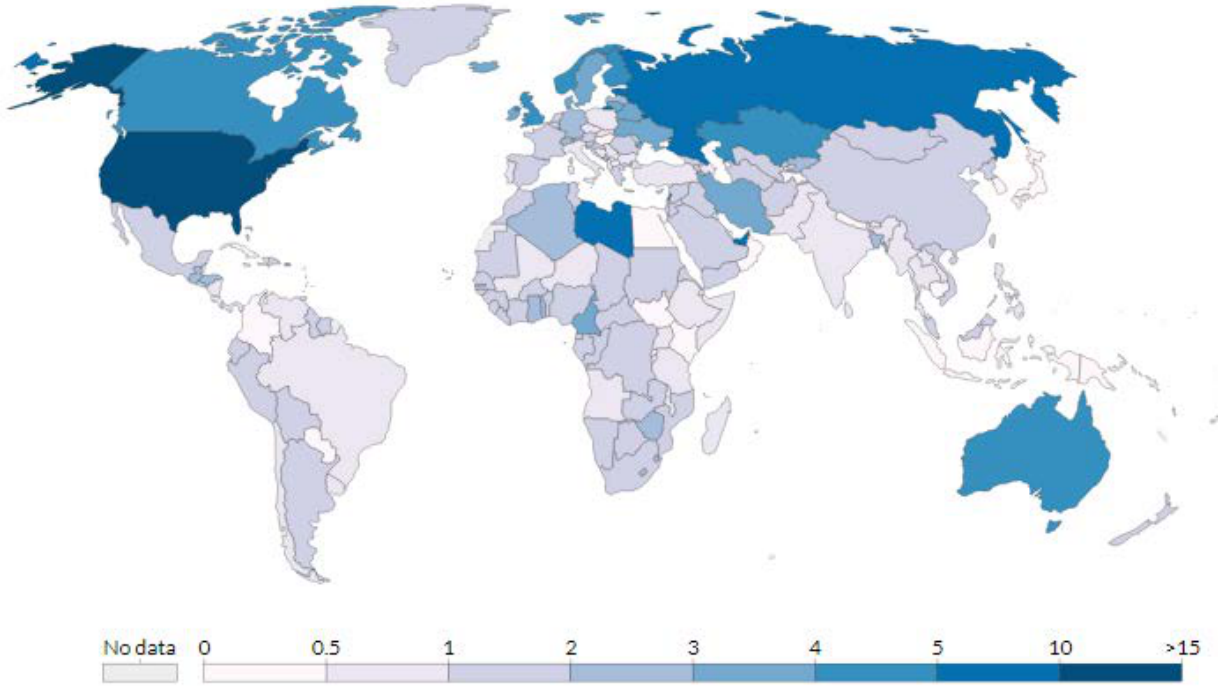

Şekil 3: Dünya’da kadınlarda ve erkeklerde madde kullanımı (Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey Amerika, Okyanus Ülkeleri ve Güney Amerika)

Şekil 3’de görüldüğü gibi 2017 yılındaki madde bağımlılığının kadınlara oranla erkeklerin payı görülmektedir. Yatay sütun kadınları, dikey sütun erkekleri göstermektedir. Cinsiyetler, yaşa göre standartlaştırılmış verilerle elde edilmiştir. Madde bağımlılığı, tüm yasadışı maddeleri içermektedir (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

Madde kullanımından kaynaklı ölümler, aşağıdaki istatistiklerde yalnızca uyuşturucu kullanım bozukluklarında meydana geldiği bildirilen doğrudan ölüm oranlarını kapsamaktadır. Aslında bu durum, uyuşturucu bağımlılığının toplam mortalite etkisini hafife almaktadır. Çünkü intihardan dolayı (ancak bazen bağlantılı) ölümleri hesaba katmamaktadır.

Küresel olarak 2017’de uyuşturucu kullanım bozukluklarından kaynaklanan yaklaşık 166.000 doğrudan ölüm olduğu tahmin edilmektedir. Aşağıdaki grafik, belirli bir popülasyondaki, 100.000 kişi başına doğrudan ölüm sayısı olarak ölçülen, dünyadaki ölüm oranlarını göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri, 100.000’de 20 ölümlerle en yüksek

Şekil 4: Dünya’da madde kullanımından kaynaklı ölüm oranları

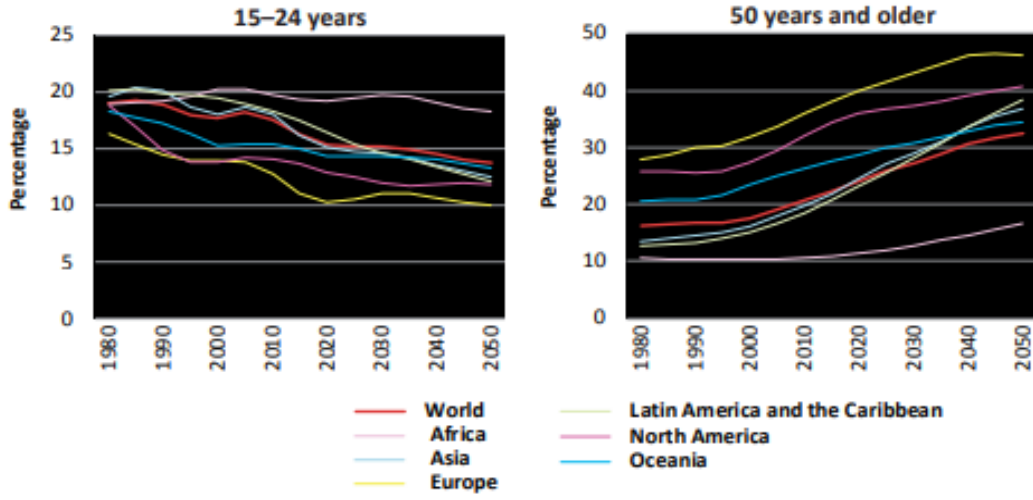
Şekil 4’de görüldüğü gibi, maddeden kaynaklı yaşa göre standardize edilmiş ölüm oranları, her 100.000 kişi için ölçülmüştür. Buradaki oranlar uyuşturucu kullanımının yasadışı olduğu anlamına gelmektedir. Bunlar, Opioidler, kokain, amfetamin ve esrar dahil uyuşturucu maddelerdir. Rakamlar dolaylı intihar ölümlerini içermemektedir (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

Dünyanın birçok yerinde genç nüfus ağırlıktadır. Dünya çapında yapılan araştırmalarda 2016 raporlarına göre ;

- 25 yaşından küçük her 10 kişiden 4’ü
- 0 -14 yaş arası bireylerin %26’sı
- 15-24 yaş arası bireylerin %16’sı madde kullanıcısıdır.

Avrupa ülkelerinde oran en az %25 iken, Afrika’da en yüksek oran olarak %60’larda görülmektedir. Öte yandan bu oranların 2050 yılında 15-24 yaş aralığında %1 oranlarına düşeceği öngörülmektedir. Global olarak yaşam süresinin %10 artacağı, 2016 ile 2050 yılları arasında 50 yaşındaki insanları sayısının 2katına çıkacağı, 2050 yılına kadar ise

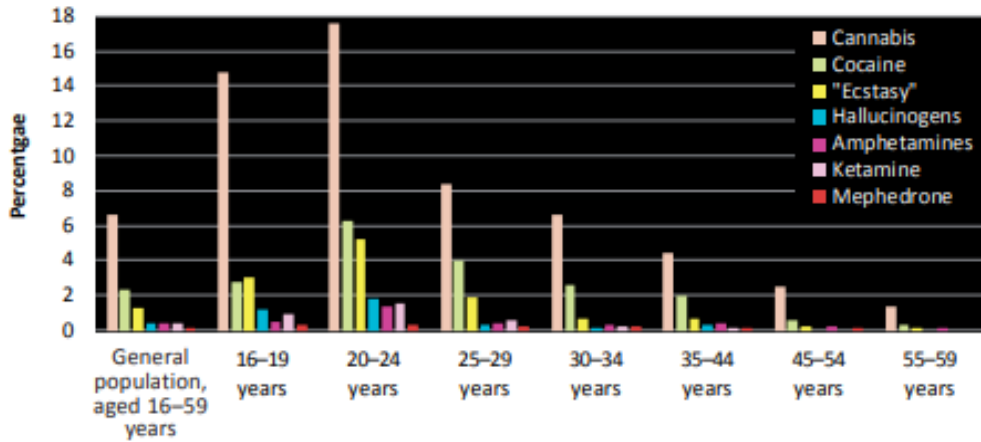
Afrika hariç tüm dünyada popülasyonun üçte birinin 50 yaş ve üstü olacağı düşünülmektedir (Şekil 5) (www.unodc.org).

Şekil 5: 1980–2050 yılları arası, 15-24 yaş arası ve 50 yaş ve üstü yaştaki nüfusun oranı (Word: dünya, Africa: Afrika, Asia: Asya, Europe: Avrupa; Latin America and the Caribbeans: Latin Amerika ve Karayipler, North America: Kuzey Amerika, Oceania: Okyanus Ülkeleri).

Madde kullanımı, gençlerde yaşlılara göre daha yaygındır. Genel popülasyonda uyuşturucu kullanımı üzerine yapılan araştırmalarda da yaşlıların oranı daha düşük kalmaktadır. Veriler ışığında, madde kullanımının en yüksek seviyelerinin 18–25 yaş arasındaki bireylerde görülmektedir. Bu yaş aralığının, çoğu bölgede ve çoğu madde tipinde aynı olduğu gözlenmektedir. Geçmiş yıllara veya aylara göre madde kullanımının yaygınlığı incelendiğinde yaşlılarda gençlere göre daha düzenli ve yüksek oranda kullanıldığı görülmektedir. Ancak, ömür boyu yaygınlık, genel nüfusun maruz kalma derecesinin bir göstergesidir ve bu oran yine yaşlılarda daha yüksektir. Son zamanlarda daha fazla ve farklı maddenin üretilmesi bu durumu değiştirmiş ve gençlerin yaşamına sızarak daha yüksek oranda görülmeye başlanmıştır. Örneğin, “ektazi” kullanım oranı yaşlılarda daha düşük düzeylerde görülürken, gençlerde daha yüksek düzeylerde görülmektedir. Ömür boyu madde kullanımı arasındaki farkların değerlendirilmesi için “kohort etki” dikkate alınarak bireylerin belirli zaman aralıklarındaki ilgili tutum ve davranışları incelenmelidir.

Bireyin, bir dönem popüler olan maddeye kolayca ulaşması en büyük güvenlik açığıdır ve maddenin kolay bulunabilmesi de bireyin deneme ihtimalini arttırmaktadır. Sonucunda da birey muhtemelen kullanmaya devam etmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde “Baby boomers” (1946-1964 arasında doğanlar) olarak isimlendirilen bir grup insan, gençlere oranla daha yüksek oranda madde kullanma oranına sahiptir. Bu durum genel olarak popülasyonu ömür boyu etkilemiş ve yaygınlık oranını arttırmıştır. Bu bireylerin, maddeden vazgeçtikten bir süre sonra tekrar başladıkları görülmüştür. Bu nedenle, geçmiş zamanlarda popülasyonlarda görülen farklı yaş gruplarında maddeye maruz kalma seviyeleri ve zaman aralıkları popülasyondaki madde kullanım yaygınlığının göstergesidir. Farklı bölgelerden madde kullanımıyla ilgili alınan verilerin yetersiz olması nedeniyle gençler ve yaşlılar arasında küresel bazda bir karşılaştırma yapmak çok zordur. Bu yüzden ülke ve bölge kapsamında araştırma yapmak daha doğru olacaktır. Ancak ortak nokta, günümüz piyasasında yaşlılar yeni maddelere maruz kalmazken, gençler yeni madde kullanım modellerini takip etme eğilimindedir (Şekil 6) (www.unodc.org).

Şekil 6: Farklı yaş gruplarında farklı maddelerin kullanım oranları (cannabis=esrar, sırasıyla kokain, ekstazi, halusinojenler, amfetaminler, ketamin, metadon)

3.2 Esrar ile ilgili yapılmış çalışmalar

Esrar kullanımı çalışmaları genellikle uyuşturucu Kullanımı ile ilgili çalışmaların içinde ve birlikte yapılmıştır. (Mott ve Mirrlees-Black 1993) ; 1983'ten 1991'e kadar 16-19 yaşları arasındaki gençlerin esrar kullanan kişi sayısının ikiye katlandığını tespit etmişlerdir. Esrar, gibi tüm dünyada en yaygın kullanılan yasadışı maddedir. Kullanımı gençler arasında oldukça yaygındır. 2015 yılında, 18 ila 25 yaş arasındaki 11 milyondan fazla genç yetişkin bir önceki yılda esrar kullandığını belirtmektedir (WRD, 2015). 2018 verilerine göz atıldığında ise, Avrupa Birliği sınırları dahilinde 87.6 milyon 15-64 yaş arası yetişkinin (bu yaş grubunun %26.3'ü) hayatları boyunca en az bir kere esrar kullandığı tahmin edilmektedir. 15-34 yaş arası 17.2 milyon genç yetişkinin (bu yaş grubunun %14.1'i) bir önceki yıl esrar kullandığı tahmin edilmektedir (WRD, 2018).

Amerika'da (2015) gerçekleştirilen geniş çaplı bir araştırma olan Geleceği İzleme Anketi'ne göre, ortaokul ve lise öğrencileri için esrar kullanma oranları son birkaç yıl içinde düşmüş ya da azalmıştır. Ancak, düzenli esrar kullanımının riskli olduğuna inanan gençlerin sayısı da azalmaktadır (<https://www.drugfreeworld.org/drugfacts/drugs/why-do-people-take-drugs.html>).

Esrar kullanımına hem genetik hem de çevresel faktörler aracılık etmektedir ve bu faktörlerin etkileşimi, bir kişinin uyuşturucu kullanım bozukluğu geliştirme olasılığını belirlemektedir. İkiz ve evlat edinme çalışmaları, bireyin çevresi için özellikle önemli bir rol ortaya koymuştur. Bazı araştırmalar, uyuşturucu kullanımındaki varyansın % 88'inin gebelik sonrası çevresel etkiler ile açıklanabileceğini bildirmiştir (Hopfer ve Diğ., 2003). Bu etkilerin bir kısmı bireyin sosyal ortamında bulunabilir ve bu etkiler bir bireyin uyuşturucu kullanma ve / veya uyuşturucu kullanım bozukluğu geliştirme riskini artırabilir veya azaltabilir. Örneğin, sosyal izolasyon ve sosyal ataklık daha yüksek uyuşturucu kullanımı oranları ile ilişkilidir (Aloise-Young ve Kaepner, 2005). Rusby ve arkadaşları, sosyal yeterlilik ve güçlü aile bağlarının daha düşük kullanım ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Böylece, en geniş düzeyde, sosyal çevre, uyuşturucu kullanımının kurulduğu ve sürdürüldüğü önceden belirlenmiş koşulları sağlayarak, uyuşturucu kullanımının gerçekleştiği bağlam olarak hizmet etmektedir (Barnes ve Diğ., 1999).

Ergenlerin esrar kullanımında akran ve ebeveynlerin etkisinin sayısız çalışma konusu olduğunu, ancak sosyal yaşam ve esrar seçimi (selection) süreçlerinin ergenlerin esrar kullanımına katkısının yeterince araştırma konusu edilmediğini belirtmektedir (Simons-Morton 2007). Son yıllarda, sosyal çevrenin esrar kullanımındaki rolünü inceleyen çalışmaların sayısında hızlı bir artış olmuştur. (Badiani, 2013) Son zamanlarda birçok kapsamlı literatür taraması yayınlanmıştır. Merikangas ve McClair tarafından 2012'de, sosyal bağlamın, esrar kullanımındaki rolünü, farklı popülasyonlar arasında esrar kullanımının epidemiyolojisi, uyuşturucu kullanımının prelinik modelleri araştırılmıştır. Sosyal çevre ve sosyal çevrenin esrar kullanımı üzerindeki etkilerine aracılık eden nörobiyolojik mekanizmalar üzerinde durulmuştur (Bardo ve Diğ., 2013).

Esrar kullanımında sosyal faktörlerin rolü için en inandırıcı kanıtlardan bazıları, akran grupları arasındaki uyuşturucu kullanımına uyum oranını inceleyen epidemiyolojik çalışmalardan toplanmaktadır. Bu araştırmalar, ergen veya genç bir yetişkinin esrar kullanıp kullanmayacağını en güvenilir tahmin etmenin yollarından birinin arkadaşlarının esrar kullanıp kullanmayacağını ortaya çıkarmaktadır. (Simons-Morton ve Chen, 2006). Bu bulgular, proksimal sosyal faktörlerin (yani, uyuşturucu kullanımı sırasında hemen mevcut olan faktörler), distal sosyal faktörlerden (yani bir bireyin daha geniş bir sosyal ortamında mevcut olan faktörler kadar) önemli ve muhtemelen daha önemli olabileceğini göstermektedir.

Sosyal öğrenmenin esrar kullanımındaki rolünü inceleyen araştırmalar sınırlıdır. Etik kısıtlamalar, özellikle yasa dışı esrar kullanımının, insan katılımcılarında ne derece modellenebileceğini ve güçlendirilebileceğini sınırlamaktadır. Hayvan çalışmaları, tarihsel olarak, distal sosyal faktörlerin, esrar öz yönetimi ve esrar arama davranışı önlemleri üzerindeki rolüne odaklanmıştır. Bu modeller tipik olarak insan epidemiyolojik çalışmaları ile iyi bir uyum göstermiştir, sosyal stres ve izolasyonun esrar alımını güvenilir bir şekilde arttırdığını, sosyal zenginleşmenin esrar alımını güvenilir bir şekilde azalttığını bildirmiştir (bkz. Miczek, Yap ve Covington, 2008; Stairs ve Bardo, 2009 ;). Son zamanlarda, araştırmacılar proksimal sosyal faktörlerin kontrollü laboratuvar koşullarında incelenebileceği prelinik modeller geliştirmeye başlamıştır. Bu çalışmalar, esrara maruz

kalma ve / veya uyuşturucu alımı sırasında hemen mevcut olan sosyal faktörleri manipüle eden ilk çalışmalardan bazılarını temsil etmektedir (bkz.Bardo ve Bevins, 2000; Tzchentke, 2007).

Sosyal temasın intravenöz uyuşturucu kendi kendine yönetimi üzerindeki etkilerini inceleyen az sayıda çalışmada benzer bulgular bildirilmektedir. Nikotin için de benzer etkiler bildirilmiştir, hem nikotin kendi kendine verilmesini kazanmayı kolaylaştıran hem de ardından gelen nikotin alımını arttıran sosyal temas ile birlikte bildirilmektedir (Chen ve Diğ., 2011).

İlgili literatürde boylamsal çalışmalardan elde edilen sonuçlar sosyalizasyon ve uyuşturucu madde seçim süreçlerinin esrar kullanımını üzerindeki etkilerini sıklıkla göstermektedir (Urberg ve Diğ., 1999). 2011'den beri 13 Avrupa ülkesi, araştırmalarında yeni psikoaktif maddelere de yer vermektedir. Örneğin İtalya'da ve Norveç'te 15-34 yaş arası genç yetişkinler için geçen yıl bu maddelerin kullanım oranı %0.2 iken, Romanya'da bu oran %1.7'dir. Sentetik kannabinoidlerin (kimyasal esrar) 15-34 yaş arası yetişkinlerde kullanım oranı İspanya için %0.2, Letonya için ise %1.5'tur. Sentetik kannabinoidler, yeni psikoaktif maddeler arasında en çok bulundurulmuş ve piyasaya sürülen maddedir (WRD, 2018).

Amerika'da (2015) gerçekleştirilen geniş çaplı bir araştırma olan Geleceği İzleme Anketi'ne göre, ortaokul ve lise öğrencileri için esrar kullanma oranları son birkaç yıl içinde düşmüş ya da azalmıştır. Ancak, düzenli esrar kullanımının riskli olduğuna inanan gençlerin sayısı da azalmaktadır (<https://www.drugfreeworld.org/drugfacts/drugs/why-do-people-take-drugs.html>).

Amerika'da 1999 yılından beri yapılmış 10 binden fazla çalışma incelenmiş tüm esrar çalışmaları derlenmiş tıbbi kullanımının yanı sıra genç yaşta eğlence amaçlı kullanımının ileri yaşlarda daha ağır madde kullanım ve bağımlılığına sebebiyet verdiğini, hamilelikte kullanımının düşük doğum ağırlıklı bebek doğumlarına sebebiyet verdiği tespit edilmiştir

3.3 Esrar Kullanımı ve Sosyal Değişim

Uyuşturucu kullanımı, bedensel veya psikolojik bir tepkiyi yaşamak için genellikle bir preparatın içilmesinden çok daha fazladır. Sosyal aktiviteler, akranların uyuşturucu kullanımı, popüler görüntüler, müzikteki referanslar, mitler, bulunabilirlik, olası yasal sonuçlar ve gençlerin isyan davranışı büyük öneme sahiptir. Bu şekilde, uyuşturucu kullanımı kültürel bir bağlamda gerçekleşmektedir. Alt kültür evrimi ve uyuşturucu kullanımı, bu ilişkinin doğasına merkezi yönleri açıklamayı amaçlamaktadır. Teori, epidemiyolojik eğilim verilerinin yorumlanmasını, genişletilmiş etnografik gözlemleri ve sayısız disiplinden perspektiflerin okunmasını içeren, uyuşturucula ilgili çeşitli araştırma faaliyetlerimizi yönlendirmekte ve geliştirmektedir (Hanson, ve Diğ., 2011).

Teorinin birçok yönünün, bir dizi sosyo-ekonomik grup arasında ve popülasyonlar arasında uyuşturucu kullanımının yanı sıra madde kullanımını ve uyuşturucuyla ilgili olmayan çok çeşitli insan davranışlarını yasa dışı uyuşturucu kullanımı ile ilgili olabileceği öne sürülmektedir. Uyuşturucu kullanımı, bireysel kimlik gelişimi ile birlikte baskın olan kültürün (ve özellikle de uyuşturucu alt kültürlerinin) diyalektiğinden ortaya çıkmaktadır. Bir maddenin kullanımı açıkça bireyin kararıdır, ancak, hüküm süren uyuşturucu alt kültürlerinin yönlerini benimseme, uyarılma veya reddetme konusundaki bireysel kararlar, alt kültürlerin gelişmesine ve yenilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Hanson, ve Diğ., 2011).

Disiplinler arası ve farklı grupların insan davranışlarını düzenlemeye yönelik çalışmaları, kültürü çeşitli şekillerde işlevselleştirmiştir (Spillman, 2002). Bu kavramsallaştırmalar, genelleştirmeden minimalistliğe kadar uzanmaktadır. Amaçlar doğrultusunda her iki bakış açısı da faydalıdır. 1871 yılında, bir antropolog olan Sir Edward Burnett Tylor, kültürün klasik bir formülasyonu yapmaktadır (Schafer, 1998, s.

22). Geniş etnografik anlamıyla ele alınan kültür ya da medeniyet, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve insanın toplumun bir üyesi olarak edindiği diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Bu bakış açısına göre, fikirler, eserler, davranışlar ve insanlar tek bir sosyal yapı olan kültür içinde birbirine bağlıdır. Bir kültürün ortak bir kozmoloji, dünya görüşü, köken efsanesi ve işlerin nasıl olması gerektiği ve neden olduğu konusunda vizyonları bulunduğunu belirtmektedir (Schafer 1998). Buna göre, iç ve dış kuvvetler, üyelerini, kişilik sistemlerini altüst eden, sosyal etkileşimleri yönlendiren ve katılımcıların otomatik bir pilot program gibi sosyal bağlamda işlev görmelerine izin veren çeşitli davranış normlarına (genellikle yazılı olmayan ve hatta söylenmemiş) uymaya motive etmektedir.

Klasik bakış açısı, bireyleri çeşitli davranışlarda bulunmaya ve onlara önem vermeye zorlayan sosyal bağlamda daha büyük bir hamle olarak tanımlamaktadır. Olumsuz tarafta, bu daha eski bakış açısı, bir toplum içindeki çeşitliliği ve kişisel özerklik potansiyelini açıkça küçümsemektedir. Postmodern bir duyarlılık, geçerli kültürel çerçevelerin çokluğuna, temaların etkileşimine ve bireysel ajansın merkeziliğine vurgu yapmaktadır. Bu yeni bakış açısına duyulan gereksinim nedeniyle postmodern araştırmaların kaynağı, küresel ticaret, uluslararası iletişim, ulusötesi sosyal hareketler ve özellikle ulus devletinin merkezindeki düşüş nedeniyle sosyo-politik deneyimimizin değişen yapısıdır. Buna göre, postmodern görünüm, çeşitli kültürel öğelerin etkisine ilişkin daha kesirli ve incelikli bir görünüme sahiptir. Bu görüşe uygun olarak kültürü, aktörlerin eylem stratejilerini oluşturduğu alışkanlıkların, becerilerin ve tarzların bir “araç takımı” olarak görmektedir (Swidler 1986).

Kültürün klasik tanımının önerdiği şekilde, egemen kültürün bu sosyal yalıtılmış şartlar içinde büyük yer tutabildiği düşünülmektedir. Dahası, yaygın hayal kırıklığı, çaresizlik, gelir ihtiyacı ve sokak kültürüne ait baskı, şehir içi sakinlerinin yasadışı uyuşturucu kullanmasına ve satmasına neden olmaktadır Öte yandan, şehir yaşamı kültürel olarak sabit kalmamıştır. 1960'lardan bu yana, toplumlarda şehir nüfusu arasında eroinden (özellikle enjekte edildiğinde), krek (sokak kokaini) ve tütün dolgusunun esrarla değiştirildiği ucuz purolar arasında çok büyük popüler kültür kaymaları yer almıştır (Anderson ve Diğ., 1999).

Ekolojik çalışmalar da benzer şekilde bu tür bir alt kültür göreliliğinin özellikle de ortaokullarda çok sayıda olduğunu gözlemlenmektedir. Gençlerin kendilerini popülerler, beyinler, inekler, şakalar ve uyuşturucular gibi etiketler verdikleri ‘topluluklar’ halinde organize etme eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir. Topluluk gençlerin, görünüşleri, tutumları ve davranış biçimlerine göre kolayca belirlenmektedir (Brown ve Diğ., 1997). Bir anlamda, bir gruba üyeliğin bireylerin yaşamlarında önemli görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Topluluk, çoğu zaman üyelerin grup madde kullanım normlarına uymaları konusunda ısrar etmektedir. (Brown, 1997, s. 183). Oldukça sıklıkla gençler, topluluğun normlarına katılma isteklerine dayanarak bir topluluk seçmişlerdir. Bu nedenle, bir topluluğun kültürel özellikleri çoğu zaman, bireylerin çıkarlarının ve kimliklerinin yansıtmaktadır. Dahası, gruba üyelik nihayetinde gönüllüdür. Gençlerin hepsi bir gruba karışmamıştır; ve bazı gençler kısmen iki veya daha fazla topluluğa ait olarak konumlanmıştır (Brown, 1997)

Esrar kullanımının artması, belirli uyuşturucu madde kullanımına eşlik eden diğer değerlerin, normların, davranışların ve sembollerin farklı altkültürel kümelenmelerine yol açmaktadır (Johnson ve Golub 2000). Eroin Enjeksiyon Çağı boyunca, kullanıcılar eroinin ‘en yüksek’ seviyeyi sağladığını belirtmektedir. Speedball’lar (eroinle karıştırılmış kokain) “sonra hızlı ve yavaş” olmak için harika bir yoldur. Çoğu kullanıcı, günlük hayatlarını alışkanlıklarına göre düzenlemiştir. Uyuşturucu suçları, çeşitli uyuşturucu satışları / dağıtım rolleri yapmak, en iyi çantayı kovalamak, eroin enjekte etmek için güvenli bir yer bulmak, uyuşturucu veya iğneleri paylaşmak, polislerden kaçınmak ve ücretsiz yiyecek, barınma ve kıyafet bulmak için güvenli bir yer bulmaktır. Birçoğu için “işle ilgilenmek” (eroin alışkanlıkları), onlara geleneksel toplumda ulaşamayacakları bir amaç ve anlam kazandırmaktır (Johnson, 1985; Preble ve Casey, 1969). Alt kültürel evrim teorisi ve yasadışı uyuşturucu kullanımı teorisi, geçerli uyuşturucu kullanım eğilimlerini ve bunların sosyo-kültürel önemini anlamak için güçlü bir çerçeve sunmaktadır.

Shiner’a göre yasadışı madde kullanımının çoğalması, istenen bir şey olmamakla birlikte, geç sanayi toplumlarında yaşanan geniş çaplı sosyal değişimin tamamen öngörülebilir bir sonucu olarak kabul edilebilmektedir. Küreselleşme, altmışlı yıllarda

gerçekleşen“kültürel devrim” madde kullanımını arttırmış, dahası madde kullanımını kontrol edecek mekanizmaların da gevşek kalmasına neden olmuştur (Reiner, 2007).

Bireyselleşmenin artışı sonucunda, serbest zaman ve boş zamanın metalaştırılması söz konusu hale gelmiş ve bu da ortamlarda öncekilerden farklı bir haz veren madde kullanımı artışına neden olmuştur. Elbette ki bu anlayış, tek başına bu artışın sorumlusu değildir. Bireyselliğin esrar kullanımının artışına sebep olması esrar tedariki ile ilgili araçlara ve fırsatlara bağlıdır. Başka bir deyişle, esrarın bulunabilirliği ve piyasaya arz edilmiş olması gibi faktörler önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada küreselleşme, insanların, malların ve kültürel pratiklerin ulusal sınırların ötesine geçmesini kolaylaştırarak ve uluslararası suç örgütlerine yeni pazarlara yayılma imkanı sunarak kilit bir rol oynamıştır (Seddon, 2005). Mevcut gelirlerin de artışıyla yasadışı maddeler nispeten daha kolay ulaşılabilir ve daha uygun fiyatlı bir meta haline gelmiştir. Bu süreçte, yalnızca esrar kullanımına yönelik güdüler, araçlar ve fırsatlar artmamış, aynı zamanda sosyal kontrol mekanizması da zayıflamıştır. Serbestliğin artışıyla birlikte genç insanlar, artık aile ve iş disiplinlerinin dışında geçirebileceği daha fazla vakte sahip olmaya başlamıştır. Daha geniş sosyal değişim süreçlerinin belirtisi olmasına rağmen, madde kullanımının artmasına, coğrafi ve sosyal olarak sınırlandırılmış yerleşik örgütlenme biçimleri aracılık etmiştir. Sonuç olarak, zaman ve mekanın özellikleri önemini korumaya devam etmektedir (Seddon, 2005).

Küreselleşme, kullanılabilirliğin artmasında kilit bir rol oynamıştır, ancak etkileri dengesiz bir şekilde hissedilmiştir ve uluslararası madde pazarları, yer ve neslin etkisini yansıtmaya devam etmektedir. Örneğin, Kuzey Amerika'nın, dünyanın en büyük kokain pazarı olarak kalıcı statüsü kısmen güneydeki ana üretici ülkelere yakınlığının sonucudur; birincil trafik rotası hala Kolombiya, Peru ve Bolivya'dan Meksika'ya, oradan Amerika Birleşik Devletleri'ne doğru uzamaktadır (Birleşmiş Milletler, 2008). Yerleşik pazarlar doygunluk noktasına yaklaştığı ve Kuzey Amerika'daki tüketici talebi istikrara kavuştuğu için, kaçakçılık rotaları çeşitlenmiş ve Güney Amerika'da üretilen kokain Batı Avrupa, İspanya ve Portekiz'e yönelmeye başlamıştır.

Talep tarafında ise, alkolün rolü ve düzenlenmesi, yasadışı esrar kullanımının artmasına aracılık etmiştir. Alkol almak, sigara içmek ve esrar kullanımı, genç yetişkinler arasında yaygınlaşarak, örneğin İngiltere'de gece ekonomisinin merkezindeki belirgin bir hedonistik eğlence tarzının temelini oluşturmuştur. Bu tarz daha çok beyaz genç yetişkinler arasında benimsenmiştir. Bu tarzın siyah ve diğer etnik azınlık gruplarında daha az rağbet görmesi, içkiden ve zararlı alışkanlıklardan uzak durma konusundaki dinin rolü ile ilişkilendirilmiştir. (Shiner, 2013).

3.4 Esrar Kullanımında Bireysel ve Psiko-Davranışsal Faktörler

Esrar kullanımının nedenleri birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde açıklanmaktadır. Bunlar;

- Köknel'e (1998) göre; özgüveni yetersiz ve kaygılı bireyler genelde bağımlı kişilerdir. Hayatın zorluklarından korkan ve kaçmak isteyen birey, bu durumu alkol ve maddelerin çözeceğini düşünerek bir bakıma destekleme aracı olarak görerek ve zorluklardan kurtulacağını düşünerek kullanmasına neden olmaktadır.
- Geçtan'a (2006) göre; bağımlı olunan esrarın değil bireyde kullanması için uyarılan dürtünün bağımlılığa neden olduğunu düşünmektedir.
- Kasatura'ya (1998) göre; zayıf bir kişiliğe sahip olan bireyler, sorumluluklardan kaçmak için bağımlılığa neden olan maddelere yönelmektedir. Birey kendini değersiz ve yetersiz gördüğünde alkol ve esrar gibi maddelere sığınabilmektedir. Aynı zamanda özgüven yetersizliği, kendi yeteneklerinin farkında olmayan, kendini aşağılamak veya suçlamak hatta cezalandırmak amacıyla da bağımlılığı seçmektedirler.
- Özaydın'a (1984) göre; esrar kullanımı bireyin kişiliğiyle birebir alakalıdır. Çünkü esrar kullanımı bireyin ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Birey, günlük

yaşantısında yaşadığı stresten ve zorluklardan kaçmak amacıyla sığınacak bir liman arayarak doğru olmadığını bile bile kendince bağımlılığı destek olarak görmektedir.

Özellikle çocukluk dönemlerinde ailevi sıkıntılar yaşayan, aileler tarafından ihmal edilmiş çocuklar, duygularını beslemek amacıyla alkol, esrar ve diğer maddeler gibi bağımlılıkların kurbanı olmaktadır. Çocukluktan itibaren yeterli yetenek ve becerileri gelişmemiş veya tamamlanmamış, içine kapanık, duygularını ifade edemeyen, öfke problemleri yaşayan bireylerde esrar kullanım ve bağımlılığının görülme ihtimali çok yüksektir. Eğitim seviyesi yetersiz veya okul başarısı düşük bireylerde, esrar ve diğer madde bağımlılığı oranı yüksek ve tehlikeli davranışlardan kaçınmadıkları görülmüştür (Tamar, 1997).

3.5 Esrar Kullanımında Sosyokültürel Faktörler

Sosyokültürel faktörler direkt veya dolaylı yollardan görülmektedir. Temel olarak iki faktöre bağlıdır;

- 1. Aile ve Kardeş İlişkilerine Bağlı Faktörler:** Esrar kullanımı ve bağımlılığında aile önemli bir faktördür. Aile, bireyin yetişmesinde anahtar bir role sahiptir. Aile içinde görülen problemler, çatışmalar, sağlıklı olmayan iletişim, aile üyelerinin psikolojik sıkıntıları ve cinsel istismar gibi etmenler bireyin yetişmesini olumsuz etkilemektedir. Özellikle bireyin çocukluk ve ergenlik dönemindeki ailenin bu tutarsız ve yetersiz davranışları, bireyi bağımlılığa itmektir. Çünkü çocuk, önce çevresindeki kişileri rol model alır ve kendisini bu doğrultuda yetiştirir. Eğer çocuk olumsuz aile koşullarında yetişiyorsa, bu durum ister istemez çocuğun farklı yollara yönelmesine neden olacaktır. Bir de çocuğun sigara, alkol ve esrara ulaşımı kolaysa ne yazık ki bağımlılık kaçınılmaz bir durum haline gelmektedir. Ayrıca ailede herhangi birinin esrar kullanması, bu durumun ihtimaline arttırmaktadır (Ögel, 2005).

2. Arkadaş Grubuna Bağlı Faktörler: Arkadaş grubundan bir kişinin bile esrar kullanması, riski arttırmaktadır. Ayrıca arkadaş grubunda esrar kullanımına karşı bakış açısı da önemli bir etkidir. Şayet bu bakış açısı olumluysa, o grupta bulunan her bireyin kullanması beklenebilir. Çünkü esrar kullanımı kolektif bir davranış ve bir bakıma grup eylemidir (Uluğ, 1997). Bu durum kişisel davranıştan çok bireyin arkadaşlarına kendini kanıtama isteği olarak görülmektedir. Özellikle ergenlik döneminde, bireyler için arkadaş grubuna katılabilmek veya kendini öne çıkarabilmek oldukça önemlidir. Çevresinde bulunan arkadaşlarının alkol veya madde kullanmaları özendirme etkisiyle denemesine hatta bağımlılık geliştirmesine yol açabilmektedir. Ergen bir bireyin, arkadaş grubuna dahil olamaması da esrar kullanımına itebilmektedir. Ayrıca farklı olma ve dikkat çekme isteği ile normal olmayan davranışlar gösterebilmek için de esrar kullanımına yöneldikleri gözlenmektedir (Ögel, 2005).

3.6 Esrar Kullanımı Bozuklukları

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre uyuşturucu “sağlık nedenleriyle alınanların dışında, yaşayan organizmaya alındığında, organizmanın bir ya da birden çok işlevini değiştirebilen herhangi bir uyuşturucu maddedir”. Esrar gibi Uyuşturucu ya da uyarıcı maddelerin kullanımından bahsederken kısaca madde kullanımı tabiri kullanılmaktadır Madde kullanımı ile ilgili bozukluklar Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM-IV) içinde sınıflandırılmaktadır. Tablo 1’de Esrar Kullanım Bozuklukları gösterilmektedir.

Tablo 1 : Esrar kullanımı ile ilgili bozukluklar

1. Esrar Kullanım Bozuklukları	2. Esrar Kullanımının Neden Olduğu Bozukluklar
<ul style="list-style-type: none">• Madde Bağımlılığı	Madde Entoksikasyonu
<ul style="list-style-type: none">• Madde Kötüye Kullanımı	Madde Yoksunluğu

	Anksiyete Bozukluğu
	Psikolojik Bozukluk
	Deliryum
	Duygudurum Bozukluğu
	Cinsel İşlev Bozukluğu
	Uyku Bozukluğu
	Kalıcı Amnestik Bozukluk
	Kalıcı Demans
	Diğer Bozukluklar

Aşağıdaki **Tablo 2**'de gösterilen maddelerin bazılarının kullanımı yasal bazılarının yasadışıdır bu durum ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye bile değişiklik göstermektedir (T.C.Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi, 2013).

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından hazırlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'na (DSM-5) göre ise esrar kullanımına ilişkin bozukluklar 10 ayrı madde sınıfını kapsar. Bunlar; alkol; kafein; esrar (kannabis), halüsinojenler (fensiklidin veya benzer şekilde etkili arilsikloheksilaminler) inhalantlar (solunum yoluyla alınan maddeler); opioidler; sakinleştiriciler, hipnotikler ve anksiyolitikler; uyarıcılar (amfetamin tipi maddeler, kokain, ve diğer uyarıcılar); tütün; ve diğer (veya bilinmeyen) maddeler

Tablo2: Kullanımı yaygın olan maddeler

Opiyatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Morfin • Eroin • Kodein • Metadon
------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Meperidin
Uyarıcılar	<ul style="list-style-type: none"> • Amfetamin • Kokain • Ekstazi • Kafein
Halüsinojenler	<ul style="list-style-type: none"> • LSD (Liserjik Asid Dietilamid) • Meskalin • Psilocybin • DMT (dimetiltriptamin) • DET (dietil triptalmin) • DOM (dimetoksimetil amfetamin) • MDA (metilendioksi amfetamin)
Merkezi Sinir Sistemini Baskılayanlar	<ul style="list-style-type: none"> • Barbitüratlar • Meprobomat • Benzodiazepinler (diazem, xanax, ativan, rivotril, rohypnol vb) • Alkol • Akineton
Uçucu maddeler (Volatile hydrocarbons)	<ul style="list-style-type: none"> • Tiner • Benzen • Gazolin • Glue (Bali gibi yapıştırıcılar)
Esrar ve benzerleri	
Fensiklidin (PCP)	
Alkol	
Sigara (tütün)	

Günümüzde en yaygın kullanımı olan maddeler ise şu şekilde sıralanabilir: Esrar (kannabis), uçucu maddeler (tiner, bali vb.), ekstazi, eroin, kodein, kokain, taş (crack),

amfetamin, ice, sihirli mantar, LSD, meskalin (kaktüs), rohypnol (roş), boru otu, maraş otu, ketamin, GHB, fensikidin (PCP), metamfetamin, nitritler (poppers)'dir.

. Bu 10 sınıf birbirinden tamamen ayrı değildir. Bu maddelerin aşırı alımı davranışların pekiştirilmesi ve anı üretilmesinde rol oynayan beyin ödül sistemi üzerinde ortak ve doğrudan etkilere sahiptir. Bu maddeler; ödüllendirme sisteminin yoğun bir aktivasyonunu sağlayarak normal aktivitelerin ihmal edilmesine neden olmaktadır. Ancak bu maddeler, uyumsal davranışlarla ödül sistemi aktivasyonunu gerçekleştirmek yerine, doğrudan ödül yollarını harekete geçirmektedir. Her bir madde sınıfının ödül ürettiği farmakolojik mekanizmalar farklıdır, ancak maddeler tipik olarak sistemi aktive eder ve genellikle “yüksek” olarak adlandırılan zevk duyguları üretmektedir.

Görülebileceği gibi, bu maddelerin tamamı yasadışı maddeler değildir. Örneğin metamfetamin, hekim tarafından reçete edilebilen bir madde olmakla birlikte, kontrolsüz ve hekim önerisinden uzun sürelerde kullanımı bağımlılık yapan ve madde kullanım bozukluğu kapsamına giren bir maddedir. Cannabis sativa ya da Cannabis indica adı verilen Hint keneviri bitkisinin tohumlarından üretilen ve ortak adı esrar olan madde ise, dünyada en çok kullanılan madde olma özelliğini göstermektedir.

Bitkisel kenevir ve kenevir reçinesi, Avrupa uyuşturucu pazarında esrarın iki ana ürünüdür. Kenevir yağı ise nipten daha az dolaşıma girmektedir. Esrar ürünleri, Avrupa Birliği'nin yasadışı uyuşturucu perakende pazarının en büyük payına sahiptir (% 38). Tahmini ticaret hacmi 9,3 milyar Avro'dur (8,4 milyar Avro ile 12,9 milyar Avro arasında). Bitkisel kenevir hem Avrupa içinde üretilmekte hem de uyuşturucu trafiği ile dışardan girmektedir. Avrupa'da üretilen bitkisel kenevir çoğunlukla iç mekanlarda yetiştirilirken, kenevir reçinesi ise çoğunlukla Fas'tan ve artık reçine kaçakçılığında önemli bir edinmeye başladığı bildirilen Libya'dan girmektedir. Ek olarak, Batı Balkanlar hem bitkisel kenevir hem de kenevir yağı kaynağıdır (<http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/united-kingdom>).

Avrupa Madde Raporu (2018) verilerine göre en fazla kenevir reçinesi bulunduran ülke İspanya, en fazla bitkisel kenevir bulunduran ülke ise Türkiye'dir. Aralarında Birleşik Krallık, İtalya, Yunanistan, Fransa, Portekiz gibi ülkelerin de bulunduğu indeks verilerine göre, bu ülkelerde 2006'dan beri hem bitkisel kenevir hem de kenevir reçinesi miktarı artış göstermektedir. Bu artış, bitkisel kenevir potansiyelinin azaldığı, fakat kenevir reçinesinin arttığı 2013 yılına kadar sürmüştür. Kenevir reçinesindeki bu artışın sebebi olarak, Avrupa'da gelişen üretim teknikleri ve Fas'ta uygulanan yeni yetiştirme ve üretim teknikleri gösterilmektedir. Reçine, bitkiden daha fazla miktara sahip olmasına rağmen veriler piyasa değerlerinin benzer olduğunu göstermektedir. Esrar, yukarıda da bahsedildiği gibi tüm dünyada en yaygın kullanılan yasadışı maddedir.

Amerika'da (2015) gerçekleştirilen geniş çaplı bir araştırma olan Geleceği İzleme Anketi'ne göre, ortaokul ve lise öğrencileri için esrar kullanma oranları son birkaç yıl içinde düşmüş ya da azalmıştır. Ancak, düzenli esrar kullanımının riskli olduğuna inanan gençlerin sayısı da azalmaktadır (<https://www.drugfreeworld.org/drugfacts/drugs/why-do-people-take-drugs.html>).

Esrar genellikle sigara şeklinde kullanılmaktadır. Kova veya bong adı verilen bir yöntem ile buharını içe çekmek yoluyla da kullanılmaktadır. Bir başka kullanım şekli de, esrarın keke karıştırılması ya da çay olarak içilmesidir. Esrar içildiğinde etkisi birkaç dakika içinde ortaya çıkmaktadır. Yarım saat içinde etkisi en üst düzeye gelmekte ve bu etki 2-4 saat içinde sonlanmaktadır. Hareket becerilerindeki bozukluk 8-12 saat devam etmektedir. Esrar kullanımı kısa süreli öfori ve rahatlama, algıda değişiklik, zaman algısında bozulma ve duyuusal deneyimlerde abartıya neden olmaktadır. Kullanımdan sonra çok fazla yeme görülebilmektedir. Esrarın sigara halinde içilmesi, ilk dakikalardan itibaren kalp atışlarının %20-50 oranında artmasına neden olmaktadır. Bu etki yaklaşık 3 saat sürmektedir. Esrar kullanıldıktan sonra kişi oturuyorsa kan basıncı artmakta, ayakta duruyorsa düşmektedir (Ögel, 2018).

Yapılan çalışmalarda, esrarın beynin psikomotor ve bilişsel fonksiyonlarına zarar verdiği açıkça görülmektedir (D'Souza, 2008; Hart, 2001; Ramaekers, 2009). Esrar

kullanımı, bireyde halüsinasyonlara, algısının değişmesine veya bozulmasına ve duyuşal deneyimlerinde abartılı davranış ve hareketlere neden olmaktadır. Kullanım sonrasında iştahın açılmasına, kısa süreli hafıza kaybına, dikkat dağınıklılığına ve öğrenme güçlüğüne yol açmaktadır (Henderson, 2005). Erken yaşlarda esrar kullanımı ile ileriki yaşlarda görülen depresyon arasında bir ilişki saptanmıştır. Esrar kullanımıyla yaşanan psikososyal sorunlar alkol kullanımıyla benzerlik göstermektedir (Ögel, 2018).

Esrarın psikolojik etkilerinden en sık görülenleri paranoya, panik atak ve anksiyetedir. Daha nadir olarak da benliğini kaybetme, gerçek olmayan duygular, kontrolünü kaybetme, yaşam ve ölüm korkusu, aşırı gülme veya ağlama gibi etkiler de görülmektedir. Halüsinojenlerde görüldüğü gibi haftalar veya aylar öncesine dönüşler yaşandığı rapor edilmektedir. Bazen de uyku hali ve rahavet gibi yatıştırıcı etkilere de sebep olmaktadır (Ashton, 1999). Özellikle esrar kullanımı sonrası araba kullanımı oldukça tehlikelidir. 2006 yılında Amerika’da yapılan bir çalışmada esrar kullanan bireylerin kaza yapma oranının 9.5 kat arttığı gösterilmiştir (Hanson, 2011). Aynı zamanda esrar kullanımı bireylerde kalıcı psikoza da yol açmaktadır. Bu konuda yapılan birçok çalışmada şizofrenik bozukluğun görülme olasılığı, esrar kullananların kullanmayanlara göre oranı daha yüksektir. 2002 yılında İsveç’te Zammit ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada esrar kullananların oranının kullanmayanlara göre 6.7 kat daha fazla olduğu gösterilmiştir (Forti ve Murray, 2005).

Esrar satışı ve kullanımı, dünya genelinde birçok ülke ve bölgede hatta Türkiye’de de kullanımının serbest olduğu konusunda yanlış bir algı mevcuttur. Avrupa’da sadece Hollanda’da “coffee shop” denilen dükkanlarda kontrollü bir şekilde esrar satışı serbesttir. Hollanda, 1976 yılında kullanımın artmasından dolayı sadece 30 gram esrar bulundurmaya ve satmaya serbest hale getirmiştir. Çünkü yasalarla engelleyemediği esrar satışını yasal hale getirerek hem kontrol altına almayı hem de kullanımın azalmasını hedeflemiştir. Ancak bu düzenleme de yeterli gelmemiş, Fransa gibi başka ülkelerin de rahatsız olmasıyla 1995 yılında yasal düzenlemeye gidilmiş ve bu dükkanlarda 1 kerede satılacak esrar oranını 5 grama düşürmüştür. Bu dükkanların sayıları her geçen gün artmaktadır. 18 yaşından küçüklere esrar satımı yasaktır (Earleywine, 2002).

Avrupa'nın birçok bölgesinde (Hollanda hariç) 1987 yılından beri 25 grama kadar esrar bulundurmamak suç değildir. Portekiz'de 2001, İspanya'da 1980 ve İtalya'da 1973'den beri az miktarda esrar bulundurmamak suç değildir, ancak para cezaları ve bazı idari yaptırımlar uygulanmaktadır. Ülkelerin esrar üzerindeki yasal tedbirlerinin değişiklik göstermesinin birbirinden farklı nedenleri bulunmaktadır. Örneğin; Portekiz, uyuşturucuyla ilişkili suçları azaltmak amacıyla; İspanya, Franco döneminde görülen baskıcı imajı yok etmek amacıyla; İtalya ise her geçen gün artan eroin kullanıcılarının tedavi olmalarını kolaylaştırmak amacıyla yasal tedbirler almaktadır (Reuter, 2010). Türkiye'de ise esrar, uyarıcı madde veya uyuşturucu kullanımı ve satışı yasaktır.

3.7 Sentetik Kannabinoidler (Esrar gibi etki eden kimyasal maddeler):

Bitkisel olarak üretilen esrarın yanında sentetik kanabinoidlerin de kullanımı artık yaygındır. Sentetik kanabinoidler, kurutulmuş, parçalanmış bitki materyali üzerine püskürtülen insan yapımı zihin değiştiren kimyasallardır. Bu madde, elektronik sigara yoluyla veya diğer cihazlarda buharlaştırılarak solunması için sıvılar halinde satılabilmektedir. Bu ürünler aynı zamanda bitkisel veya sıvı tütsü olarak bilinmektedir. Bu kimyasallara da kannabinoidler denir, çünkü esrar bitkisinde bulunan kimyasallara benzemektedir. Bu benzerlik nedeniyle, sentetik kannabinoidler bazen yanıltıcı olarak "sentetik marihuana" (veya "sahte ot") olarak adlandırılmakta ve genellikle bu maddeye güvenli, yasal alternatifler olarak pazarlanmaktadır. Aslında, güvenli değildirler ve beyni esrardan çok daha güçlü bir şekilde etkileyebilirler; gerçek etkileri tahmin edilemez olabilir ve bazı durumlarda daha tehlikeli ve hatta hayatı tehdit edici olabilmektedir. (Evren, 2013)

Sentetik kanabinoidler, yeni psikoaktif maddeler (NPS) olarak adlandırılan bir grup ilacın bir parçasıdır. NPS, piyasada yeni mevcut olan ve yasadışı uyuşturucularla aynı etkileri ortaya çıkarmak için düzenlenmiş, zihin değiştiren maddelerdir. Bu maddelerin bir kısmı yıllarca piyasada var olmuş, ancak değişmiş kimyasal formlarda veya yeniden popülerite kazanması nedeniyle piyasayı yeniden ele geçirmiştir (Evren,2013). 2011'den beri 13 Avrupa ülkesi, araştırmalarında yeni psikoaktif maddelere de yer vermektedir. Örneğin İtalya'da ve Norveç'te 15-34 yaş arası genç yetişkinler için geçen yıl bu maddelerin kullanım oranı %0.2 iken, Romanya'da bu oran %1.7'dir. Sentetik

kannabinoidlerin 15-34 yaş arası yetişkinlerde kullanım oranı İspanya için %0.2, Letonya için ise %1.5'tur. Sentetik kannabinoidler, yeni psikoaktif maddeler arasında en çok bulundurulan ve piyasaya sürülen maddedir (WRD, 2018). Bu karışımlar, tamamen bitkisel olarak satılmasına rağmen sentetik kannabinoid reseptör agonistleriyle karıştırıldıktan sonra tüketildikleri için güçlü bir kannabimimetik (esrar gibi) etki göstermektedir (Auwarter, 2009). Bu maddelerin dozaj ve içerik açısından yapılarının tam olarak bilinmemesi, yaygın olarak kullanılması ve bu maddelere özgü düzenlemelerin bulunmaması sebebiyle kötü amaçla üretilip kullanılan bu maddelerin tüketiminin artması, kamu sağlığını korumakla görevli kurumlar için büyük problemlere yol açmaktadır (Merola, 2012; Evren, 2013).

3.8 Bağımlılık Döngüsü

Birey, çeşitli nedenlerle madde kullanımına yönelmektedir. Bunların başında, merak, eğlence, değişiklik, özenme, tavsiye ve psikolojik nedenler gelmektedir. Bağımlılık döngüsünde birey belli aşamalardan geçerken aşağıdaki cümleleri kurmaktadır (www.yesilay.org.tr);

- “Bir kereden birşey çıkmaz.”
- “Ben bağımlı olmam.”
- “İstersem bırakırım.”
- “Bu meret bırakılmaz.”
- “Bırakmak zorundayım.”
- “Bir daha asla.”
- “Artık bırakacağım.”
- “Bıraktım bir daha başlamam.”

Bağımlılık döngüsü boyunca, maddeye verilen tepkilerde değişiklikler gerçekleşerek arasına veya devamlı olarak karşı koyulamayan bir hal almaktadır. Belirli bir aşamadan sonra birey, bu kısır döngü içerisinde dönmeye devam etmektedir. Ne yazık ki birey

bırakmaya hatta tedavi görmeye karar verse bile tekrar maddeyle karşılaştığında kullanma isteği oluşmaktadır (Şahin, 2007).

3.9 Esrar ve Diğer Madde Bağımlılığı Sebepleri

Bireyler madde kullanma sebepleri farklılıklar göstermektedir. Fakat asıl nedenleri hayatları hakkında birşeyleri değiştirmektir. Bireylerin, madde bağımlılığının sebeplerinden bazıları;

- Sığınacak bir şey aramaları
- Kaçmak ya da rahatlamak
- Can sıkıntısını gidermek
- Yetişkin görünmek
- Karşı çıkmak
- Denemek
- Esrar ve diğer madde kullanımının bir çözüm olduğunu düşünmek

Ancak sonunda bu maddeler sorun haline gelmektedir. Bireyin problemleriyle yüzleşmesi zor olsa da, uyuşturucu kullanımının sonuçları her zaman kendileriyle çözmeye çalıştığı sorundan daha kötü bir duruma gelmektedir. Bu yüzden bireylerin asıl çözümleri, gerçekleri bulmak ve ilk başta yasa dışı madde almamak olmalıdır (www.drugfreeworld.org).

BÖLÜM 4

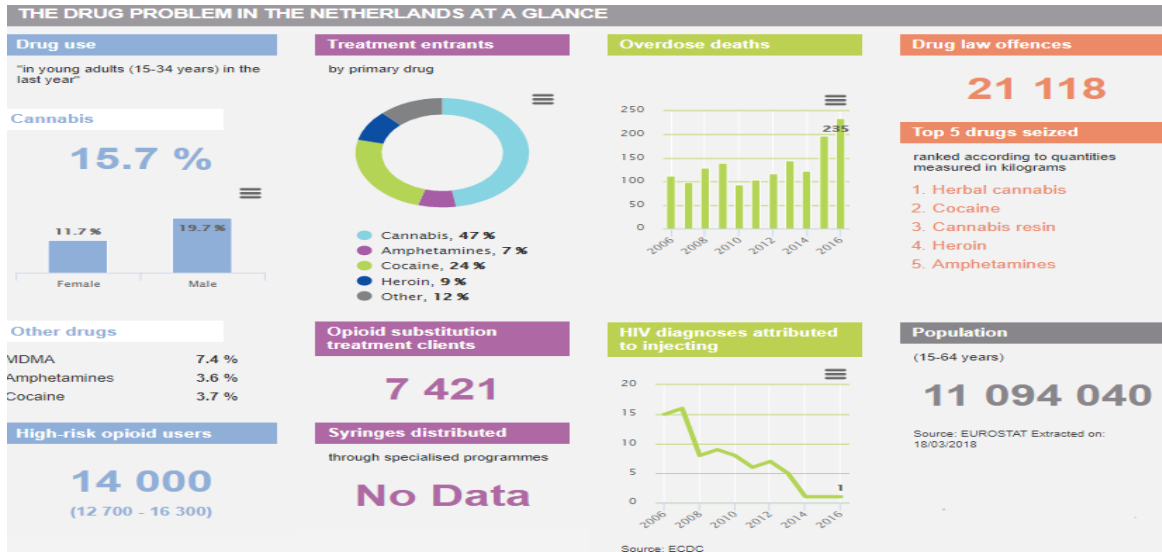
ESRAR KULLANIMINDA HOLLANDA, KANADA, İNGİLTERE, TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Bu bölümde esrar kullanımının serbest olduğu Hollanda ve Kanada, yarı serbest olan İngiltere ve yasak olan Türkiye karşılaştırılmıştır.

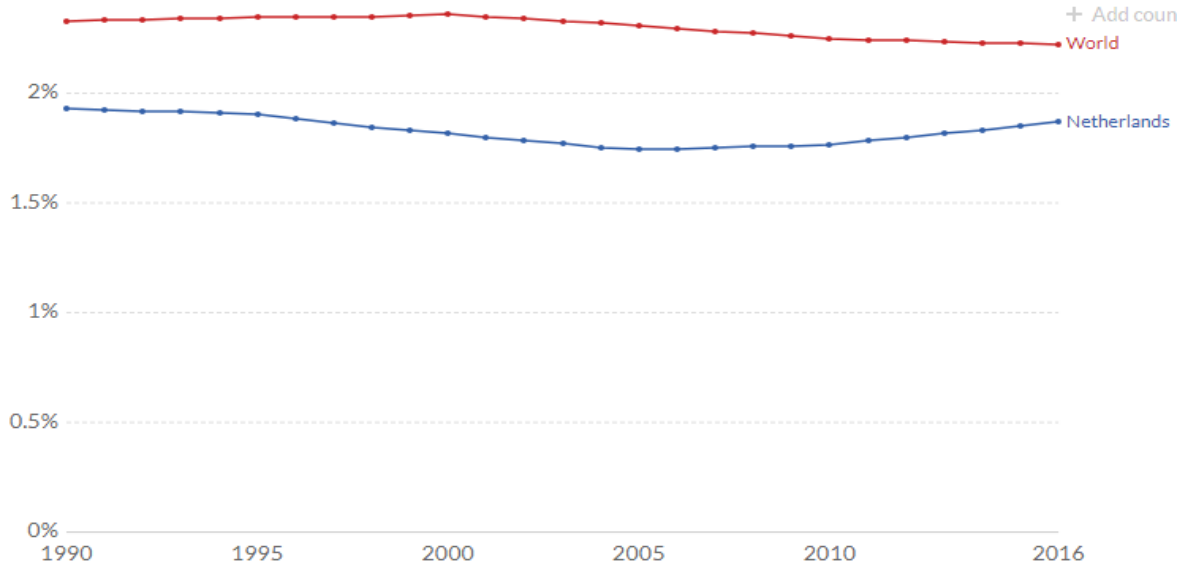
4.1 Esrar Kullanımı Yasak Olmayan Ülkeler; Hollanda ve Kanada Örneği.

Ergenlerde ve genç yetişkinlerde esrar kullanımı, olası zararları göz önüne alındığında, tüm Batı ülkelerinde halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (Baumeister ve Tossman, 2005; Blows ve Diğ., 2005; Ellickson ve Diğ., 2004; Hingston ve Diğ., 2000; Monshouwer ve Diğ., 2006). Sağlık ve güvenlik kaygılarına ve bulunurlukla ilgili toplumsal kısıtlamalara rağmen, ergenlik döneminde esrar kullanımı nispeten yaygın olmakla birlikte, batı ülkelerinde son on yıldaki düşüşe rağmen düzenli biçimde esrar kullandığını belirten bazı gruplar bulunmaktadır (Adlaf ve Diğ. 2005; Andersson ve Diğ., 2007; Hibell ve Diğ., 2004; Johnston ve Diğ., 2007). Bununla birlikte, ülkeler için ergenler arasında esrar kullanımını sınırlayan yasalar geliştirmek ve politikalar uygulamak zor olmuştur.

Aşağıdaki Şekil 7’de Hollanda’nın madde kullanımıyla ilgili oranları gösterilmektedir. 15-34 yaş arası bireylerde, esrar kullanım oranı %15.7’dir. En fazla kullanılan madde çeşidi %47 oranla esrardır. Grafiklerde de görüldüğü gibi madde kullanımı her geçen yıl daha da artmaktadır (<http://www.emcdda.europa.eu>). Diğer Şekil 8’de ise, dünyayla Hollanda’da kullanılan madde oranları karşılaştırılmıştır. Hollanda’da kullanılan madde kullanım ortalaması dünya ülkelerinin ortalamasının altındadır (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

Şekil 7 : Hollanda’da madde kullanımı

Şekil 8: Dünya’da ve Hollanda’da madde kullanım oranlarının karşılaştırması (World: Dünya, Netherlands: Hollanda).

Esrar, 15-64 yaşları arasındaki Hollandalı yetişkin genel nüfusu tarafından kullanılan en yaygın yasadışı maddedir. Tüm yasadışı maddelerin kullanımı, 15-34 yaş arasındaki genç yetişkinler arasında yoğunlaşmaktadır. Esrar kullanımına ilişkin cinsiyet farkı vardır: genç erişkinlerde esrar kullanımının yaygınlığı, erkekler arasında kadınlara göre yaklaşık 1,5 kat daha yüksektir. 15-16 yaşları arasındaki öğrenciler arasında yasadışı madde kullanımına ilişkin veriler, Avrupa Alkol ve Diğer Uyuşturucular Araştırma Okulu'nda (ESPAD) rapor edilmiştir. Bu araştırma 1999'dan beri Hollanda'da düzenli olarak yapılmıştır ve en son veriler 2015 yılına aittir. ESPAD çalışmaları, 1999-2015 yılları arasındaki okul çağındaki çocuklar arasında yaşam boyu esrar kullanımında azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Hollanda'daki öğrenciler arasında, yaşam boyu esrar kullanımının 2015 yılında ESPAD ortalamasının (35 ülkeden gelen verilere göre) özellikle daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Esrar dışındaki maddelerin yaşam boyu kullanım düzeyi ise ESPAD ortalamasına yakın şekilde seyretmektedir. Diğer genç alt gruplarla yapılan araştırmalar yasadışı maddelerin kullanımının eğlence ortamlarında (esrarın en çok tüketilen madde olduğu yer) ve müzik festivallerinde MDMA (Ekstazi) daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Hollanda'nın esrar kullanmaya ilişkin yasaları gözden geçirildiğinde, eğlence amaçlı madde kullanımı, madde bulundurma ve bu maddelerin ticaretini yapma, Afyon (Opium) yasası kapsamında teknik olarak cezaya tabii olan eylemlerdir. Ancak 20.

yüzyılın sonlarından bu yana resmi politika, bulundurma ve ticareti belirli koşullar altında, eğlence amaçlı kullanımın ise tamamen tolere edilmesi şeklinde olmaktadır. Bu pratik yaklaşım, madde kullanmayan bir Hollanda toplumunun gerçekçilikten uzak ve ulaşılamaz olduğu ve eğlence amaçlı madde kullanımının neden olduğu zararı en aza indirmek için çabaların daha iyi harcanması fikirleri sonucunda edinilmiştir.

Çoğu Batı ülkesinde, esrar erişimini ve kullanımını kısıtlamak için yasalar ve politikalar mevcuttur (Brand ve Diğ., 2007; MacCoun ve Reuter, 2001). Bununla birlikte, esrar kullanımına ilişkin yasalar karmaşık, yorumlamaya ve farklı şekillerde uygulanmaya açık yasalardır. Ulusal kanun ve politikalar, katı ceza ve ceza ile zararın en aza indirgenmesi arasında değişiklik gösterme eğilimindedir (Brand ve Diğ., 2007; Grube ve Nygaard, 2001; Lenton, 2003; Toumbourou ve Diğ., 2007).

Ceza yaklaşımlarının temellerinden biri, talep teorisinden de hareketle, kullanımın esrar maliyeti ve cezaların artmasıyla birlikte talebin düşeceğine dair beklenti nosyonuna dayanmaktadır. (Desimone ve Farrelly, 2003). Buna göre, ceza yaklaşımları, madde kullanımını zor ve pahalı kılmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte, maliyet ve yaygınlık arasındaki ilişki tutarlı değildir ve ceza yaklaşımları önemli olumsuz sosyal ve ekonomik sonuçlara yol açabilmektedir (King ve Mauer, 2006). Buna karşılık, zararı en aza indirme / zararı azaltma yaklaşımları, alkollü araç kullanma ve madde kaçakçılığı gibi daha yüksek riskli kullanımın azaltılmasına odaklanmaktadır (Grube ve Nygaard, 2001; Stockwell, 2001) ve yargılama, hapsedilme gibi uygulamaların topluma zararını azaltmayı amaçlamaktadır (Lenton, 2003). Yasaların değişmesi yavaş olsa da, politika yönergeleri fiili uygulama pratikleri ve karar vericilerin uygulamalarını etkilemektedir (King ve Mauer, 2006; Lenton, 2003).

Teoride, alkol ve esrarın mevcudiyetini ve kullanımını kısıtlamak için tasarlanan yasalar, ergenler ve genç yetişkinler arasındaki madde kullanım yaygınlığını etkilemektedir (MacCoun ve Reuter, 1997; Toumbourou, 2005), ancak farklı politika yaklaşımlarının etkinliği üzerine yapılmış araştırmalar sınırlıdır (Giesbrecht ve Greenfield, 1999; Lenton, 2003; MacCoun ve Reuter, 1997) . Uygulamalar, yargılama politikası ve ülkelere özgü

diğer faktörler de yaygınlıktaki farklılığa neden olan etkenlerden kabul edilebilmektedir. (Reuter, 2002; Toumbourou ve Diğ., 2007; Degenhardt ve Diğ., 2008). Örneğin alkol ile ilgili olarak, en belirgin bulgulardan biri yasal içme yaşı ile alkolle ilişkili motorlu taşıt yaralanmalarının arasındaki ters ilişkidir (Wagenaar ve Toomey, 2002; Grube ve Nygaard, 2001; Hingston ve Diğ., 2000; Toumbourou, 2005). Ancak esrar ile ilgili olarak, kriminalizasyonun (esrar kullanımının yasaklanması) esrar kullanımını azalttığına dair az bulgu vardır (Kanada Senatosu, 2001). Özellikle, esrar kullanımının yetişkinler arasında yaygınlığı, örneğin Hollanda'da ABD'den daha fazla değildir (MacCoun ve Reuter, 1997; Abraham ve Diğ. 2002; Reinarmann, Cohen ve Kaal, 2004).

Hollanda'nın esrar kullanımı ile ilgili politikası pragmatik ve ahlakla ilişkisi olmayan bir politikadır (Leuw, 1991). Govert van de Wijngaart, Hollanda uyuşturucu politikasını, (izolasyonu ve sapmanın ortadan kaldırılmasını amaçlayan) "caydırıcı" bir sosyal kontrol modelinin aksine (depolarizasyon ve entegrasyonunu amaçlayan) "normalize edici" bir sosyal kontrol modeli içinde kavramsallaştırmıştır. (Van de Wijngaart, 1990). Bu normalizasyon ideolojisi içinde yasadışı maddeler, yabancı ve tuhaf bir tehdit yerine sınırlı ve yönetilebilir sosyal problem olarak ele alınmaktadır. Esrar kullanımının yaygınlığı modern Hollanda toplumu içinde kaçınılmaz olarak kabul edilmektedir. Esrar bağımlılığı bir dereceye kadar görünür kılınmış ve düşük düzeye madde dağıtımına izin verilmiştir. Bu, esrar kullanımının toptan ortadan kaldırılmasından ziyade, madde bağımlılığı risklerinin azaltılmasını hedefleyen bilinçli bir seçimi yansıtmaktadır. Bu konuya ilişkin toptan imha çabaları, gerçekçi olmadığı ve önlem veya çareden ziyade toplumsal zarar doğuracağı gerekçeleriyle reddedilmiştir (Leuw, 1991).

Katı bir yasa uygulamanın hem şiddet içeren hem de yeraltında faaliyet gösteren yasadışı uyuşturucu pazarı ve uyuşturucu kullanıcılarının ve küçük çapta satış yapanların çok daha fazla marjinalleştirilmesi anlamına geldiği düşünülmektedir. Bu sebeplerden de Hollanda'nın madde kullanımı politikası, yumuşak maddeler olarak adlandırılan esrar kullanımının yasallaşmasıyla sonuçlanmıştır. Bu maddelerin kullanımının ve küçük ölçekte ticaretinin yapılmasının kısmi olarak suç olmaktan çıkartıldığı görülmektedir. Resmiyette bu eylemler suç olmasına rağmen, pratikte, bir cezaya tabii değildir.

Govert van de Wijngaart'a göre (1990), Hollanda politikası, madde kullanımından ziyade esrar kullanım sorunlarının "normalleştirilmesini" amaçlamaktadır. "Kullanımın normalleştirilmesi", görüşü bireylerin ve kültürlerin maddelerle göreceli olarak daha güvenli bir şekilde baş edebileceği (örneğin, teklif edildiğinde hayır diyebileceği) görüşüne dayanmaktadır. Bununla birlikte uluslararası anlaşmalara göre, insanların yasadışı maddelerle tanışma ihtimali neredeyse imkansıza yakındır. Yani bu tarz bir öğrenmenin gerçekleşmesi için çok az fırsat olmaktadır. Şu anki Hollanda yasaları, esrar haricindeki maddelerin bulundurulmasını yasaklamaktadır. Bu da aslında, ülkenin madde politikasını tamamen "kullanımın normalleştirilmesi" modeline pek de uymadığını göstermektedir (Van de Wijngaart, 1990).

Kanada'nın madde kullanımı düzenlemeleri, Gıda ve Uyuşturucu Yasası ve Kontrollü Uyuşturucular ve Maddeler Yasası altında ortaya konulmuş önlemlerdir. Kontrollü ve sınırlı maddeler ile ilgili olarak, Kontrollü Uyuşturucular ve Maddeler Yasası, Kanada hükümeti tarafından yasaklanan kontrollü maddelerin bulundurulması, ticareti, ihracı ve üretimi için cezalar düzenlemiştir. Kanada'nın madde politikası geleneksel olarak en küçük suçluların cezalandırılmasını desteklemektedir. Ancak bu sözleşme 1996'da Kontrollü Uyuşturucular ve Maddeler Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle kısmen ihlal edilmektedir (Hathaway, Erickson ve Lucas, 2007). Kanada'da son yıllarda yasadışı maddelerin kullanımının hem örüntüler hem de sonuçları açısından çeşitlendiği görülmektedir. Daha geleneksel/ yasaklayıcı perspektifin yanısıra, bazı maddelerin kişisel olarak kullanılmasına izin veren tutumların da ortaya çıktığı söylenebilmektedir (Hathaway ve Diğ., 2007). Bu durum özellikle, Kanada'da en çok kullanılan yasadışı madde olan esrar (Health Canada, 2009) için söz konusu olmuştur. Bir zamanlar 'sapkın' alt kültürler ile ilişkili olarak görülen esrar birçok Kanadalı tarafından 'yaşam tarzı seçimi' ve Kanadalıların eğlence alışkanlığı olarak görülmeye başlanmıştır. (Osborne ve Fogel, 2008).

Güncel verilere bakıldığında, Kanada'nın dünyada en yüksek madde kullanımının olduğu ülkelerden biri olduğu görülmektedir (Adlaf, Begin ve Sawka, 2005; EMCDDA, 2006) 2009 Kanada Alkol ve Madde Kullanım Araştırması sonuçları (Canadian Alcohol and Drug Use Survey) 15-44 yaş arası Kanadalıların yarısının en az bir kez esrar kullandığını, % 13'ünün de geçtiğimiz ay esrar kullandığını belirtmektedir (Health Canada,

2009). Bu tür değişimler, Kanada'da esrar kullanımının normalizasyon sürecinde olduğuna dair iddiaları güçlendirmektedir (Erickson ve Hathaway, 2010; Hathaway, 2004; Osborne ve Fogel, 2008).

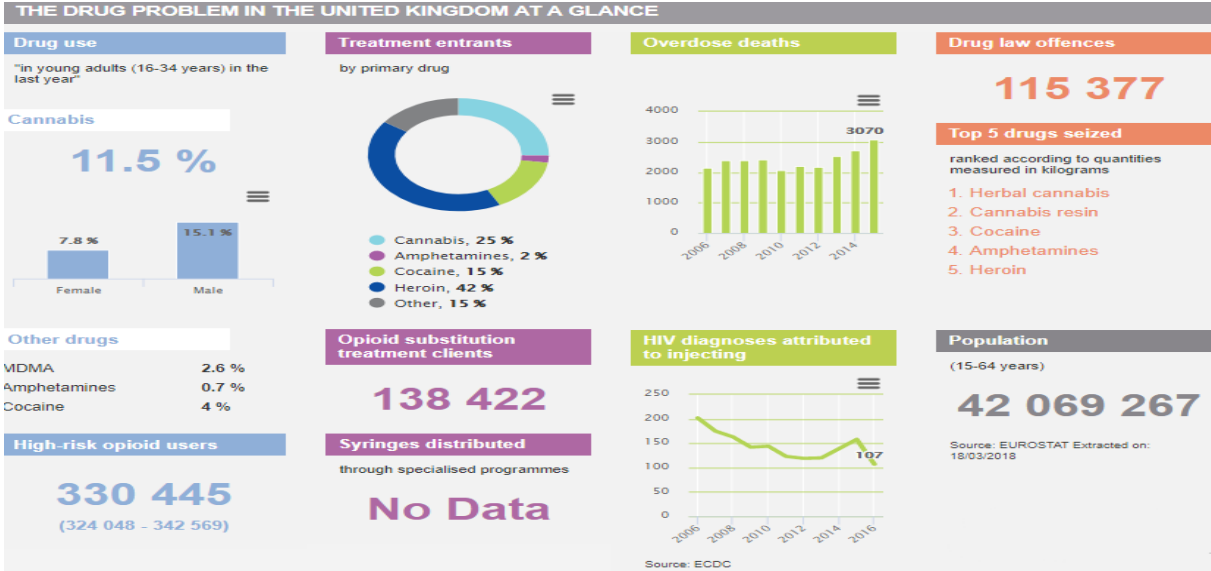
Howard Parker, Fiona Measham ve meslektaşlarının ortaya attığı normalizasyon kavramı, Kanada gibi ülkelerdeki yasadışı madde kullanımının incelenmesi için bir dizi önemli kavramsal ve yöntemsel araç sunmaktadır (Erickson ve Hathaway, 2010). Parker ve meslektaşları tarafından önerilen normalizasyon kavramı Kanada'da sadece gençlerin değil daha yaşlı yetişkinlerin de esrar kullanımını anlamak ve açıklamaya ışık tutmaktadır (Hathaway ve Diğ., 2007; Health Canada, 2009). Parker'ın normalizasyon kavramı, gençler ve genç yetişkinlerden yaşlı yetişkinlere kadar uzatıldığında, tipik bağımlılık araştırmalarının bulgularının aksine esrar kullanımının yaşlandıkça azalmadığı görülmektedir. Aldridge ve arkadaşları tarafından yakın zamanda yapılan son çalışmalarından biri de bu bulguları doğrulamaktadır (2011). Araştırma sonuçlarına göre, yasadışı madde kullanımı ergenlikten yetişkinliğe doğru istikrarlı bir şekilde sürmektedir.

Kanadalı yetişkinler arasında yapılan ve esrar kullanımının altında yatan motivasyonları ele almayı amaçlayan araştırmada bulgular, madde kullanımına ilişkin normalizasyon kavramı kapsamında ortaya atılan "rasyonel seçim" görüşünü desteklemektedir. Araştırmada yer alan birçok madde kullanıcısı için yasadışı madde kullanımı hayatın "normal" bir parçası olarak görülmektedir (Osborne ve Fogel, 2008).

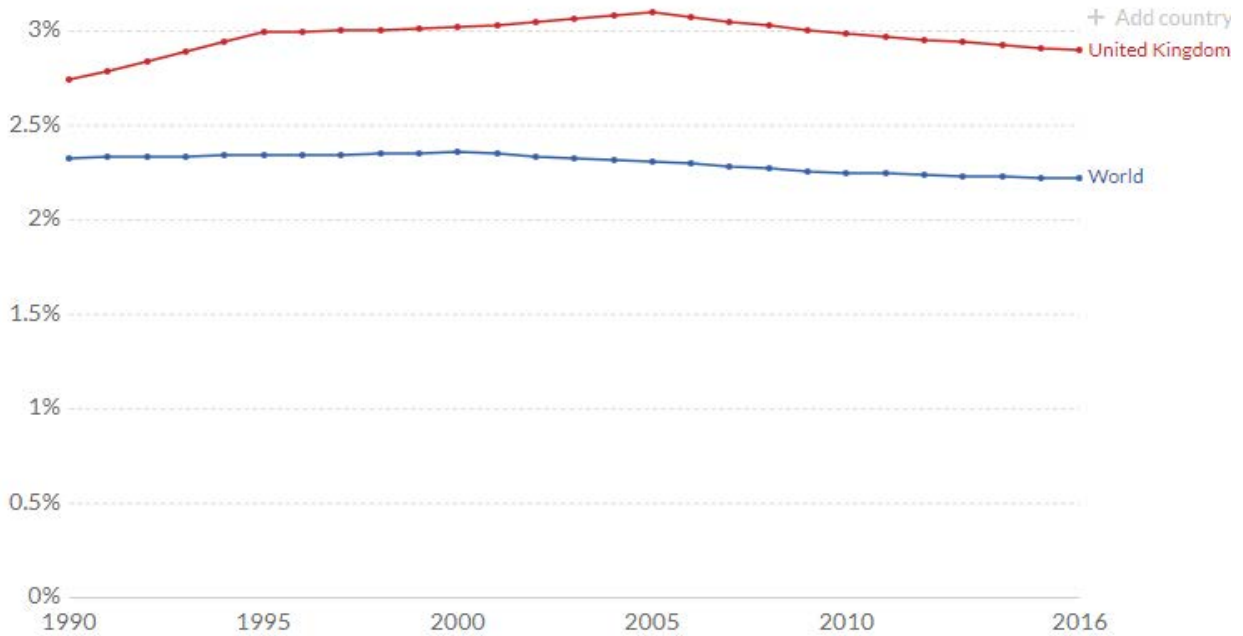
4.2 Esrar Kullanımı Yarı Yasak Ülkeler; İngiltere Örneği

İngiltere'de bağımlılık yapıcı veya tehlikeli olarak kabul edilen maddelere "kontrollü maddeler" denir ve bu maddelerin kullanımı yasalarla düzenlenmektedir. Aşağıdaki Şekil 9'da İngiltere'de madde kullanımıyla ilgili oranları gösterilmektedir. 15-34 yaş arası bireylerde, esrar kullanım oranı %11.5'dir. En fazla kullanılan madde çeşidi %25 oranla esrardır. Grafiklerde de görüldüğü gibi madde kullanımı her geçen yıl daha da artmaktadır (<http://www.emcdda.europa.eu>). Diğer Şekil 10'de ise, dünyayla İngiltere'de kullanılan madde oranları karşılaştırılmıştır. İngiltere'de kullanılan madde kullanım

ortalaması dünya ülkelerinin ortalamasının üzerindedir (https://ourworldindata.org/substance-use).

Şekil 9: İngiltere’de (Britanya-United Kingdom) madde kullanımı

Şekil 10: Dünya’da ve İngiltere’de madde kullanım oranlarının karşılaştırması (United Kingdom: İngiltere, World: Dünya)

1971 Maddenin Kötüye Kullanımı Yasası, değişikliklerle birlikte, İngiltere’de madde kontrolünü düzenleyen temel yasadır. Kontrol edilen maddeleri, suçlara verilecek cezaları belirlemek için bir temel oluşturan üç sınıfa (A, B ve C) ayrılmaktadır. Azami cezalar, sadece madde sınıfına göre değil, aynı zamanda, bir sulh mahkemesinde mahkeme tarafından bir suç olarak veya suçu belirleyen unsurların hafifletici ya da ağırlaştırıcı faktörlere sahip olup olmamasına göre değişmektedir. 1971 yılında çıkan *Madde Kötüye Kullanımı Yasası* kapsamı, madde kullanımı dışında, asıl suçu oluşturan konu maddeyi bulundurmaktır. Eroin veya kokain gibi A Sınıfı maddelerin yasadışı olarak bulundurulması yedi yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktadır. Esrar ve amfetaminler gibi B Sınıfı maddeleri bulundurmamak beş yıla kadar hapis cezasına, benzodiazepinler gibi C sınıfı maddeleri bulundurmamak ise iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir (Parker, 2002).

1971 Maddenin Kötüye Kullanımı Yasası uyarınca, *kontrollü bulundurma ile başkalarına arz etme niyetine sahip olma* arasında bir ayırım yapılmıştır; ikincisi etkili bir şekilde uyuşturucu kaçakçılığı suçlarını ifade etmektedir. 1994’te güncellenen Uyuşturucu Ticareti Yasası, uyuşturucu kaçakçılığını, Maddenin Kötüye Kullanımı Yasası kapsamında olan maddelerin taşınması, saklanması, ithal edilmesi, ihraç edilmesi, üretilmesi veya tedarik edilmesi olarak tanımlamaktadır. A sınıfı uyuşturucu kaçakçılığı için, iddianamedeki en fazla ceza ömür boyu hapis cezasıdır (İngiltere’de 25 yıl), B sınıfı ya da C madde kaçakçılığı ise 14 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktadır. 2000 tarihli Ceza Mahkemeleri Yetkileri (Ceza) Yasası’nın 110. maddesi uyarınca, A Sınıfı uyuşturucu kaçakçılığına ilişkin üçüncü bir mahkumiyet için asgari yedi yıl hapis cezası verilmektedir. Ayrıca, yeni psikoaktif maddelere (NPS) tedarik suçlarına daha hızlı bir yasal müdahale sağlamak amacıyla 2011 yılında Polis Reformu ve Sosyal Sorumluluk Yasası yoluyla geçici madde kategorileri eklenmiştir (Parker, 2002).

Parker ve arkadaşları tarafından 1998 yılında başlatılmış olan Kuzeybatı İngiltere Boylamsal Çalışması (North West England Longitudinal Study), madde kullanımının normalizasyonu konusunda yapılmış ilk ve en kapsamlı araştırmadır. Bu araştırma İngiltere gençlerinin madde kullanım örüntülerini incelemiş ve boylamsal olarak uzun bir süre boyunca esrar kullanım örüntülerindeki değişiklikleri ele almaktadır. Yazarlara göre bu

araştırma İngiliz gençliğinin tamamını temsil etmiyor olabilir, ancak araştırmada yer alan bu grubun son 15 yılda madde kullanımı konusunda değişen tutum ve davranışları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu araştırma normalizasyon sürecinin günlük yaşamda nasıl ortaya çıktığını göstermektedir (Williams ve Parker, 2001).

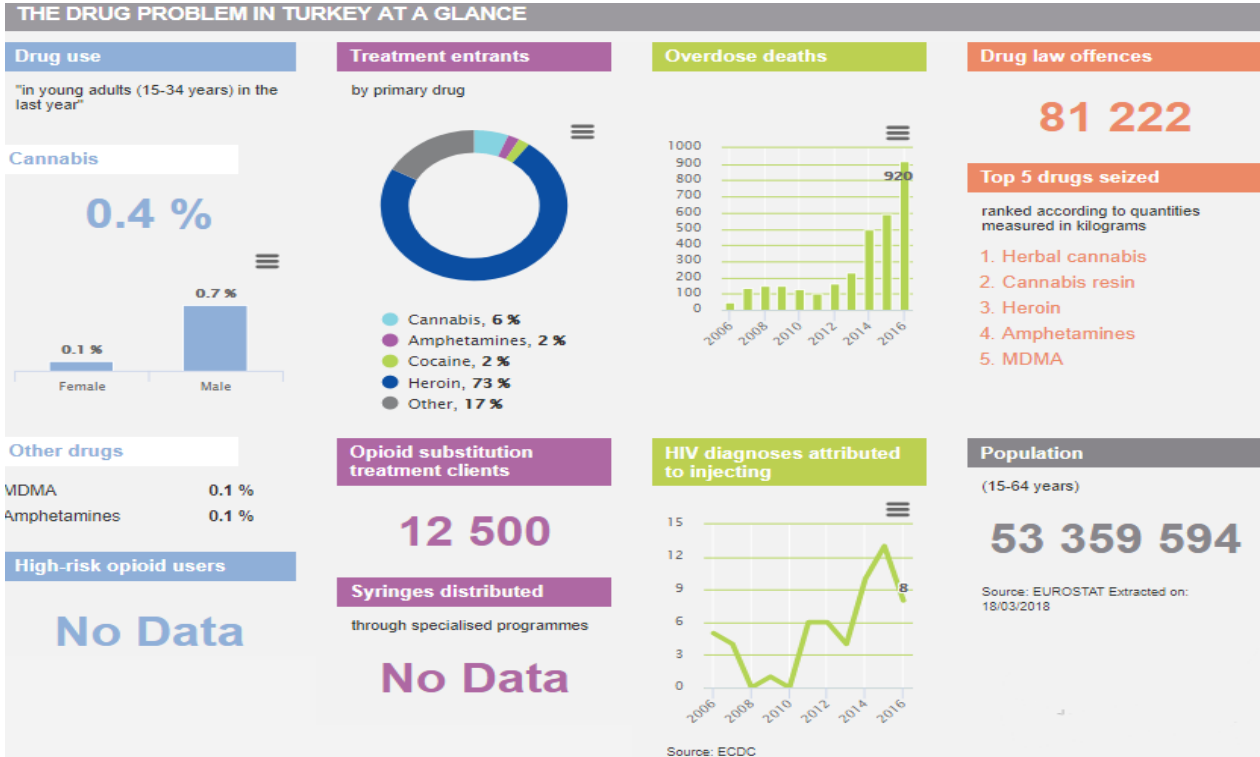
Parker'a göre (2005), esrara erişim, esrarı denemiş olmak, esrar kullanımı, kültürel kabul gibi normalizasyon sürecinin boyutları göz önüne alındığında İngiltere'de madde kullanımının normalizasyon süreci devam etmektedir. Ancak esrar kullanımı konusunda Parker ve arkadaşlarına göre, bu sürecin artık büyük ölçüde normalize olduğunu söylemek mümkündür. (Parker, 2002). Amfetamin, ekstazi ve kokainin 'dans maddeleri' olarak kullanımı belirli sosyal dünyalarda ve arenalarda çok daha yaygın ve kabul edilebilir hale gelse de, normalizasyon süreci bu uyarıcı maddeler için daha az gelişmiştir (Measham ve Diğ., 2001).

Elbette ki, burda bahsedilen illegal esrar kullanımının artması beklentisinden ziyade, esrar kullanmak isteyenler açısından esrara erişim ve esrarın dağıtımının çok daha rahat bir biçimde yapılabildiğidir. Örneğin, İngiltere genç nüfusunun yaklaşık yarısı 1990'lı yıllar boyunca esrar kullanmadığını belirtmektedir ve aynı şekilde 2000'li yıllarda da radikal bir artış yönünde bulguya rastlanmamaktadır.

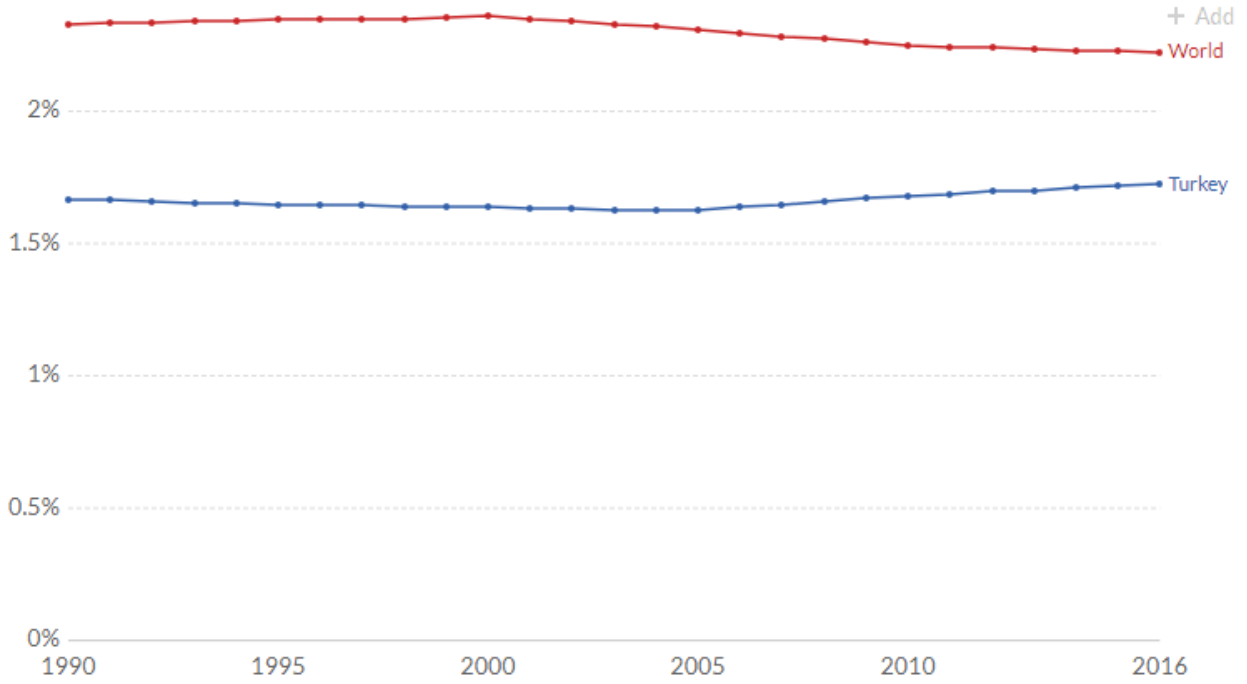
Çok sayıda İngilizin son yıllarda yasadışı esrar kullanması yine de dikkat çekici bir bulgudur. Oldukça muhafazakar tahminlerde bile İngiltere ve Galler'de 2001-02'de 4 milyon kişinin esrar kullandığı belirtilmektedir (Aust, Shap ve Goulden, 2002). Nitekim resmi tahminler eğlence amaçlı madde kullanan kişi sayısını 3 milyon olarak belirtmektedir (Godfrey, Eaton, McDougall ve Culyer, 2002) ve bu devlet istatistiklerine göre de artması beklenen bir sayıdır. Normalizasyon tartışmaları ve eğlence amaçlı madde kullanımının yanında İngiltere hükümetlerinin bu konuyu iyi yönetemediği, stratejik olarak düşünemediği ve günümüzün yeni eğlence-tüketim modellerine nasıl cevap vereceğine dair yönetimsel olarak eksiklikler yaşadığıdır (Parker, 2001).

4.3 Esrar Kullanımı Yasak Ülkeler; Türkiye örneği.

Türkiye'de yetişkin genel nüfusu arasında yasadışı uyuşturucu kullanımına ilişkin verilerin çoğu 2011 yılında yapılan genel nüfus araştırmasından elde edilmiştir. Türkiye'deki genel nüfus arasında yasadışı esrarın kullanımı nadir görünmektedir. 2011 yılında, esrar 15-64 yaş arası yetişkinlerin kullandığı en yaygın yasadışı madde olarak bulunmuştur, bunu amfetaminler ve MDMA / ekstazi izlemektedir. En yüksek yasadışı madde kullanma oranlarının 15-34 yaş arasındaki genç erkekler arasında belirtilmiştir. Aşağıdaki Şekil 11'de Türkiye'nin 2018 yılındaki madde kullanımıyla ilgili oranları gösterilmektedir. 15-34 yaş arası bireylerde, esrar kullanım oranı %0.4'dür. En fazla kullanılan madde çeşidi %6 oranla esrardır. Grafiklerde de görüldüğü gibi, madde kullanımı her geçen yıl daha da artmaktadır (<http://www.emcdda.europa.eu>). Diğer Şekil 12'de ise, dünyayla Türkiye'de kullanılan madde oranları karşılaştırılmıştır. Türkiye'de kullanılan madde kullanım ortalaması dünya ülkelerinin altındadır (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

Şekil 11: Türkiye' de madde kullanımı

Şekil 12: Dünya’da ve Türkiye’de madde kullanım oranlarının karşılaştırması (World: Dünya, Turkey: Türkiye)

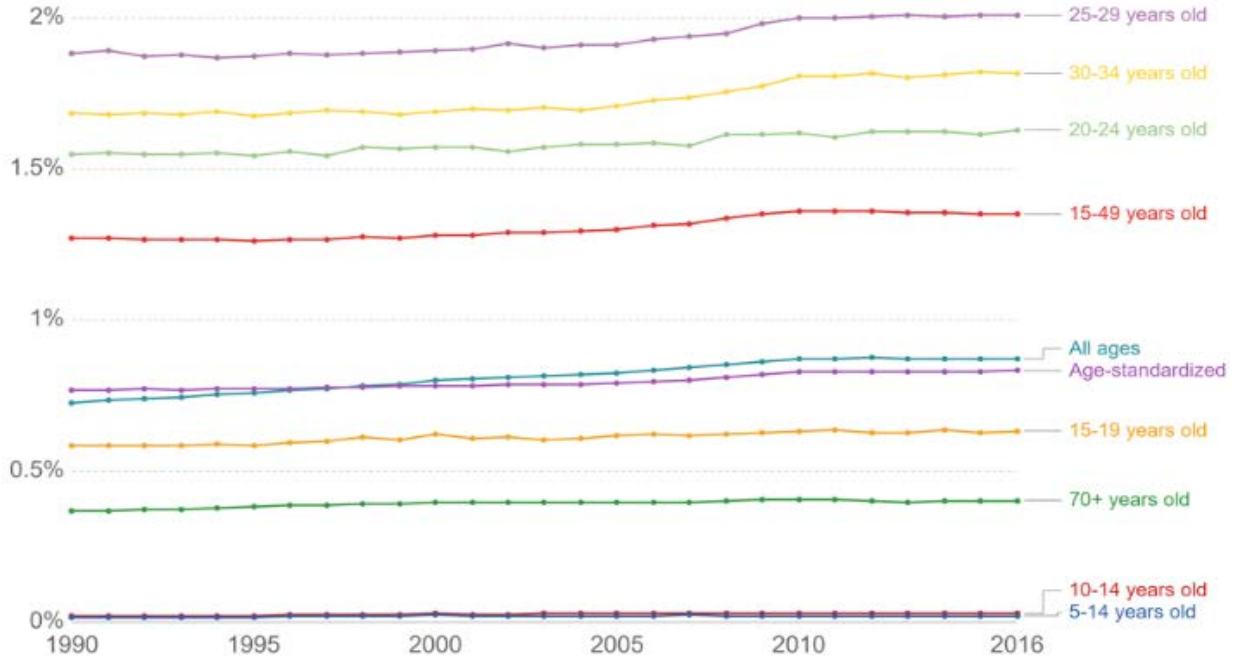
Dünya’da yaygın olarak kullanılan denetimli serbestlik (DS) uygulaması, Türkiye’de de yasadışı maddelerin çeşidine bakılmadan yasa gücüyle tedavi edilmektedir. Fakat bu konuda literatürde birçok farklı görüşle karşılaşılmaktadır. Bazı araştırmacılar; bireyin isteği olmadan zorunlulukla yapılacak olan tedavinin işe yaramayacağını, ancak bireyin isteği ve rızası olduğu takdirde tedavinin işe yaracağını ifade etmektedir. Aynı zamanda tedaviye isteksiz olan bireylere aktarılan kaynağın, tedaviye istekli olan bireylere aktarılamadığı için bu bireylerin haklarının ihlal edildiğini savunmaktadır (Rosenthal, 1988). Diğer araştırmacılar ise, yasal zorunluluklar olmadan bireylerin tedaviyi kabul etmeyeceğini, daha az başvuru olduğunu gözlemlemişlerdir (Anglin, 1992).

ABD’de DS (Denetimli serbestlik) uygulamaları sayesinde tedavi gören hastaların oranları %40-50 oranlarına yükselmiştir (Maxwell, 1996). Türkiye’de 2005 yılında başlayan DS uygulamaları, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 191/2. maddesinde ‘uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine hüküm olunacağı’ şeklindedir. Bu kapsamda bireyler, Alkol ve Madde Bağımlıları Araştırma ve Tedavi Merkezlerine (AMATEM)’e başvuruda bulunmaktadır.

Uygulama yürürlüğe girdikten sonra, 2006 yılında DS kararı verilen kişi sayısı 15525 iken, DS kararı verilen ve madde kullanımından dolayı tedavi edilen kişi sayısı 2010 yılının aralık ayına kadar 49465 kişiye ulaşmıştır (<http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/>). Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yasal kısıtlılığı olmayan, bilinen maddeler dışındaki yeni psikoaktif maddelerin görülme oranları gün geçtikçe artmaktadır. Bu yüzden, bu maddelerle mücadele amaçlı Türkiye’de 2006 yılında kurulan EWS (Early Warning System-Erken Uyarı Sistemi) çalışma grubu, yeni çıkan psikoaktif maddelerin kısa zamanda yasaya alınması amacıyla gerekli işlemleri yerine getirmektedir. Federal Drug Enforcement Agency (FDA) tarafından 2011 yılının mart ayında, 6 farklı sentetik kannobioid çeşidini yasaklı listeye almasıyla, Türkiye’de de 22.05.2013 tarihinde 2013/4827 Sayılı Kararname eki listesinde yasaklı madde olarak ilan edilmiştir (Çınar ve Çınar 2012, TUBİM 2014).

1. Türkiye Cumhuriyeti’nde 2014 yılında güncellenen Türk Ceza Kanunu’na 2015 yılında yapılan ilave düzeltmelerle, esrar kullanan ya da kişisel kullanım için madde alan, ya da bulunduranlara iki ila beş yıl hapis cezası öngörülmektedir. Ayrıca, üç yıla kadar bir tedavi ve / veya denetleme seçeneği de vardır, ancak 2014’ten bu yana yapılan düzenlemelerle birlikte, cezaevine alternatif olarak denetleme seçeneği bir seferden fazla kullanılmaktadır. Esrar kullananlar tedaviyi reddeder veya serbestlik şartlarına uymazlarsa, mahkemeler hapis cezası verebilmektedir. 2016 yılında, bağımlı bir kullanıcının soruşturmadan önce tedavi talep etmesi durumunda ceza uygulanmayacağı açıklığa kavuşturulmuştur; bu gibi durumlarda, sağlık çalışanları suçu bildirmek zorunda değildir. (Başbakanlık TC. Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi (2013-2018). Ankara: Türkiye).
2. Madde üretimi, ithalatı veya ihracatı, 20-30 yıl hapis cezası ile cezalandırılmakta ve maddelerin yaşı küçük olanlara tedarik edilmesi durumunda 10 yıldan az olmayan veya 15 yıldan az olmayan bir hapis cezası verilmektedir. Verilen cezalar maddenin türüne bağlıdır, eğer söz konusu maddeler kokain, eroin, morfin veya morfin bazı veya sentetik kanabinoidler ise, bu cezalar % 50 oranında arttırmaktadır. Benzer bir artırma, doktorlar, eczacılar, sağlık memurları vb. gibi yasalarla düzenlenmiş pozisyonlarda olan kişilerin bu suça karışması durumlarında da uygulanmaktadır.

Organize suç varsa, ceza ikiye katlanmaktadır. 2015 yılından bu yana, bu yasalar yeni psikoaktif maddelerin kaçakçılığını ve kullanımını da kapsamaktadır (Başbakanlık TC. Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi (2013-2018)).

Şekil 13: Türkiye’de madde kullanımının yaşa göre yaygınlığı

Şekil 13’de görüldüğü gibi; 25-29 yaş aralığında madde kullanımı en üst seviyededir. Daha sonra 30-34 yaş arasındaki kişiler gelmekte ve en az da 5-14 yaş arasında kişilerde görülmektedir. Zaman içerisinde çocuklarda kullanım oranı artmaktadır (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

Öğrenciler arasındaki madde kullanım verileri, 2011’de 14 ila 19 yaşındaki öğrenciler arasında tütün, alkol ve uyuşturucu kullanımı konusundaki tutum ve davranış araştırmasında rapor edilmiştir. 15 yaşındaki öğrencilerin yaklaşık % 1’i yaşam boyu herhangi bir maddeyi kullandığını bildirirken, tüm katılımcılar göz önüne alındığında oran % 1,5’e yükselmiştir. Cevap verenlerin yaklaşık % 0,3’ü esrar kullandığını bildirmiştir, ancak bu rakamın açık uçlu sorulara verilen cevaplara dayanarak hesaplandığı için dikkatle ele alınması gerekir ve bu nedenle sonuçları Avrupa’da gerçekleştirilmiş diğer benzer çalışmalarla karşılaştırmak güçtür.

Yüksek riskli maddelerin kullanımına ilişkin yapılan araştırmalar, madde kullanım sorunlarının kapsamını belirleme, özel uyuşturucu tedavi merkezlerine ilk kez girenlerin verileri ve yüksek riskli madde kullanımındaki eğilimlerle birlikte değerlendirildiğinde daha yol gösterici çalışmalar olmaktadır. Dünya’da ve Türkiye’de en fazla kullanılan uyuşturucu çeşitleri ilk 4 sırada değişiklik göstermemektedir ve bunların dağılımı grafiklerden de görüldüğü gibi farklılık göstermektedir (Şekil 13). Türkiye’de yüksek riskli madde kullanımı çoğunlukla opioidlerin kullanımı ile bağlantılıdır. 2011 ulusal yaygınlık noktası tahminlerine göre 12.700 kişi yüksek riskli opioid kullanıcısıdır. Bununla birlikte, daha yeni yerel tahminler ve tedavi verileri, Türkiye’deki yüksek riskli opioid kullanıcılarının sayısının daha yüksek olabileceğini göstermektedir (<https://ourworldindata.org/substance-use>).

2015 yılında başlatılan Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi yasadışı madde kullanımına yöneliktir. Bu strateji, madde talebinin madde arzının azaltılmasının temelleri üzerine inşa edilmiştir ve 12 tematik alandaki kilit meseleleri ele almaktadır. Bunlar maddelere erişimi engelleme, eğitim kurumlarıyla ilgili önlemler alma; hedef grupların belirlenmesi; esrar kullanımını önleyici danışmanlık birimleri; madde bağımlılığı için tedavinin güçlendirilmesi; sosyal bütünleşme; madde karşıtı faaliyetler için bilimsel danışma kurulları; esrar karşıtı karar destek sistemleri; esrar karşıtı faaliyetler için mevzuat; koordinasyon ve işbirliği; halkla iletişim; ve tanı ve laboratuvar hizmetleridir. Strateji, açık uçlu bir zaman dilimine sahip uzun vadeli bir belgedir. 2015 yılında başlatılan eylem planı, Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi’nin 12 tematik alanının hedeflerini uygulamak için bir dizi önlem ortaya koymaktadır.

Emniyet Müdürlüğü’nün 2018 raporuna göre, 2016-2018 Uyuşturucu İle Mücadele Ulusal Eylem Planında yer alan faaliyetler aşağıdaki 11 ana başlıkta belirlenmiştir:

- Uyuşturucuya Ulaşılabilirliğin Önlenmesi,
- Toplumun Uyuşturucu ile Mücadeleye Katılımı,

- Taleple Mücadelede Tedavi,
- Uyuşturucu ile Mücadelede Sosyal Uyum,
- Uyuşturucu ile Mücadelede İletişim,
- Uyuşturucu ile Mücadele Sürecinin Yürütümü ve Koordinasyonu,
- İzleme ve Değerlendirme,
- Uyuşturucu ile Mücadelenin Finansal Boyutu,
- Uyuşturucu ile Mücadelede Yerel Yönetimler ve STK'lar ile İşbirliği,
- Uyuşturucu ile Mücadelede Danışma Birimleri,
- Uyuşturucu ile Mücadelede Uluslararası Deneyimler ve Başarılı Ülke Modelleri.

Akran grubu, aile, akademik benlik algısı gibi psikososyal faktörlerin etkileri üzerine yapılan bir araştırmaya göre;

- a) Ailenin sosyo-ekonomik durumunun yüksek olması ergenlerde sigara içme ve alkol kullanma olasılığını arttırdığını;
- b) Anneleri daha yüksek eğitim görmüş ve anneleri ve babaları alkol alan ergenlerin alkol kullanımının daha yüksek olduğu
- c) Madde kullanımı ile akranının madde kullanımı arasında ilişki olduğu
- d) Sigara içme davranışının akademik performansını zayıf olarak algılayan öğrencilerde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Öner ve Diğ., 2006).

Türkiye Sağlık Bakanlığı tarafından kurulan ve madde bağımlılığı sorunları için tedavi olmak isteyen bireylere yönelik tedavi veren AMATEM'in yanında, 1983'ten bu yana dokuz tedavi merkezi daha kurulmuş ve halihazırda bu konuda hizmet veren üniversite hastaneleri de desteklenmektedir. Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla, Türkiye'de madde kullanım sorunu nispeten düşük seviyelerdedir. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar, Türkiye'de uyuşturucu kullanımının yaygınlığının, önemli ölçüde arttığını da göstermektedir. (Burcu, 2003), çırakların altkültür özelliklerini incelediği ve sapma davranışlarıyla aile tarafından algılanan sosyal kontrol arasındaki ilişkiyi ele aldığı

araştırmasında şiddet görmenin alkol ve madde kullanımıyla doğrudan ilişkisi olduğunu bulmuştur.

Akvardar ve arkadaşları çalışmalarında, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde çeşitli sınıflarda tıp okuyan öğrencilerin nikotin de dahil olmak üzere madde kullanımını incelemişlerdir. Araştırmanın bulguları alkolün en sık kullanılan madde olduğunu göstermektedir. Benzodiazepinlerin (alprazolam, diazepam) en sık kullanılan sedatif-hipnotik maddeler olduğu görülmektedir. Ayrıca, yasadışı madde kullanımının da nadir olduğu bildirilmektedir. Esrarın bu örneklem grubunda en yaygın kullanılan madde olduğu görülmektedir (Akvardar, 2004).

Burcu tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise aileleri genelde düşük sosyoekonomik statüye ve düşük eğitim seviyesine sahip olan, kırsal alandan kente göç etmiş, çeşitli ekonomik sorunlar ile karşı karşıya olan çırakların alkol ve madde kullanımı gibi sapma davranışları ele alınmaktadır. Bu çıraklar sıklıkla işyerlerinde patronları tarafından sözlü taciz, aşağılama ve hakaret gibi şiddet türlerine maruz kaldıklarını belirtmektedirler (Burcu, 1997).

Türkiye'de, sayısı ve kapsamı sınırlı olmakla birlikte, çocuklara veya gençlere yönelik özellikle geleneksel ailelerde ikna etmek yerine fiziksel şiddetin çokça başvurulan bir yöntem olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Kızmaz ve Bilgin, 2010; Saran, 1979; Soysaldı, 2007). Aile yapısının sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri çocukluktan gençliğe veya gençlikten yetişkinliğe başarılı bir geçişi için önemli olan faktörlerdir. Hem ailelerinde hem de işyerlerinde hakarete ve şiddete uğramak biyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimler yaşayan bu gençleri olumsuz etkilemektedir. Böylesi bir durumda, madde kullanımı şiddetle başa çıkmanın alternatif yolu olarak kullanılmaktadır. Özletlenecek olursa, ilgili literatür göz önüne alındığında, Türkiye'de sınırlı sayıda da olsa esrar kullanımı ile sosyalizasyon süreçlerini ele alan araştırmanın olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de en yaygın olarak kullanılan yasadışı madde olan esrarın normalizasyon sürecine dair bilgi verecek ampirik ve teorik araştırmanın olmadığı görülmektedir.

4.4 Hollanda, Britanya ve Türkiye Örneklerinin Karşılaştırılması

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki Hollanda'nın ve Britanya'nın da içinde bulunduğu batılı ülkelerin madde kullanımını engellemeye ve caydırmaya yönelik attıkları adımlar; Türkiye'nin attığı adımlara göre madde kullanımını daha normalleştirmeye ve madde kullanımının yerel halk tarafından alışkanlık haline gelmesi durumunu benimsemeye yöneliktir. Ülkelerin içinde bulunduğu bu yaklaşımlar Hollanda'da ve Britanya'da halk tarafından, madde kullanımının yabancı ve tehlikeli bir tehdit yerine bazı çizgiler içerisinde olmak koşuluyla benimsenebilir ve yönetilebilir bir sosyal problem olarak algılanmasına sebebiyet vermektedir.

Türkiye'yi ele aldığımızda ise durum tam tersi yönde ilerlemektedir. Türkiye'nin 80'li yıllardan bu yana madde kullanımına karşı göstermiş olduğu tutumlar batılı ülkelerin gösterdiklerine göre daha sıkı ve caydırıcı olma niteliği taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geçmişten günümüze sahip olduğu bu tutumlar yerel halkın esrar kullanımı hakkındaki tabularının yıkılmasını bir nebze de olsa engellemiştir. Bu çıkarımlar doğrultusunda Türkiye'de esrar kullanım oranının diğer ülkelere göre daha düşük olması beklenmemektedir. Ancak elimizdeki veriler Türkiye'de ki esrar kullanım oranının batılı ülkelere oranla daha düşük olsa da yinede büyük bir fark olmadığını göstermektedir. Bu durumun nedenleri düşünöldüğünde akla ilk olarak sosyal çevrenin rolü gelmektedir.

Sosyoekonomik durumu daha düşük olan bireylerde, aile, iş arkadaşları, patronu, okul arkadaşları tarafından bireye uygulanan sözlü taciz, hakaret ve benzeri durumların madde kullanım oranını doğrudan arttırdığı yapılan araştırmalarca gösterilmiştir. Sosyoekonomik statüsü üst noktalarda olan ve özellikle annenin tahsil durumunun yüksek olduğu ailelerde madde kullanımının ve alkolün daha yaygın olduğu görölmektedir.

Hollanda'da ve Britanya'da madde kullanımı normalizasyon süreci hala devam etmektedir. Ancak kullanım oranının en üst seviyelerde olduğu bilinen esrarın normalizasyon sürecinin günümüzde tamamlandığı düşünölmektedir. Normalizasyon sürecini Türkiye'de ele aldığımızda ise henüz herhangi bir madde kullanımının

normalizasyon sürecine dahil olmadığı görülmektedir. Bu konuda devletin yürürlüğe koyduğu ceza kanunlarının etkisi açıkça ortadadır.

Şekil4.4: Hollanda, Britanya ve Türkiye madde kullanım oranlarının karşılaştırılması (United Kingdom: İngiltere, Netherland: Hollanda, Turkey, Türkiye).

Yukarıdaki Hollanda, Britanya ve Türkiye madde kullanım oranları karşılaştırılması grafiği birçok açıdan yorum yapılmaya müsaittir. Bu durum da açıkça göstermektedir ki yerel anlamda esrar kullanım oranını birden fazla faktör etkilemektedir. Ancak basit bir yorumla esrar kullanım oranını etkileyen en önemli faktörün sosyal çevre tutumu olduğu yorumunu rahatlıkla çıkartabiliriz.

BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER

Esrar kullanımı Türkiye'de ve Dünya'da önemli bir problemdir. Devletler bu problemi çözebilmek adına farklı politikalar yürütmektedir. Gerek toplumsal normlar gerekse güncel hükümetlerin esrar kullanımına yönelik sahip oldukları bakış açısı, uygulanan politikalar arasında farklılıklara sebebiyet vermektedir. Bu farklılıklara örnek olarak: esrar kullanımının Kanada'da ve Hollanda'da serbest, Britanya'da yarı serbest, Türkiye'de ise tamamen yasak olması gösterilebilir. Ne yazık ki esrar kullanım problemi sadece hükümetlerin politikaları sonucu engellenebilecek türden bir problem değildir. Bünyesinde normalizasyon, sosyokültürel ve psiko-davranışsal faktörleri barındıran adeta karmaşık bir bulmacadır. Normalizasyon dediğimiz olgu, normlar dışında olan bir eylemi, durumu, düşüncüyü normlar sınırları içerisine almak anlamına gelmektedir. Bizim

alanımızda normalizasyon en basit anlamıyla: esrar kullanımı gibi bazı olağan dışı durumların olağan sınırlar içerisinde alınmasıyla ilgilenmektedir. Bu normalize olma durumu hiç esrar kullanmamış bireylerin uyuşturucu esrar olgusunu yabancı karşılamadan giderek değişip, kucaklamalarına sebebiyet vermektedir.

Esrar kullanımı önceki paragraflarda belirtildiği gibi karmaşık bir bulmacadır. Sosyokültürel etmenler bu bulmacanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Sosyokültürel etmenler, bireylerin esrar kullanım nedenlerinden bir kısmını ortaya koyan çalışma alanıdır. Bağımlılık yolunda ilerlememiş ama ilerleme tehlikesi olan, ilerlemekte olan ve ilerlemiş olan bireylerin tespitinde ve rehabilitasyonunda bize yol göstermektedir. Herhangi bir bireyin neden bağımlı olduğunun kökenini gösteren karanlığı aydınlatmaktadır. Bu bağlamda esrara bağımlı bireylerin bağımlılık nedenlerinin aile ekonomisi, annenin eğitim durumu, bireyin ebeveynlerinin sigara ve alkol kullanma durumu ile ve esrar kullanan bireyin ailesiyle olan iletişiminin seviyesi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Hemen hemen her alanda geçerli olan arz-talep dengesi esrar kullanımı ele alındığında da geçerliliğini sürdürmektedir. Bu çeşitlikteki esrar, içerdikleri etki maddelerine göre, bünyede gösterdikleri etkilere göre, sinir sisteminde etkiledikleri bölgeye göre ve fiziksel durumlarına(katı, sıvı, gaz(uçucu) göre sınıflandırılmaktadır. Günlük hayatta sıklıkla karşılaştığımız(normalize olmuş) alkol ve sigara da uyuşturucu maddeler sınıfına dahildir. Henüz Türkiye'de tam anlamıyla normalize olamamış esrar ise alkol ve sigaradan sonra Dünya'da en yüksek kullanım oranına sahip olan uyuşturucu maddedir. Esrar kullanımı ve bağımlılığı, diğer bağımlılık yapma potansiyeli olan maddelerin öncülüdür. Esrar kullanımı günlük hayatta o kadar yaygındır ki birçok ülkede rastgele girilen herhangi bir pastanede esrar içerikli kek ve çay temin edebilmek mümkündür. Esrar, kalp atışında hızlanmaya ya da yavaşlamaya sebebiyet verip öfori ve rahatlamaya yol açmaktadır. Tıp alanında yapılan çalışmalar erken yaşta tüketilen esrarın ileri yaş döneminde depresyona sebebiyet verdiğini ortaya çıkarmıştır.

Bağımlılık, genel olarak bir döngüden ibarettir. Kişi erken dönemde bağımlı olmayacağını düşünür, ilerleyen dönemlerde bağımlılığını inkar edip istediği anda kullandığı maddeyi bırakabileceğini ama bırakmak istemediğini kendine telkin eder. İlerleyen dönemlerde ise bağımlılığını kabullenir ve kullandığı maddeyi asla bırakamayacağını düşünür. Tüm bu döngüde ana rolü oynayan bağımlılık fizyolojik ve psikolojik olarak iki şekilde olmaktadır. Fizyolojik bağımlılıkta bireyin vücudu kullanılan madde yoksunluğunda baş ağrısı, mide bulantısı gibi fizyolojik tepkiler verir. Psikolojik bağımlılıkta ise birey geçmeyen bir sıkıntı ve kullandığı maddenin sağladığı hazın yoksunluğundan şikayetçidir. Bağımlılık tespitinde ise uluslararası kriterler ele alınmaktadır.

Normalizasyon yaklaşımlarının en önemli ortak özelliği, normalizasyonun yapı ve birey arasındaki karmaşık ve akışkan etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıktığı konusunda uzlaşıya varmaktadır. Aynı şekilde, tüm farklı normalizasyon yaklaşımlarının uzlaştığı noktalardan bir diğeri de, değişen esrar kullanım örüntüleri ışığında esrar kullanımı ile ilgili yasaların yeniden çalışılması ve şekillendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, normalizasyon kavramı, sanayi sonrası toplumlarda değişen politik ekonominin yol açtığı tüketim yönelimli gece hayatı ekonomisinin ve uzayan yetişkinliğe geçiş sürecinin ve ergenliğin ve yetişkinliğin değişen doğasının esrar kullanımını konusunda iyi bir açıklama sunmaktadır. Son olarak da, cinsiyet, etnik köken, yaş ve sosyo-ekonomik arka plan gibi değişkenlerin bu geçiş süreçlerini etkilemedeki rolü konusunda tüm taraflar mutabıktır (Measham ve Shiner,2009).

Uluslararası madde politikası yüksek ceza yönelimli olmaya devam etse de, esrar kullanımının artması bu yaklaşımın sınırlılığını göstermektedir. Örneğin 1970'lerin başlarında, uluslararası yasaklamayı hedef alan birçok uygulamaya rağmen, neredeyse her türlü yasadışı madde türünün üretim ve ticaretinde dünya çapında patlayıcı bir büyümeye tanık olmuştur (Stares, 1996). Örneğin Britanya, Avrupa'daki en sert yasal uygulamaları gerçekleştirmesine rağmen, Avrupa'nın en büyük yasadışı madde pazarı olmaktan kurtulamamıştır (Reuter ve Stevens, 2008). Bu gelişmeler göz önüne alındığında, yasadışı madde kullanımının varoluşunun yasaklanmasının imkansız olduğu görülmektedir. Young göre, toplumlar madde kullanımı gerçekliğiyle yaşamayı öğrenmelidir. Esrar kullanımı ile ilgili 1960'lı yıllarda ortaya atılan sosyolojik teorilerin bile esrar kullanımının

yasaklanması konusunda eleştirileri vardır. “Yeni” sapma teorisyenleri, ceza hukukunun bir araç olarak yalnızca yetersiz olmadığını aynı zamanda madde kullanımını arttırmada etkili bir rol oynadığını söylemektedir (Rolles ve Diğ., 2004).

Loke ve Mak’a göre; ailelerin, ergenlerin refahı için merkezi bir konumda olduğunu düşünen saygılı bir yaklaşım içinde olmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Yapılması planlanan herhangi bir müdahalenin ebeveyn-çocuk ilişkisinin gücünün farkında olması ve ailelerin çocuklarına yakınlık, sıcaklık ve destek sağlaması için bu bağın güçlendirmesi gerekmektedir. Kişilerarası ilişkilerin, ebeveynlik ve izleme becerilerinin geliştirilerek aile işleyişini güçlendirmek adına da bir dizi faaliyetin yapılması gerekmektedir. Aile merkezli müdahaleler ayrıca danışmanlık, iletişim becerileri ve ebeveynlik yeteneklerini geliştirme konusunda da bilgi içermektedir (Loke ve Mak, 2013).

Sağlıklı ailelerde ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişimi kolaylaşmaktadır ve bu da bir ergenin sağlık davranışları seçimini büyük ölçüde etkileyen arkadaş seçimi konusunda da iyi bir etkiye sahiptir. Ergenler arasında sağlık açısından riskli olan davranışların görülme sıklığını ve yaygınlığını azaltmak için, toplumlar, bu koruyucu faktörleri geliştirmek için çaba sarf etmelidir. Araştırmaların sonuçları, akranların ergen ve genç yetişkinlerin sigara, alkol ve esrar kullanımı konusunda hem koruyucu hem de risk faktörü olabileceğini göstermektedir. Bu yüzden de müdahale programlarının tek hedefi kişiler değil, aynı zamanda akran ağı ve partnerleri de olmalıdır (Andrews ve Diğ., 2002).

Ergenlik dönemi uyuşturucu kullanımına başlamanın en fazla olduğu dönemdir. Jessor, *Problemler Davranışlar Tezi*’nde, ergenin problemlerli davranış sergilemesini engelleyen sebeplerinin başında en önemlilerinin eğitime devam ediyor olmak ve ergeni motive edecek inançların olmasını göstermiştir. Benlik gelişimini tamamlayabilmiş, ebeveyn ilişkilerini sağlıklı bir platformda devam ettiren gençler de riskli davranışları daha az göstermektedirler. Ergenlerde esrar kullanımı gibi risk davranışlarını da içinde barındıran problemlerli davranışlar, çoğunlukla ergenin akran gruplarının güvenini kazanma ve akran gruplarına kabullenilmek içindir. Bu davranışların bir başka nedeni ise ergenin

aileden uzaklaşarak özgürlüğünü ilan etmesidir. Yine stresle baş etme ve baskıdan kurtulma yöntemi olarak da riskli davranışlar sergilenebilmektedir (Jessor, 1977).

„Jessor’a göre problemlı davranışlar ergenin kendini geliştirecek konulara yönelemeyip, kendinden beklenen sosyal rolleri yerine getirememesine sebebiyet verir. Duyguları sağlıklı bir şekilde ifade edilemez olur, başka insanların duygularının algılanışı da bozulur .(Jessor,1991).

Seçim ve sosyalizasyon süreçlerinin devreye girerek madde kullanımını etkiliyor olmasından ötürü, müdahale programları salt akran baskısına yönelik olmaktan öteye gitmek zorundadır (Simons-Morton, 2007). En iyi müdahale yaklaşımları, sosyal etkilere karşı bireysel duyarlılığı değiştirmeye çalışmak ve madde kullanımı konusunda sosyal normları biçimlendirmekten geçmektedir. Nitekim, sosyal norm yaklaşımının etkinliğinin, akran baskısına direnci güçlendirmeye yönelik yaklaşımlardan daha fazla olduğu literatürde gösterilmektedir. Daha yaratıcı ve etkili müdahaleler ancak madde kullanımı üzerindeki sosyal etkiler anlaşıldığı zaman geliştirilebilmektedir (Hansen, 1996).

Parker, özellikle eğlence amaçlı esrar kullanan gençlik konusunda tehlike hiyerarşisini tanımlamak ve eğlence amaçlı kullanımdan sorunlu/bağımlı madde kullanımına doğru kaymayı azaltmak için bu alana yapılacak müdahalelerin çoklu madde kullanımı gerçekliğini gözardı etmemesi gerektiğini söylemektedir. Örneğin sarhoşken ve psikoaktif bir madde almışken, kokain de almaya karar veren bir genç için herhangi bir müdahalenin zarar azaltma perspektifiyle yapılması gerekmektedir (Parker, 2005). Parker, eğlence amaçlı madde kullanımının normalizasyon sürecini anlayabilmek için uzun süreli ve boylamsal epidemiyolojik ve sosyal eğilim araştırmalarının yapılmasının uygun olacağını söylemektedir (Parker, 2005).

Bu çalışmada, uyuşturucu madde kullanımı Hollanda, Kanada, Britanya ve Türkiye mikro ölçeğinde incelendi; Hollanda ve Kanada uyuşturucu kullanımıyla ilgili olarak kendi bünyelerinde yasalara sahiptir. Ancak teoride var olan bu yasalar pratikte hayata geçirememektedir. Kanada ve Hollanda devlet yöneticileri genel anlamda,

tamamıyla uyuşturucu esrar kullanmayan bir toplumun gerçeklikten uzak ve ulaşılmaz olarak görmektedir. Modern Hollanda toplumunda esrar kullanımı kaçınılmaz olarak kabul edilmektedir. Esrar kullanımının yaşa göre oranı ele alındığında ergen bireylerin oranda en yüksek paya sahip olduğu göze çarpmaktadır. Ancak ilerleyen yaşlardaki bireyler söz konusu olduğunda istatistikler Hollanda'daki madde kullanan ileri yaştaki bireylerin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ileri yaşta madde kullanan bireylerden daha az olduğunu göstermektedir.

Kanada'da ise durumlar genel olarak farksızdır. Birçok uyuşturucu maddede de benzer durum söz konusu olsa da özel olarak esrar, Kanada toplumu tarafından tehlikeli ve uzak durulması gereken bir uyuşturucu madde değil, aksine bir yaşam stili olarak görülmektedir. Yapılmış alışmalar ele alındığın Kanada halkının yarısı gibi büyük bir kısmının hayatlarında bir kere de olsa esrar kullanmış olduğu göstermektedir. Bu durum da esrarın Kanada sınırları içerisinde normalizasyon sürecine dahil olduğunu akla getirmektedir. Yine benzer araştırmalarda esrar kullanımının yaş arttıka azalmadığı görülmektedir. Yani ergenlikten başlayan uyuşturucu madde kullanımı yetişkinliğe doğru herhangi bir azalma yaşanmadan devam etmektedir.

İngiltere'de uyuşturucu maddelere "kontrollü maddeler" adı verilmektedir. İngilter'nin uyuşturucu maddelere verdiği isme bakılarak bile uyuşturucu maddeler hakkında sahip olduğu fikir ortaya çıkmaktadır. Hollanda'da olduğu gibi İngiltere'de uyuşturucu madde kullanımını yasaklamaya yönelik yasalar bulunmaktadır. Ancak İngiltere'deki bu yasalar Hollanda'daki yasalarla aynı kaderi paylaşmaktadır. Teoride var olan yasalar pratikte kullanılmamakta ve uyuşturucu maddelerin normalizasyonuna katkı sağlamaktadır.

Türkiye ulusal ve uluslararası alanda, esrar kullanımına dikkat çekmekte, Anayasa'da genç bireyleri koruma amaçlı maddelere yer vermekte ve ulusal strateji planları hazırlamakta ve her sene yüzlerce ton uyarıcı maddeye el koymaktadır. Tüm bu uğraşılar sonucunda bile esrar kullanımının önüne geilememekte, bağımlı birey sayısı her geçen gün artmaktadır. Uyuşturucu maddeleri ele geçirmede gayet başarılı olan Türkiye'nin, bağımlı bireylerle, iletişim ve rehabilitasyon uygulama konusunda yer alan eksiklikler

nedeniyle, bağımlı birey sayısının her geçen gün artmasına engel olamadığı düşünülmektedir.

Güncel çalışmalarda, normalizasyonun süreçsel yönlerine, normalize esrar kullanımı kavramının esrar kullanım uygulamalarına ve deneyimlerine, denormalizasyon süreçlerini nasıl şekillendirdiğine ve kavramın geliştirilmesinden kaynaklanan ilave sonuçların ortaya çıkıp çıkmadığına dikkat edilmelidir.

Sosyolojik kuramlardan yapısal işlevselcilere göre, toplum giderek karmaşık bir hal almakta ve sosyal değişimler o kadar hızlı olmaktadır ki değerlerin kaybı ve belirsizlikler anomi ile yani normların yokluğu ile sonuçlanmaktadır. Anomi toplumsal dayanışmadan yoksun bireyin yalnızlığına tepki olarak uygun karşılanmayan davranışlara yönelmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle esrar kullanımı, kişi ve toplum arasındaki bağın zayıflaması ve kişi ve toplum arasındaki uyumun bozulması sonucuna bağlanmaktadır. Bağımlılıklar, ki daha öncesindeki evre olan uyuşturucu madde kullanımı Emile Durkheim'a göre 'toplumsal bütünlüğe aykırı eylem ' (anomi) olarak değerlendirdiği sapma davranışlarındandır. Toplumsal sapmanın türlerinden olan yabancılaşma, postmodern toplumun karakteristik sapma hareketidir.

Çatışma kuramcılarına göre, esrar kullanımı, kapitalizmin neden olduğu eşitsizliklere tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Kişiler engellenmeler ve baskılardan kurtulmak için esrar kullanımına yönelmektedirler. Sınıf farkı hangi maddelerin yasal, hangilerinin yasal kullanılmayacağını belirlemektedir. Ekonomiyi elinde tutan ve lobici faaliyetleri de yöneten üst sınıf mensuplarının kullandığı maddeler yasal, orta ve alt sınıf mensuplarının kullandığı maddeler yasal olmayanlar olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; esrar, ABD'de 1940 larda siyah ve diğer azınlıkların kullandığı madde olarak kullanımı suç olarak değerlendirilirken, 1970'lerde orta sınıfa mensup beyaz yükseköğretim öğrencilerinin kullanmaya başlamasıyla suç olmaktan çıkarılmıştır.

Marx'a göre yabancılaşma kapitalist düzende emeğin metalaşmasının bir sonucudur. Birey işbölümünün aşırı gelişmesi sonucu ürettiği nesnelere meta haline getirmiş ve ürettiği

nesnelere ile rol değiştirmiştir. Bu metalaşma ve rol değişimi insan doğasına aykırılık sonucunda yabancılaşmayı beraberinde getirir (akt.Yıldız, 18.07.2019 <https://sosyometri.com/m-emin-yildiz/>).

Yabancılařmayı Marx'ın dūřündūęu gibi sadece sınıflı toplum, metafetiřizm ile açıklamak çok doęru deęildir. Çaędař sosyolog Melvin Seeman, Marx'ın gōrūřlerini geliřtirerek, insanın gūsūzlūęu, anlamsızlıęı, kuralsızlıęı, soyutlanması ve öz yabancılařmasının toplumun ona dayattıęı deęerlerden kaynaklandıęını sōylemektedir. Toplumun deęiřen ve geliřen yapısı sapma eęilimlerinde, tūrlerinde ve kaynaklarında farklılıęa neden olmaktadır (akt.Yıldız, 18.07.2019 <https://sosyometri.com/m-emin-yildiz/>).

Melvin Seeman'a gōre ise yabancılaşma bireyin toplumda kendini kabul ettirememesi sonucu gūsūzleřmesi ve amacına ulaşamayan bireyin eylemlerinde 'anlamsızlık yaşaması' ve sonucunda yabancılaşma ile ilişkilendirilmektedir. Yabancılaşma sonucu birey amaçlarına ulaşmak için toplum tarafından onaylanmayan yollara sapsmakta, kuralsız eylemlere yōnelmektedir. Aynı şekilde birey içinde bulunduğu toplum değerlerini yetersiz gōrerek de yabancılaşabilmektedir. Kendisine gerçek doyum aramakta, bulamayınca da öz yabancılaşma yaşamaktadır (akt.Yıldız, 18.07.2019 <https://sosyometri.com/m-emin-yildiz/>).

Sembolik etkileşimcilere gōre esrar kullanımını sosyal bağlamına bakarak değerlendirmek gerekir. Eęer ilk esrar kullanımı keyif veren bir etkinlik olmuşsa, kiři bu kullanımı tekrarlamak isteyecek ve ileride 'esrar kullanıcısı' olarak etiketlenecektir. Bu etiketlenme ielleştirilmişse esrar kullanım davranışı devam edecektir. İlk esrar kullanımı, kişilerin zihinlerinde pozitif ya da negatif bir deneyim olarak sembolize edilir. Bu deneyim çoğunlukla bir grup içinde etkileşim içinde oluşmaktadır. Oluřan semboller politika ūreten kurumlar tarafından uyυřturucu kullanımını nleme gibi konularda değerlendirilebilir. Ancak yapılmış olan analizler esrar ve diğer maddelerin kullanımının önüne geçememiştir.

Biyolojik ve psikolojik teorilere göre ise esrar kullanımı biyopsikososyal bir olgudur. Genetik yapının daha ziyade bağımlılık oluşumunda etkin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bazı kişilik yapılarının esrar ve diğer uyuşturucu madde kullanımına daha yatkın olduğu tespit edilmiştir. Anksiyete, depresyon gibi ruhsal bozukluklarda, rahatlama ve özgüven artışı sağlamak amaçlı esrar kullanımı olabilmektedir. Zayıf aile bağları ve öyküsünde cinsel istismar olan kişilerde daha fazla uyuşturucu kullanımının olduğu tespit edilmiştir.

Ulrich Beck'e göre ise modern toplum risklerle doludur. Modernleşmenin yol açtığı risklerin sanayi öncesi toplumlarda olduğundan farklı olarak insan ürünü ve küresel olgular olduğunu söylemektedir. Esrar kullanımı bu bağlamda tüm dünya ülkelerini ilgilendiren, küresel bir sorundur. Ancak esrarın, özellikle çılgınca dans edebilmek için eğlence dünyasındaki kullanımı, ulaşılabilirliğinin artması ve kullanımındaki artışla birlikte kullanmayanlar tarafından da özgür seçimle karar verilmesi gereken bir konu olarak görülmesi, kişinin bireysel kararı olarak değerlendirmektedir. Esrar kullanımının normalize olmasıyla birlikte risk davranışı olmaktan çıkmış gibi görünmektedir.

Parker, postmodernizmin gençlerin esrar maddesini serbestçe tüketmelerine olanak sağladığını ve ortaya çıkan değişimin esrar ve diğer uyuşturucu kullanımını arttırdığı görüşündedir. Gençlerin uyuşturucu kullanmasının yanlış veya ahlaksız olmadığı düşünülmeye başlanmış, bu da gençlerin sosyal davranışlarını etkilemiş ve esrar kullanımını da arttırmıştır. Bununla birlikte, tüm gençler tarafından esrar ve daha hafif olarak değerlendirilen benzeri uyuşturucu kullanımı, 'normal' olarak görülmeye başlanmıştır.

Esrar kullanımı, 1990'lardan önce, Emile Durkheim'in anomi, Melvin Seeman'ın güçsüzlük, anlamsızlık ve kural tanımazlığın ifadesi olarak kullandığı yabancılaşma, Richard Jessor'in problemlili davranışlar, Ulrich Beck'in riskli davranışlar olarak değerlendirilmiş; 1990'lardan sonra ise Parker'ın, sosyoloji biliminde, uyuşturucu madde normalizasyonu kavramını çalışmaya başlamasıyla birlikte, eğlence dünyasından başlamak üzere giderek normalizasyonunu gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Batı dünyasındaki esrar

kullanımı normalizasyonu henüz Türkiye’de oluşmamış gibi görünmektedir. Ancak, günümüzde toplumsal ilişkilerin mekandan bağımsız olup uzaktaki yerlerle etkileşime girmesiyle, batı türü yaşantıların ve hayat tarzının etkilerinin duyulması kaçınılmazdır. Küreselleşmenin getirdiği kültürel değişim ve kültürel dönüşümün sonuçlarından biri de esrar kullanımının Türkiye’de de normalize olması olacağı öngörülebilmektedir. Esrar kullanımını Türkiye için bir başka ülke için olduğundan daha az önemli değildir ve bu konuda politika üretmek önem arz etmektedir. Esrar ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanımı alanında politika oluşturmanın anlamı; karar verme mekanizmalarının tanımı ile eylemin niteliğinin ve yönünün saptanması olarak ifade edilebilir. Bu konuda üretilecek politikaların kendi sosyokültürel renklenmesini taşıyacak özelliklere yaslanması zorunluluğu vardır. Politikalar bir ülkenin yapı ve koşullarını dikkate alarak üretilmesi gerekir. Ülkenin kültürel yapısındaki tutum ve değerlendirmeler dikkate alınmalıdır. Üretilecek politikalarda temini ve talebi azaltma tüm politikaların paylaştığı ortak bir amaç olmaktadır. Raporlaştırma işlemi daha sonrasında yapılması gereken konudur. Esrar kullananların özellikleri, insidans, prevalansların belirlenmesi yapılır. Böylelikle esrar kullanmaya yönelik eğilimlerin sosyo-kültürel çerçevede saptanması; risk gruplarının tanımı ve önleme çabalarının sonuçlarının değerlendirilmesi yapılabilir. Önleme kapsamında ele alınacak ve ulusal bir politikanın en önemli isteklerinden biri de yasal düzenlemelerdir. Ancak ulusal yasalardaki yasaklar, uyuşturucu kullanımını önlemede yetersiz kalmaktadır. O nedenle, ulusal yerel politikalar, küresel politikalardan bağımsız olamamaktadır. Uluslararası işbirliği ile yapılacak çalışmaların, bir ülkenin tek başına ürettiği politikalardan daha etkin olduğu aşikardır. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi örgütler, esrarın da içinde değerlendirildiği uyuşturucu kullanımına ilişkin uluslararası politikalar belirlemede etkin role sahiptirler. Dünya çapında gerekli istatistikleri toplayarak, yordayarak uyuşturucu üretimi, ticareti ve önlemler gibi konularda politikalar üretmektedirler. Türkiye’nin de içinde bulunduğu bu örgütler uluslararası duyarlılığı ve işbirliğini yansıtan anlaşmalar yapmaktadırlar. Ülkesel bir politikayı yapılaştırırken rehberlik edecek etmenler ve tanımı İLO’ya göre şöyle sıralanabilir: (Doğan, 2001: 7).

- Gerek madde kullanımı ve bağımlılığı gerekse toplumsal düzeyde bu soruna yönelik tepkilere dair bilgilendirilmenin gereği ve derlenen bilgilerin niteliği;

- Sorunun şimdiki kapsamı/boyutu ve durumu (örn; hangi maddeler/nerede/kimlerce/ne miktarda tüketiliyor);
- Resmi, Yarı Resmi ve Hükümet-Dışı Yapılarda ayrı ayrı var olan karar mekanizmalarının niteliği ve bir arada bu mekanizmaların işleyebilmesi ve/veya işleme biçimi;
- Politik yapıların niteliği ve süreç içindeki etkenliği
 - Kaynak temini ve gereğinde bu amaçla uluslararası düzeyde işbirliği;
 - Politikaların uygulamasında görev alacak eğitimli insan gücü ve bunun sağlanmasında kullanılacak kaynakların var edilmesi;
 - Benzer deneyleri yaşamış ya da yaşamakta olan ülkelerle sağlanacak işbirliği ve gereğin de kurulacak güç birliği.

Sorunun niteliğini doğru tanımlamak ve varolan durumu saptamak en önemli aşama gibi görünmektedir. Yerel politikaların eksiklikleri uluslararası ilişkilerin bu boyutuyla giderilmekte veya giderilmesi bir mecburiyet haline gelmektedir. O nedenle ülke çapında yapılması düşünülen ve atılacak adımlarda küresel gerekçeler de dikkate alınmak zorundadır. Esrar kullanımı sorunsalında ne tek bir neden, ne de tek bir sonuç söz konusudur. Madde kullanımı konusunda belirli kazanımlara ulaşmış ve başarılı olmuş Hollanda gibi ülkelerin yaşadıkları ve yaptıkları göz önüne alındığında ilk adımın Hollanda'nın ulusal niteliklerine uygun geliştirilmiş politikalar olduğu hemen fark edilmektedir. Keza İngiltere'nin de benzer şekilde politikalar üretme çabasında olduğu anlaşılmaktadır. Esrar kullanımı normalizasyonu olmayan Türkiye'de de benzer şekilde esrar ve uyuşturucu maddeler konusunda ülke koşullarını dikkatli ve doğru biçimde değerlendirerek kararlar alınması ve politika üretilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Abraham, M. D., Hendrien, L., Kaal, H. L. Peter, D. A., Cohen, P. D. A. (2002). Licit and Illicit Drug Use in the Netherlands. Amsterdam: CEDRO, Mets & Schilt.
- Adlaf, E. M.; Begin, P., Sawka, E. (2005). Canadian Addiction Survey (CAS): A national survey of Canadians' use of alcohol and other drugs: Prevalence of use and related harms: Detailed report. Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse
- Akvardar, Y., Demiral, Y., Ergör, G., Ergör, A., Bilici, M., & Özer, Ö. A. (2003). Substance use in a sample of Turkish medical students. *Drug and Alcohol Dependence*, 72(2), 117-121.
- Aldridge, J., Parker, H. J., & Measham, F. (1999). *Drug trying and drug use across adolescence: A longitudinal study of young people's drug taking in two regions of northern England*. London: Home Office
- Aldridge, J., Parker, H., & Measham, F. (1999). Drug trying and drug use across adolescence, DPAS Paper 1. London: Home Office and Public Health. International; Esvier/Churchill, 87-114
- Andrews, J. A., Tildesley, E., Hops, H., & Li, F. (2002). The influence of peers on young adult substance use. *Health Psychology*, 21(4), 349.
- Anglin MD, Maugh TH. Overturning myths about coerced drug treatment. *California Psychologist* 1992; 14:19-22.
- APA. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 4th edition. (DSM-IV) Washington, DC, American Psychiatric Association, 1994.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469.
- Arnett, J.J. (2005). The developmental context of substance abuse in emerging adulthood. *Journal of Drug Issues*, 35, 235–253
- Ashton, C. H. (1999). Adverse Effects of Cannabis and Cannabinoids. *British Journal of Anaesthesia*. 83 (4), 637–49

- Aust, R., Shap, C., & Goulden, C. (2002). Prevalence of drug use: Key findings from the 2001/2002 British Crime Survey. Home Office Findings 182, London: Home Office.
- Auwarter, V., Dresen, S., Weinmann, W., Mueller, M., Puetz, M., Ferreiros, N. (2009). ‘Spice’ and Other Herbal Blends: Harmless Incense or Cannabinoid Designer Drugs. *Journal of Mass Spectrometry*, 44, 832-837.
- Avcioğlu, Gürcan Şevket, (2013) “Kriz Döneminde Sosyal Bütünleşme: Milli Mücadele Örneği” *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırma Dergisi*, Sayı 10, s. 155-170.
- Aydınalp, Halil, (2010), “Sosyal Çatışma ve Din”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19,2: 187-215.
- Başbakanlık TC. Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi (2013-2018). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık; 2013.
- Baumeister S. E., Tossmann P. (2005). Association between Early Onset of Cigarette, Alcohol and Cannabis Use and Later Drug Use Patterns: An Analysis of a Survey in European Metropolises. *European Addiction*.
- Bennett, A. (1999). Subcultures or neo-tribes? Rethinking the relationship between youth, style and musical taste. *Sociology*, 33(3), 599– 617.
- Billingham, M. (2007) *Sociological Perspectives* p.336 içinde, Stretch, B. ve Whitehouse, M. (eds.) (2007) *Health and Social Care Book 1*. Oxford: Heinemann.
- Brand D. A. , Saisana M., Rynn L. A. , Pennoni F., Lowenfels A. B. (2007). Comparative analysis of alcohol control policies in 30 countries. *Plos Med*.
- Burcu, E. (1997). A Sociological Study on The Subculture Group Young Apprentices and Skilled Workers. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(2), 134-156.
- Burcu, E. (2003). Alcohol and Drug Use in Young Apprentices: Effect of Social Control in the Family. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(4), 291-299.
- Cacciola, J.S., Alterman, A.I., Rutherford, M.J., McKay, J.R., & Mulvaney, F.D., (2001). The Relationship Of Psychiatric Comorbidity To Treatment Outcomes İn Methadone Maintained Patients, Drug and Alcohol Dependence: 61(3), 271-280.

- Can, Y., Durkheim ve Merton'ın Anomi Kuramları Bağlamında Cemaatten Cemiyete Türk Topumu, Muhafazakâr Düşünce, 1 (2).
- Canpolat, N., (2012) "Risk Toplumunda Halkla İlişkiler Şirketlerinin Kriz ve Kriz İletişimine Yönelik Bakış Açılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma", 3, 119- 134.
- Carlson, N. R. *et al.* (2005) *Psychology: the science of behavior*. Pearson (3rd Canadian edition).
- Coomber, R., Moyle, L., & South, N. (2016). The normalisation of drug supply: The social supply of drugs as the "other side" of the history of normalisation. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3), 255-263.
- Cromdal, J. (2006). Socialization. *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 11, 462–465.
- Çınar R, Gündüz Çınar Ö (2012) Kannabinoid tip 1 reseptör (CB1) ve terapötik yaklaşımlara genel bakış. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1:149-154
- Çınar, Sema, (2007) "Talcott Parsons ve İşlevselci Kuram", *Sosyoloji Notları 3 Aylık Yaygın Sosyoloji Dergisi*, s. 35-43.
- Degenhardt, L., Chiu, W. T. , Sampson, N., Kessler, R. C. (2008). Toward a global view of alcohol, tobacco, cannabis, and cocaine use: Findings from the WHO World Mental Health Surveys. *PLoS Medicine*, 5, 1053–1067.
- Desimone, J. , Farrelly, M. C. (2003). Price and enforcement effects on cocaine and marijuana demand. *Economic Inquiry*. 1–20.
- Doğan, Y. B., (2001). Madde Kullanımı ve Bağımlılığı, *Aile ve Toplum*, 4(1).
- D'Souza D.C., M. Ranganathan, G. Braley, R. Gueorguieva, Z. Zimolo, T. Cooper, E. Perry, J. Krystal. (2008). Blunted Psychotomimetic and Amnestic Effects of Delta-9 Tetrahydrocannabinol in Frequent Users of Cannabis. *Neuropsychopharmacology*. 33, 2505–2516.
- Duff, C. (2003). Dugs and youth cultures: Is Australia experiencing the "normalization" of adolescent drug use? *Journal of Youth Studies*, 6(4), 433–446.

- Duff, C. (2004). Drug use as a 'practice of the self': Is there any place for an 'ethics of moderation' in contemporary drug policy? *International Journal of Drug Policy*, 15, 385–393.
- Duff, C., Asbridge, M., Brochu, S., Cousineau, M. M., Hathaway, A. D., Marsh, D., & Erickson, P. G. (2012). A Canadian perspective on cannabis normalization among adults. *Addiction Research & Theory*, 20(4), 271-283.
- Dusheck, J., (2002) "The Interpretation of Genes". *Natural History*.
- Earleywine, M. (2002). *Understanding Marijuana: A New Look At The Scientific Evidence*. New York: Oxford University Press
- Edhead, S. (Ed.). (1993). *Rave off: Politics and deviance in contemporary youth culture* (Vol. 1). Avebury.
- Ellickson P. L. , Tucker J. S., Klein D.S. ve Saner, H. (2004). Antecedents and outcomes of marijuana use initiation during adolescence. *Journal of Preventative Medicine*, 39, 976–984.
- Emerson, E. (1992). What is normalisation. *Normalisation. Londra: Routledge*.
- Erickson, P. G. (2015). Social regulation of drugs: the new 'normal'? *Radical Criminology*.
- Erickson, P. G., & Hathaway, A. D. (2010). Normalization and harm reduction: Research avenues and policy agendas. *International Journal of Drug Policy*, 21(2), 137-139.
- Erikson, Erik H. ve Joan M. (1997) *The Life Cycle Completed: Extended Version*. New York: W. W. Norton.
- Evren, C., Bozkurt, M. (2013). Sentetik Kannabinoidler: Son Yılların Krizi, *Düşünen Adam*, 26,1-11.
- Forti ve Murray (2005). Cannabis Consumption and Risk Of Developing Schizophrenia: Myth or Reality? *Epidemiologia e Psichiatria Sociale*. 14.4, 184-187.
- Freyer, Hans, (2012) *Sosyoloji Kuramları Tarihi*, Çev. Tahir Çağatay, Ankara: DoğuBati.

- Galambos, N. L., & Martínez, M. L. (2007). Poised for emerging adulthood in Latin America: A pleasure for the privileged. *Child Development Perspectives*, 1(2), 109-114.
- Geçtan, E., (2006). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Meti Yayınları.
- Giesbrecht, N., Greenfield T. K. (1999). Public opinions on alcohol policy issues: A comparison of American and Canadian surveys. *Addiction*, 94, 521-531.
- Godfrey, C., Eaton, G., McDougall, C., & Culyer, A. (2002). The economic and social costs of Class A drug use in England and Wales, 2000. Home Office Research Study 249, HORDSD, London: Home Office.
- Golub, A., Johnson, B. D., & Dunlap, E. (2005). Subcultural evolution and illicit drug use. *Addiction Research & Theory*, 13(3), 217-229.
- Gündüz, F. M., (2000) Toplumsal Sapma Fonksiyonalist ve Sembolik Etkileşimci Yaklaşımlar Ankara: Zirve
- Hanson, G. R., P. J. Venturelli ve A. E. Fleckenstein. (2011). *Drugs and Society*. 11. Baskı. Burlington, MA: Jones & Bartlett Publishers
- Hart, C.L., W. Van Gorp, M. Haney, R.W. Foltin ve M.W. Fischman. (2001). Effects of Acute Smoked Marijuana on Complex Cognitive Performance. *Neuropsychopharmacology* 25, 757-765.
- Hathaway, A. D., Erickson, P. G., & Lucas, P. (2007). Canadian public opinion on cannabis: How far out of step with it is the existing law?. *Canadian Review of Social Policy*, (59), 44.
- Henderson, H. (2005). *Drug Abuse*. New York: Facts On File Inc.
- Hibell, B, Andersson, B., Bjarnason, T., Ahlstrom, S.; Balakireva, O., Kokkevi, A. (2003). The ESPAD Report 2003: Alcohol and other drug use among students in 35 European countries. Stockholm.
- <http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/>
- <http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/united-kingdom>
- <https://www.drugfreeworld.org/drugfacts/drugs/why-do-people-take-drugs.html>

https://www.unodc.org/wdr2018/prelaunch/WDR18_Booklet_4_YOUTH.pdf

<https://www8.nationalacademies.org/onpinews/newsitem.aspx?RecordID=24625>

Jessor R, Jessor SL New York, New York, Academic Press, 1977. 281 s.

Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, 12, 597–605

Jessor, R. Problem behavior theory, psychosocial development, and adolescent problem drinking. *British Journal of Addiction*. 82. 1987: 331-342.

Jessor, R., Turbin, M.S., Costa, F.M. Protective factors in adolescent health behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*. 75(3). 1998a: 788-800. *Journal of Drug Policy*. 15, 385-393

Kendler, K. S. ve Baker, J. H. (2007). Genetic influences on measures of the environment: a systematic review. *Psychological Medicine*. 37 (5): 615–626.

Kızmaz, Z., & Bilgin, R. (2010). The Children Working/Living in the Streets and Crime: Diyarbakir Case Study. *Electronic Journal of Social Sciences*, 9(32), 269-311.

King, R. S. , Mauer, M. (2006). War on marijuana: The transformation of the war on drugs in the 1990's. *Harm Reduction Journal*, 3(6), 1–17.

Kohlberg, L. (1958). *The development of modes of moral thinking and choice in the years 10 to 16*. University of Chicago.

Köknel, Ö., (1998). Bağımlılık, “alkol ve madde bağımlılığı” İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Lenton, S. (2003). Policy from a harm reduction perspective. *Current Opinion in Psychiatry*;16, 271–277.

Leukefeld, C. G., & Leukefeld, S. (1999). Primary socialization theory and a bio/psycho/social/spiritual practice model for substance use. *Substance Use & Misuse*, 34(7), 983-991.

Loke, A., & Mak, Y. W. (2013). Family process and peer influences on substance use by adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 10(9), 3868-3885.

- MacCoun R., Reuter, P. (2001). Evaluating alternative cannabis regimes. *British Journal of Psychiatry*, 178, 123–128.
- MacCoun, R. J., & Reuter, P. (2001). *Drug war heresies: Learning from other vices, times and places*. Cambridge, New York: Cambridge University Press
- Macionis, J. J., & Gerber, L. M. (2010). *Sociology 7th Canadian Edition*. Canada: Pearson.
- Maxwell JC. Substance abuse trends in Texas. TCADA Research Briefs, 1996.
- McCall,J., Connor,J. (2010) Systematic Review in Public Health Research. Aust N.ZJ. Public Health,34: 343
- Measham, F., Newcombe, R., & Parker, H. (1994). The normalisation of recreational drug use amongst young people in north west England. *British Journal of Sociology*, 45(2), 287–312.
- Merola, G., Aturki, Z., D’Orazio, G., Gottardo, R., Macchiaa, T., Tagliaro, F., Fanali, (2012). Analysis of Synthetic Cannabinoids in Herbal Blends by Means of nano liquid Hromatography, *Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis*, 71, 4553.
- Miles, S. (2000). *Youth lifestyles in a changing world*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press.
- Nirje, B. (1980). The normalization principle. In R. J. Flynn & K. E. Nitsch (Eds.), *Normalization, social integration and community services* (pp. 3149). Baltimore: University Park Press.
- Osborne, G. B., & Fogel, C. (2008). Understanding the motivations for recreational marijuana use among adult Canadians. *Substance Use & Misuse*, 43(3-4), 539-572.
- Ögel, K., Taner, S., Eke, C. ve Erol, B., (2005). İstanbul’da onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı raporu. Yeniden Yayın No: 15, İstanbul.
- Öner, S., Şaşmaz, T., Resul, B., Öner Kurt, A., Ful, U., & Tezcan, H. (2006). The Prevalance of Substance Abuse, Cigarette Smoking and Alcohol Consumption among Adolescents in Mersin. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 16(1), 15-21.

- Parker, H. (2005). Normalization as a barometer: Recreational drug use and the consumption of leisure by younger Britons. *Addiction Research & Theory*, 13(3), 205-215.
- Parker, H., Aldridge, J. and Egginton, R. (2001) UK Drugs Unlimited: New Research and Policy Lessons on Illicit Drug Use. Basingstoke: Palgrave.
- Parker, H., Aldridge, J. and Measham, F. (1998) Illegal Leisure: The Normalization of Adolescent Recreational Drug Use. London: Routledge.
- Parker, H., Williams, L., & Aldridge, J. (2002). The normalization of 'sensible' recreational drug use: Further evidence from the North West England longitudinal study. *Sociology*, 36(4), 941-964.
- Poloma, M.M., (2011) Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. Hayriye Erbaş, Ankara: Palme.
- Ramaekers J.G., G. Kauert, E. L. Theunissen, S.W. Toennes ve M. R. Moeller. (2009) Neurocognitive Performance During Acute THC Intoxication in Heavy and Occasional Cannabis Users. *Psychopharmacology*. 23, 266–277.
- Reuter, P. (2010). Marijuana Legalization: What Can Be Learned from Other Countries. Santa Monica: RAND
- Reuter, P., & Stevens, A. (2008). Assessing UK Drug Policy from a crime control perspective. *Criminology and Criminal Justice*, 8(4), 461–482.
- Ritzer, G., ve Stepnisky, J., (2014) Sosyoloji Kuramları, Çev. Himmet Hülür, Ankara: De Ki.
- Rolles, S., Kushlick, D., & Jay, M. (2004). After the war on drugs: Options for control. Bristol: Transform.
- Rosenthal MP. The constitutionality of involuntary civil commitment of opiate addicts. *Journal of Drug Issues* 1988;18:641-661.
- Sağlık Bakanlığı,. Madde Bağımlılığı Tanı Ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı. 2012.
- Saran, N. (1979). Delinquency of Children and Broken Families. *Journal of Social Anthropology*, 3(1), 16-21.
- Seeman, M. (1959) The Meaning of Elieation. *American Sociological Review*, 24:788-791.

- Shiner, M. (2009). Drug use and social change. In *Drug Use and Social Change* (pp. 158-169). Palgrave Macmillan, London.
- Shiner, M. (2013). British drug policy and the modern state: Reconsidering the criminalisation thesis. *Journal of Social Policy*, 42(3), 623-643.
- Simmonds, R. M. (1978). Drug abuse: A problem of socialization. *Journal of Drug Education*, 8(4), 299-303.
- Simons-Morton, B. (2007). Social influences on adolescent substance use. *American Journal of Health Behavior*, 31(6), 672-684.
- Slattery, Martin, (2015) *Sosyolojide Temel Fikirler*, Çev. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz, İstanbul: Sentez.
- Soysaldı, M. (2007). Cigarette, Alcohol and Drugs: Turkish Youth's Challenges. *e-Journal of New World Sciences Academy (NWSA)*, 2(2), 80-101.
- Stares, P. (1996). *Global habit: The drug problem in a borderless world*. Washington, DC: The Brookings Institute.
- Swingewood, Alan, (2010) *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay İstanbul: Agorakitaplığı.
- Şahin, M., (2007). Madde bağımlılığı konusunda Türkiye’ de yapılmış olan lisansüstü tezler üzerine bir değerlendirme. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Eğitimi Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara.
- Tamar, M., (1997). Ergenlerde aileye yaklaşım, Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, İzmir.
- Toumbourou, J. (2005). Alcohol and drug use: theoretically intergrated interventions to prevent harm. İçinde, Browning, C.; Thomas, S., (eds.) *Behavioural Change: An Evidence Based Handbook for Social and Public Health*. International: Esvier/Churchill, 87-114.
- Uluğ, B., (1997). *Madde kullanımı ile ilişkili bozukluklar*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- United Nations Office on Drugs, & Crime. (2016). *World drug report 2016*. United Nations Publications.
- Ünsaldı, L., ve Geçgin, E., (2014) *Sosyoloji Tarihi Dünyada ve Türkiye’de*.

- Van de Wijngaart, G. F. (1990). The Dutch approach: Normalization of drug problems. *Journal of Drug Issues*, 20(4), 667-678.
- Wagenaar, A. C., Toomey, T. L. (2002). Effects of minimum drinking age laws: Review and analyses of the literature from 1960 to 2000. *Journal of Studies on Alcohol*, 14, 206–225.
- Westen, D. (2002) *Psychology: Brain, Behavior & Culture*. Wiley & Sons.
- Yançınkaya, T. ve Özsoy, E., (2003) “Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut”, II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 1-10.
- Yıldız, M. E. 18.07.2019 <https://sosyometri.com/m-emin-yildiz/>
- Young, J. (1971). *The drugtakers: The social meaning of drug use*. London: MacGibbon & Kee.